

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef
De handelings(on)bekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving

Promotor :
Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Copromotor :
Prof. dr. Alexander DE BECKER

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

Universiteit Hasselt | Campus Hasselt | Martelarenlaan 42 | BE-3500 Hasselt
Universiteit Hasselt | Campus Diepenbeek | Agoralaan Gebouw D | BE-3590 Diepenbeek

Lise Bergmans
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Maastricht University

2014•2015
FACULTEIT RECHTEN
master in de rechten

Masterproef

De handelings(on)bekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving

Promotor :
Prof. dr. Charlotte DECLERCK

Copromotor :
Prof. dr. Alexander DE BECKER

Lise Bergmans

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten

Samenvatting

In het Belgische recht wordt de minderjarige geacht principieel handelingsonbekwaam te zijn. Dit houdt in dat de minderjarige wel drager is van alle subjectieve rechten, maar dat hij deze rechten slechts zelden zelf en zelfstandig kan uitoefenen.

In deze masterscriptie wordt duidelijk dat de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de loop der jaren aan evolutie onderhevig is geweest, waardoor deze principiële handelingsonbekwaamheid niet meer absoluut kan worden opgevat. De principiële handelingsonbekwaamheid moet derhalve worden getemperd. Zo zorgt eerst en vooral de sanctieregeling voor slechts een betrekkelijke nietigheidssanctie indien de minderjarige zelf een rechtshandeling verricht, waartoe deze niet handelingsbekwaam is. Vervolgens zorgt het onderscheidingsvermogen van de minderjarige voor een tempering op de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige. Indien de minderjarige over het oordeel des onderscheids beschikt, kan de rechter namelijk de nietigheid niet zonder meer toekennen. Zo is er slechts sprake van een facultatieve nietigheid indien de minderjarige een rechtshandeling heeft gesteld die zijn ouders respectievelijk zijn voogd zonder bijkomende formaliteiten wel zouden mogen verrichten. Hieruit volgt dat de rechter de rechtshandeling enkel nietig kan verklaren indien de beandeling van de minderjarige wordt bewezen. Ten slotte wordt de minderjarige in uitzonderlijke gevallen toch handelingsbekwaam geacht. Zo kunnen minderjarigen bijvoorbeeld zelf en zelfstandig dagdagelijkse handelingen stellen.

Wanneer we deze principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving onderzoeken, zien we dat deze principiële handelingsonbekwaamheid en diens nuancerings ook hier doorwerken en moet dit zelfs nog ruimer worden opgevat. Zo zorgt decreetgeving voor een samenspraak met de minderjarige leerling in bepaalde onderwijsaangelegenheden, zoals bijvoorbeeld in de schoolkeuze. Vervolgens zorgt de rechtspraak van de Raad van State voor een procesbekwaamheid van de minderjarige leerling in bepaalde onderwijsaangelegenheden, zoals bijvoorbeeld bij het betwisten van tuchtmaatregelen. Ten slotte zorgen de grondrechten van de minderjarige leerling, in het bijzonder het recht op privacy, ook voor een tempering op de principiële handelingsonbekwaamheid, zoals bijvoorbeeld bij het geven van de toestemming bij vaccinaties.

In deze masterscriptie wordt er gepleit voor een hervorming van deze principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige waarbij er wordt geopteerd voor een getrappt systeem. Dit getrappt systeem zal dan als het algemene systeem functioneren, dat ook zal doorwerken in de schoolomgeving.

Dankwoord

Voorliggende masterscriptie vormt het sluitstuk van een vijf jaar durende boeiende opleiding Rechten aan de Universiteit Hasselt. Met veel interesse en toewijding heb ik deze masterscriptie geschreven. De handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving is een boeiende rechtsmaterie die elk van ons aanbelangt.

Ik wil graag van de gelegenheid gebruik maken om enkele personen te bedanken. Vooreerst wil ik mijn promotor Prof. Dr. Charlotte Declerck van harte bedanken. Zij zorgde met haar terechte feedback en de tijd die zij voor mij heeft vrijgemaakt ervoor dat de inhoud van deze masterscriptie in de juiste richting werd gestuurd. Daarenboven was haar enthousiasme aanstekelijk en zorgde dit voor een aangenaam contact doorheen de opbouw van deze masterscriptie. Daarnaast wil ik Prof. Dr. Alexander De Becker bedanken voor de sturing betreffende het bestuursrechtelijke luik. Ook mevrouw Ulrike Cerulus wil ik bedanken voor de kritische bemerkingen en de waardevolle suggesties.

Ten slotte wil ik mijn ouders bedanken om mij de kans te geven om de opleiding Rechten aan de Universiteit Hasselt te genieten.

Tongeren, mei 2015

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1. Inleiding	1
Hoofdstuk 2. Afbakening van het onderzoek	3
Afdeling A. Minderjarige	3
Afdeling B. Bekwaamheid	3
Afdeling C. Schoolomgeving	6
Onderafdeling a. Leerplicht	7
Onderafdeling b. Onderwijsniveaus	8
Onderafdeling c. Onderwijsnetten	8
Onderafdeling d. Onderwijs als openbare dienst?	9
Onderafdeling e. Rechtsrelaties in het onderwijs	11
Hoofdstuk 3. De principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige ..	13
Afdeling A. Het uitgangspunt	13
Onderafdeling a. Principiële handelingsonbekwaamheid	13
Onderafdeling b. De vertegenwoordiging van de minderjarige	14
§1. Het ouderlijk gezag	14
§2. De voogdij	16
Afdeling B. De nuanceringen op de principiële handelingsonbekwaamheid	18
Hoofdstuk 4. De concrete toepassing: de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving	23
Afdeling A. Toepassingsgevallen met betrekking tot het schoolgebeuren	23
Onderafdeling a. Schoolkeuze	23
§1. Keuzemomenten	23
§2. Bekwaamheid	23
Onderafdeling b. Ondertekenen schoolreglement	26
§1. Bekwaamheid	26
Onderafdeling c. Keuze van de lessen	28
§1. Bekwaamheid keuze studierichting	28
§2. Bekwaamheid keuze niet-confessionele zedenleer of godsdienst	29
Onderafdeling d. Oprichten leerlingenraad	31
Onderafdeling e. Veranderen van school	31
Onderafdeling f. Ordemaatregelen en tuchtmaatregelen	32
§1. Betwisten van orde- en tuchtmaatregelen	34
Onderafdeling g. Studievoortgang	36
§1. Basisonderwijs	36
§2. Secundair onderwijs	37
Afdeling B. Toepassingsgevallen met betrekking tot de fysieke en psychische integriteit van de minderjarige in het schoolgebeuren	40
Onderafdeling a. Publiceren van schoolfoto's	41
Onderafdeling b. Camera's op school	44

Onderafdeling c. Gebruik Rijksregisternummer leerling	45
Onderafdeling d. Drugsbezit op school	45
Onderafdeling e. Fraude met behulp van technologische snufjes.....	46
Onderafdeling f. Vaccinaties.....	47
Onderafdeling g. Persoonsgevoelige informatie	48
Onderafdeling h. Religieuze symbolen op school.....	49
Hoofdstuk 5. De lege ferenda	51
Afdeling A. Modellen voor de principiële handelingsonbekwaamheid	51
Afdeling B. Concreet voorstel schoolomgeving	54
Hoofdstuk 6. Besluit	55
Bibliografie.....	57
Bijlagen	73

Lijst van bijlagen

- Bijlage I:** **Algemeen overzicht van onbekwame personen**
- Bijlage II:** **Overzicht onderwijsniveaus**
- Bijlage III:** **Overzicht onderwijsnetten**
- Bijlage IV:** **Studievoortgang: overzicht intern beroep in het secundair onderwijs**
- Bijlage V:** **Regelgeving ambts- en beroepsgeheim in het onderwijs**

Hoofdstuk 1. Inleiding

1. Over de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in het Belgische recht, is reeds heel wat inkt gevloeid. De handelingsonbekwaamheid van de minderjarige houdt in dat de minderjarige drager is van alle subjectieve rechten, maar dat hij deze rechten slechts zelden zelf en zelfstandig kan uitoefenen.

In de voorliggende masterscriptie wordt onderzocht op welke wijze deze handelingsonbekwaamheid doorwerkt in de schoolomgeving. De centrale onderzoeksvraag van deze masterscriptie luidt derhalve als volgt : "Hoe ver reikt de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving?"

Teneinde een antwoord op deze rechtsvraag te formuleren, worden in het tweede hoofdstuk de drie kernbegrippen, namelijk minderjarige, bekwaamheid en schoolomgeving, nader omschreven en afgebakend. Vervolgens wordt in het derde hoofdstuk de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige geduid. Er wordt daarnaast onderzocht of, en welke, nuancerings op die principiële handelingsonbekwaamheid bestaan. Verder wordt er in het vierde hoofdstuk de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarigen in de schoolomgeving getoetst. Ten slotte wordt er in het vijfde hoofdstuk aan de hand van de bekomen onderzoeksresultaten een aantal voorstellen *de lege ferenda* geformuleerd.

2. Bij het schrijven van een rechtswetenschappelijk onderzoek is het van belang om te bepalen welke methode er gehanteerd zal worden om een antwoord te kunnen formuleren op de centrale onderzoeksvraag. In deze masterscriptie zal er in de eerste plaats een beschrijvend onderzoek plaatsvinden. Het doel is om te weten te komen wat de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige inhoudt en hoe ver deze handelingsonbekwaamheid reikt in de schoolomgeving. Het antwoord op die vraag zal het resultaat zijn van analyse en interpretatie. Daarnaast gaat het in deze masterscriptie ook om een normatief onderzoek. Hierbij moet er een beeld worden gevormd over hoe de rechtsfiguur eigenlijk zou moeten zijn, dit is het gewenste recht.

Hoofdstuk 2. Afbakening van het onderzoek

3. Teneinde het onderzoeksvoorwerp af te bakenen, worden de drie kernbegrippen, met name minderjarige, bekwaamheid en schoolomgeving nader toegelicht.

Afdeling A. Minderjarige

4. Krachtens artikel 388 BW wordt de minderjarige als volgt omschreven: "*De minderjarige is de persoon van het mannelijke of vrouwelijke geslacht die de volle leeftijd van achttien jaren nog niet bereikt heeft.*" Een persoon wordt meerderjarig de dag van zijn achttiende verjaardag op het uur waarop hij geboren werd (artikel 488 BW).¹

5. Klassiek wordt er een onderscheid gemaakt tussen de niet-ontvoogde minderjarigen en de ontvoogde minderjarigen (artikel 389 juncto artikel 476 BW). De ontvoogding is de rechtshandeling waardoor de minderjarige een bepaalde handelingsbekwaamheid verkrijgt. Hij kan dan zelf voor zijn persoon zorgen en deels zijn vermogen zelf besturen.² De ontvoogde minderjarige is, in tegenstelling tot de niet-ontvoogde minderjarige, beperkt handelingsbekwaam.³ Deze masterscriptie beperkt zich tot de meest representatieve groep, met name de niet-ontvoogde minderjarigen (verder 'minderjarigen').

Afdeling B. Bekwaamheid

6. Het begrip bekwaamheid kan worden onderverdeeld in de feitelijke bekwaamheid, de rechtsbekwaamheid en de handelingsbekwaamheid. Deze masterscriptie richt zich specifiek op de handelingsonbekwaamheid. Het is echter relevant om kort stil te staan bij de feitelijke bekwaamheid en de rechtsbekwaamheid, omdat deze begrippen noodzakelijk zijn om het begrip handelingsonbekwaamheid te kunnen duiden.

¹ Wetsvoorstel van 13 oktober 1987 om de leeftijdsgrens voor burgerlijke meerderjarigheid te verlagen tot 18 jaar, om de handelingsbekwaamheid en de handelingsverantwoordelijkheid van minderjarigen te vergroten, en om de voogdijregeling te vernieuwen, *Parl.St.* Kamer 1988, nr. 234/1; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 745; R. DEKKERS, *Handboek burgerlijk recht*, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1972, 296; C. DU MONT, *Beknopte verhandeling voor het volk over de minderjarigheid, de voogdij en de zelfmaking*, Antwerpen, Kennes en Gerrits, 1856, 8; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 288; Y. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2010, 275; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 6; J. SMETS, R. UYTENDAELE, A. WYLLEMAN, "Burgerlijke meerderjarigheid op achttien jaar", *RW* 1989-1990, 1384 (II); J. VAN ASSCHE, *De minderjarigheid in haer gansch tydvak voorgedragen*, Gent, Rogghé, 1862, 2; D. VAN GRUNDERBEECK, *Beginselen van personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 143; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 289; A. WYLLEMAN, "De verlaging van de burgerlijke meerderjarigheidsleeftijd tot achttien jaar", *RW* 1989-1990, 105(I).

² G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 779; A. WYLLEMAN, *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 41.

³ R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 479; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 511; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 177.

7. De feitelijke bekwaamheid kan worden omschreven als de feitelijke mogelijkheid (het in staat zijn) die een persoon bezit om een bepaalde daad te stellen.⁴ Deze feitelijke bekwaamheid kan worden onderverdeeld in drie elementen.⁵

Het eerste element omvat de bekwaamheid om materiële handelingen te stellen, bijvoorbeeld de bekwaamheid om te schrijven of de bekwaamheid om een wagen te besturen.⁶

Het tweede element omvat de bekwaamheid om rechtshandelingen te stellen, bijvoorbeeld een overeenkomst sluiten.⁷ Onder rechtshandelingen worden onder andere eenzijdige rechtshandelingen, proceshandelingen en overeenkomsten verstaan.

Het derde element omvat de toerekeningsvatbaarheid of de schuldbekwaamheid. Dit is de feitelijke mogelijkheid die een persoon bezit om de toedracht van zijn daden te beseffen en om zijn daden te controleren.⁸

8. De rechtsbekwaamheid, ook wel de genotsbekwaamheid genoemd, is in tegenstelling tot de feitelijke bekwaamheid, een juridisch begrip.⁹ Deze rechtsbekwaamheid houdt in dat men drager, titularis, is van rechten en plichten.¹⁰ In beginsel is iedere persoon rechtsbekwaam.¹¹ Daarenboven heeft ook elke persoon in beginsel dezelfde volle rechtsbekwaamheid.¹² Hierop gelden slechts enkele uitzonderingen, zoals de vreemdelingen (artikel 191 GW en artikel 11 BW) en de strafrechtelijk veroordeelden (artikel 31, 5° Strafwetboek).¹³ Voor deze categorieën geldt een

⁴ J.M. PAUWELS, *Beginselen van personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 1985, 38; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 43.

⁵ K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 16.

⁶ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1989, 148; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 461; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 43.

⁷ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 43.

⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 159.

⁹ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1989, 532; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 43; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 176.

¹⁰ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 147; M. BRUSORIO-AILLAUD, *Droit des personnes et de la Famille*, Bruxelles, Larcier, 2012, 91; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil Belge*, I, Bruxelles, Bruylant, 1962, 88; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 461; D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia Press, 2003, 180; A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Mechelen, Kluwer, 2002, 17; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 5; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 44; F. SWENNEN, *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 105; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 169; W. VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 106; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 34.

¹¹ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 147; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 287; W. VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 107; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 5.

¹² J.M. PAUWELS, *Beginselen van personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 1985, 49; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 44.

¹³ Grondwet van 17 februari 1994, BS 17 februari 1994; J.M. PAUWELS, *Beginselen van personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 1985, 49; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 44; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 169; F. SWENNEN, *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 111; W. VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 117.

gedeeltelijke rechtsonbekwaamheid. Deze rechtsonbekwaamheid is slechts gedeeltelijk, omdat de algemene rechtsonbekwaamheid is uitgesloten.¹⁴

Uit het bovenstaande kunnen we derhalve afleiden dat de minderjarigen in beginsel volledig rechtsbekwaam zijn.

9. De handelingsbekwaamheid is de juridische mogelijkheid om de rechten en plichten waarvan men drager is, zelf en zelfstandig uit te oefenen, d.i. vrij aan het rechtsverkeer deel te nemen.¹⁵

In beginsel kan eenieder de rechten en plichten waarvan hij drager is, zelf en zelfstandig uitoefenen.¹⁶ De principiële handelingsbekwaamheid van eenieder is namelijk fundamenteel in ons recht.¹⁷

Niettemin wordt, in bepaalde gevallen, voor bepaalde categorieën van personen, de handelingsbekwaamheid beperkt of uitgeschakeld. Dit wordt de handelingsonbekwaamheid genoemd en moet limitatief worden opgevat.¹⁸ Deze uitzonderingen kunnen uitsluitend door de wetgever worden aangebracht.¹⁹ De uitzonderingen omvatten twee categorieën, met name de algemeen handelingsonbekwamen en de gedeeltelijk handelingsonbekwamen.

Algemeen handelingsonbekwame personen zijn personen die op basis van een uitdrukkelijke wettelijke bepaling onbekwaam zijn voor alle rechtshandelingen en rechtsvorderingen, tenzij de wet ervan afwijkt.²⁰ Zo worden de minderjarigen algemeen handelingsonbekwaam genoemd.²¹

Gedeeltelijk handelingsonbekwame personen zijn personen die onbekwaam zijn uitsluitend voor deze rechtshandelingen waarvoor de wet hun handelingsbekwaamheid uitdrukkelijk heeft

¹⁴ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 169; Voor een algemeen overzicht van onbekwame personen: zie Bijlage I.

¹⁵ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 147; K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 16; M. BRUSORIO-ALLAUD, *Droit des personnes et de la Famille*, Bruxelles, Larcier, 2012, 91; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 467; H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil Belge*, I, Bruxelles, Bruylant, 1962, 87; A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Mechelen, Kluwer, 2002, 18; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 5; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 45; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 176; D. VAN GRUNDBEECK, *Beginselen van personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 56; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 34.

¹⁶ W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 461; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 45; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 169; W. VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 141.

¹⁷ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 147; J.M. PAUWELS, *Beginselen van personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 1985, 49.

¹⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 45; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 169; A. WYLLEMAN, *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 13; Voor een algemeen overzicht van onbekwame personen: zie Bijlage I.

¹⁹ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 148; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 467; W. VAN GERVEN, *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 141.

²⁰ B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 295; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 45; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 182; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

²¹ K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 17; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 396; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

ingeperkt of uitgeschakeld. Voor de andere rechtshandelingen blijven zij dan wel handelingsbekwaam.²²

De handelingsonbekwaamheid kan de vorm aannemen van een volledige handelingsonbekwaamheid, dan wel een beperkte handelingsonbekwaamheid.²³

De handelingsonbekwaamheid is volledig wanneer het de onbekwame is verboden om zelf rechtshandelingen te stellen.²⁴ De volledig handelingsonbekwame moet dan worden vertegenwoordigd door andere personen die dat voor hem doen.²⁵ Zo worden de minderjarigen volledig handelingsonbekwaam genoemd.²⁶

De handelingsonbekwaamheid is beperkt wanneer de persoon voor sommige rechtshandelingen wel zelf doch niet zelfstandig aan het rechtsverkeer kan deelnemen.²⁷ De persoon treedt dus wel zelf op, maar moet onder andere worden bijgestaan of toestemming verkrijgen.²⁸ Onder bijstand moet worden begrepen dat de betrokken persoon bij het stellen van rechtshandelingen wordt bijgestaan door een ander bij de wet aangeduide persoon, die met hem handelt.²⁹ Zij die bijgestaan worden hebben derhalve meer bevoegdheid dan zij die vertegenwoordigd worden.³⁰ Onder toestemming moet worden begrepen dat de betrokken persoon voor het stellen van rechtshandelingen voorafgaandelijk de bewilliging nodig heeft van andere bij wet aangeduide personen.³¹

Uit het bovenstaande volgt dat de minderjarigen algemeen en volledig handelingsonbekwaam zijn.

Afdeling C. Schoolomgeving

10. De voor deze masterscriptie relevante begrippen in de schoolomgeving zijn: de leerplicht, de onderwijsniveaus en de onderwijsnetten. De leerplicht, waaraan de minderjarige leerlingen zijn onderworpen, wordt als eerste begrip geduid. Vervolgens worden de onderwijsniveaus toegelicht zodat duidelijk wordt binnen welk onderwijsniveau de minderjarige leerlingen kunnen worden

²² P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 45; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 182.

²³ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 46.

²⁴ M. BRUSORIO-AILLAUD, *Droit des personnes et de la Famille*, Bruxelles, Larcier, 2012, 92; ; B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 295; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 406; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 182.

²⁵ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 46; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

²⁶ K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 17; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 468; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 177.

²⁷ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 46; F. SWENNEN, *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 182; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

²⁸ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 170.

²⁹ W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 463; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 11; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 46.

³⁰ W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 463.

³¹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 46.

geplaatst. Daarnaast worden de onderwijsnetten, binnen dewelke de minderjarige leerlingen onderwijs volgen, geduid. Ten slotte worden de bestuursrechtelijke elementen, namelijk de openbare dienst en de rechtsrelaties in het onderwijs, toegelicht.

Onderafdeling a. Leerplicht

11. Alle minderjarige leerlingen die in België officieel verblijven, dus zowel Belgen als vreemdelingen, zijn onderworpen aan de leerplicht.³²

Onder leerplicht wordt verstaan de periode binnen dewelke men verplicht is onderwijs te volgen, zoals vastgesteld in de wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht (artikel 3, 30° Decreet Basisonderwijs). De personen die optreden als wettelijke vertegenwoordigers van de leerplichtige hebben de wettelijke verplichting om er voor te zorgen dat hun kinderen voor de duur van de leerplicht een onderwijs genieten overeenkomstig de wet.³³ Zij zorgen er derhalve voor dat de minderjarige leerling is ingeschreven in een school en er regelmatig aanwezig is, of thuisonderwijs volgt.

Een minderjarige leerling is leerplichtig gedurende een periode van twaalf jaren, die aanvangt met het schooljaar dat begint in het jaar waarin de minderjarige leerling de leeftijd van zes jaar bereikt en eindigt op het einde van het schooljaar in het jaar tijdens hetwelk de minderjarige leerling achttien jaar wordt (artikel 1, §1 Wet betreffende de leerplicht).³⁴

De aanvang van de leerplicht is eenvoudig vast te stellen. Voor het bepalen van het einde van de leerplicht, zorgde de verlaging van de meerderjarigheid van eenentwintig jaar naar achttien jaar evenwel voor enkele problemen.³⁵ De leerplichtwet hanteert het begrip minderjarige, als gevolg geldt de leerplicht strikt genomen niet langer tot het einde van het schooljaar dat eindigt in het jaar waarin de minderjarige achttien wordt. De leerplicht eindigt daarentegen op de dag dat de leerplichtige effectief achttien jaar wordt, en vanaf die dag dus meerderjarig is.³⁶ Van zodra men meerderjarig is, is de leerling niet langer onderworpen aan de leerplichtwet.

De leerplicht is voltijds tot de leeftijd van vijftien jaar wanneer de leerling het lager onderwijs en minstens de eerste twee jaren van het secundair onderwijs met volledig leerplan voltooid heeft.³⁷ Is dit niet het geval, is de leerplicht voltijds tot de leeftijd van zestien jaar.³⁸

In België geldt er een leerplicht, maar geen schoolplicht voor alle minderjarige leerlingen.³⁹ Dit wil zeggen dat de minderjarige leerling verplicht is om te leren, maar dat deze niet verplicht is om het onderwijs te ontvangen op school. De leerling kan namelijk ook thuisonderwijs krijgen.

³² Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; Wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, *BS* 6 juli 1983; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 114.

³³ A. VANDER STICHELE, *Leerplicht*, Brussel, Larcier, 1955, 10; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 12; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 180.

³⁴ M. BAX, "De rechtstoestand van de jongere inzake het recht op onderwijs en de vrijheid van onderwijs", *TORB* 1994-95, 123; J. TIELEMANS, *Onderwijs in vlaanderen: structuur, organisatie, wetgeving*, Antwerpen, Garant, 2006, 76; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 12; VLAAMSE OVERHEID, "Onderwijs in Vlaanderen: het Vlaamse onderwijslandschap in een notendop", Brussel, 2008, 10.

³⁵ Wet van 19 januari 1990 tot verlaging van de burgerlijke meerderjarigheid tot achttien jaar, *BS* 30 januari 1990.

³⁶ S. BOUCKAERT, J. DERIDDER, S. D'HONDT, *Kids-Codex Boek III*, Brussel, Larcier, 2014, 14.

³⁷ Wet 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, *BS* 6 juli 1983.

³⁸ A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 114.

Onderafdeling b. Onderwijsniveaus

12. We kunnen drie verschillende onderwijsniveaus onderscheiden, namelijk het lager onderwijs, het secundair onderwijs en het hoger onderwijs.⁴⁰

Het lager onderwijs is het basisonderwijs, dat aanvangt met het begin van de leerplicht, en bestemd is voor kinderen na het kleuteronderwijs en loopt tot de aanvang van het secundair onderwijs. Het lager onderwijs wordt opgedeeld in het gewoon en buitengewoon lager onderwijs.⁴¹

Het secundair onderwijs omvat het voltijds gewoon en buitengewoon secundair onderwijs en het deeltijds beroeps secundair onderwijs.⁴² Binnen de onderwijsvormen onderscheiden we het algemeen secundair onderwijs, het beroepssecundair onderwijs, het kunst secundair onderwijs en het technisch secundair onderwijs.⁴³

Het hoger onderwijs wordt aangevat na het doorlopen van het secundair onderwijs. Hoger onderwijs wordt voornamelijk gegeven aan hogescholen en universiteiten en wordt sinds 2004 ingedeeld in bachelor- en masteropleidingen.⁴⁴ Aan het hoger onderwijs wordt in beginsel verder geen aandacht besteed, omdat deze masterscriptie handelt over de minderjarige leerlingen. Het kan echter voorkomen dat er sprake is van een minderjarige leerling in het hoger onderwijs. Dit blijft eerder een uitzonderlijke situatie en wordt derhalve buiten beschouwing gelaten in deze masterscriptie.

Onderafdeling c. Onderwijsnetten

13. In Vlaanderen onderscheiden we drie onderwijsnetten, namelijk het gemeenschapsonderwijs, het gesubsidieerd officieel onderwijs van provincies, steden en gemeenten en het gesubsidieerd vrij onderwijs.⁴⁵

Het gemeenschapsonderwijs is het onderwijs georganiseerd door of namens de gemeenschap, de centrale overheid.⁴⁶ Eigen aan het gemeenschapsonderwijs is dat de

³⁹ A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 114.

⁴⁰ Zie bijlage II.

⁴¹ Artikel 6 Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; X, *Scholen, graden, onderwijsvormen en studierichtingen*, www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie/scholengraden (consultatie 12 januari 2015).

⁴² Artikel 3, 37° Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011; X, *Scholen, graden, onderwijsvormen en studierichtingen*, www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie/scholengraden (consultatie 12 januari 2015).

⁴³ Artikel 3, 26° Artikel 3, 37° Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011.

⁴⁴ J. TIELEMANS, *Onderwijs in vlaanderen: structuur, organisatie, wetgeving*, Antwerpen, Garant, 2006, 37.

⁴⁵ Artikel 3, 39bis° Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 114;); I. BEUSELINCK, G. DEVOS, H. VAN DEN BROECK, R. VANDENBERGHE, J. VERHOEVEN, *De rol van schoolbesturen in het schoolmanagement*, Leuven, Garant, 1; B. VERBEECK, "Lokale besturen en onderwijs: een nieuwe samenwerkingsdynamiek?", *T.Gem.* 2010/1, 16; R. VERSTEGEN, "Levensbeschouwing en onderwijs. Het juridisch kader.", *TORB* 2013-2014, 315; X., *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015); X., *Organisatie van je school*, www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie (consultatie 12 januari 2015); zie bijlage III.

⁴⁶ Artikel 3, 18° Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; Bijzonder decreet betreffende het gemeenschapsonderwijs van 14 juli 1998, *BS* 30 september 1998; X., *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015).

gemeenschap neutraal onderwijs inricht.⁴⁷ De neutraliteit houdt onder meer de eerbied voor de filosofische, ideologische of godsdienstige opvattingen van de ouders en de leerlingen in.⁴⁸ De inrichtende macht⁴⁹, ook wel schoolbestuur genoemd, is de Raad van het Gemeenschapsonderwijs.⁵⁰

Het gesubsidieerd officieel onderwijs betreft het onderwijs ingericht door publiekrechtelijke rechtspersonen, andere dan het gemeenschapsonderwijs, en dat in aanmerking komt voor subsidiëring van de Vlaamse Gemeenschap.⁵¹ Zo kunnen gemeente- en provinciebesturen als inrichtende macht van onderwijsinstellingen fungeren.⁵² Ook het officieel gesubsidieerd onderwijs moet de neutraliteit, waar elke overheid toe gehouden is, eerbiedigen.⁵³

Het gesubsidieerd vrij onderwijs is het onderwijs dat op privé-initiatief georganiseerd wordt, door natuurlijke personen of privaatrechtelijke rechtspersonen, en dat in aanmerking komt voor subsidiëring door de Vlaamse Gemeenschap.⁵⁴ Vrije onderwijsinstellingen vullen naar eigen goeddunken de levensbeschouwelijke oriëntatie van hun onderwijs in. De meerderheid van de scholen in Vlaanderen zijn vrije scholen.⁵⁵

Deze masterscriptie zal rekening houden met de verschillende netten en daar waar relevant zal er op de verschillen worden ingegaan.

Onderafdeling d. Onderwijs als openbare dienst?

14. Vooraleer de rechtsrelatie tussen de leerling en de inrichtende macht te kunnen bespreken, wat van belang is voor deze masterscriptie, moet de vraag naar het onderwijs als openbare dienst worden gesteld.⁵⁶

⁴⁷ I. BEUSELINCK, G. DEVOS, H. VAN DEN BROECK, R. VANDENBERGHE, J. VERHOEVEN, *De rol van schoolbesturen in het schoolmanagement*, Leuven, Garant, 41; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 20; R. VERSTEGEN, "Wegwijs in de onderwijswetgeving, RW 1977-1978, 712; R. VERSTEGEN, "Levensbeschouwing en onderwijs. Het juridisch kader.", *TORB* 2013-2014, 316.

⁴⁸ Artikel 224, §1, derde lid Grondwet.

⁴⁹ Dit is de natuurlijke persoon of rechtspersoon die daadwerkelijk de verantwoordelijkheid draagt voor één of meerdere onderwijsinstellingen; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 3.

⁵⁰ I. BEUSELINCK, G. DEVOS, H. VAN DEN BROECK, R. VANDENBERGHE, J. VERHOEVEN, *De rol van schoolbesturen in het schoolmanagement*, Leuven, Garant, 1; X., *Het onderwijs in Vlaanderen en de situering van het gemeenschapsonderwijs*, www.q-o.be/sitecollectiondocuments/situeringinvlaanderen.pdf (consultatie 12 januari 2015).

⁵¹ Artikel 3, 39bis° Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 4; X., *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015).

⁵² I. BEUSELINCK, G. DEVOS, H. VAN DEN BROECK, R. VANDENBERGHE, J. VERHOEVEN, *De rol van schoolbesturen in het schoolmanagement*, Leuven, Garant, 1; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 4.

⁵³ Artikel 62, §2 Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; R. VERSTEGEN, "Levensbeschouwing en onderwijs. Het juridisch kader.", *TORB* 2013-2014, 316.

⁵⁴ Artikel 3, 39bis° Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997; J. DUJARDIN, A. MAST, M. VAN DAMME, J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Kluwer, 2012, 98; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 4; X., *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015).

⁵⁵ X., *Onderwijs in Vlaanderen*, <http://www.vlot-vzw.be/informatie/onderwijs/index.html> (consultatie 10 mei 2015).

⁵⁶ De inrichtende macht of het schoolbestuur kan je het best vergelijken met een raad van bestuur in een bedrijf; cf. *infra* nr. 16.

In België heeft het begrip openbare dienst twee betekenissen. Enerzijds wordt er een overheidsdienst of instelling mee bedoeld. Dit noemt men de openbare dienst in organieke zin.⁵⁷ Anderzijds wordt er de specifieke dienstverlening van algemeen belang of van openbaar nut mee bedoeld. Dit noemt men dan de openbare dienst in functionele zin.⁵⁸ Het praktisch belang van het onderscheid tussen een organieke openbare dienst en een functionele openbare dienst, is de rechter die bevoegd is om uitspraak te doen omtrent geschillen waarbij deze instellingen zijn betrokken.⁵⁹ Bij een geschil waarbij een organieke openbare dienst is betrokken is de Raad van State bevoegd, bij de functionele openbare dienst zal de gewone rechter bevoegd zijn.⁶⁰

15. Wat het gemeenschapsonderwijs en het gesubsidieerd officieel onderwijs betreft, bestaat er geen twijfel. Het door een publiekrechtelijke instantie georganiseerde onderwijs vormt een organieke openbare dienst.⁶¹ De klemtoon ligt op de manier van oprichting, zijnde bij wege van een overheidsmaatregel.⁶² Een organieke openbare dienst is door de overheid opgericht om in een collectieve behoefte te voorzien en staat onder haar controle.⁶³

Het gesubsidieerd vrij onderwijs wordt daarentegen als een functionele openbare dienst opgevat.⁶⁴ De klemtoon ligt hier op de taak van algemeen belang die door die instellingen wordt uitgeoefend, zijnde het verschaffen van onderwijs.⁶⁵ Hieruit volgt niet dat de bestuursorganen van het gesubsidieerd vrij onderwijs, in het kader van de rechtsbescherming tegen rechtshandelingen van een orgaan van een schoolbestuur, ook altijd handelen als bestuurlijke overheden. Wanneer er bijvoorbeeld door een leerling vraag is naar een inzage, in het pedagogisch dossier, of in een examen, zal blijken dat het van belang is om te weten of de onderwijsinstelling een bestuursinstantie is of niet.⁶⁶

De instellingen van het gesubsidieerd vrij onderwijs zijn bestuursinstanties, omdat ze vallen onder artikel 3, 1°, c van het openbaarheidsdecreet, dat als volgt luidt : "*een natuurlijke persoon, een groepering van natuurlijke personen, een rechtspersoon of groepering van rechtspersonen, voor zover zij door een bestuursinstantie in de zin van a) zijn belast met de uitoefening van een taak van algemeen belang of voor zover zij een taak van algemeen belang behartigen en beslissingen nemen die derden binden*". Deze instellingen van het gesubsidieerd vrij onderwijs zullen in tegenstelling tot de onderwijsinstellingen van het gemeenschapsonderwijs en het

⁵⁷ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 264; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 33.

⁵⁸ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 264; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 33.

⁵⁹ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 362.

⁶⁰ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 362.

⁶¹ B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 295; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 265; R. VERSTEGEN, "Wanneer treden privaatrechtelijke (onderwijs)instellingen op als administratieve overheid?", *RW* 2002-2003, 801; Arbitragehof 2 april 1992, nr. 27/92; L. DE GEYTER, W. PAS, F. ANG e.a., *Grondwet-EVRM*, Brugge, Die Keure, 2006, 93.

⁶² M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 361.

⁶³ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 361.

⁶⁴ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 266; R. VERSTEGEN, "Wanneer treden privaatrechtelijke onderwijsinstellingen op als administratieve overheid?", *RW* 2002-2003, 813; L. DE GEYTER, W. PAS, F. ANG e.a., *Grondwet-EVRM*, Brugge, Die Keure, 2006, 93.

⁶⁵ M. VAN DAMME, *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 362.

⁶⁶ Artikel 3 van het decreet van 26 maart 2004 betreffende openbaarheid van bestuur, *BS* 1 juli 2004; *RvS* 6 december 2012, nr. 221.641, met noot LOOS.

gesubsidieerd officieel onderwijs enkel ten aanzien van hun leerlingen als zo een bestuursinstantie beschouwd worden voor zover zij beslissingen nemen met betrekking tot het afleveren van diploma's, examens en bekwaamheidsbewijzen (*cf. infra* rn. 50).⁶⁷

Onderafdeling e. Rechtsrelaties in het onderwijs

16. Waar er derhalve niet wordt betwist dat het gemeenschapsonderwijs, het gesubsidieerde officieel onderwijs en het gesubsidieerd vrij onderwijs gezamenlijk de openbare dienst van het onderwijs in de Vlaamse Gemeenschap vormen, bestaat er minder duidelijkheid over het karakter van de juridische relaties tussen de verschillende actoren in het onderwijs. In deze masterscriptie zullen we in het bijzonder de aandacht vestigen op de juridische aard van de relaties die spelen tussen een leerling en de inrichtende macht.

De inrichtende macht is de natuurlijke persoon of rechtspersoon die daadwerkelijk de verantwoordelijkheid draagt voor één of meerdere onderwijsinrichtingen.⁶⁸ Enkel voor het lager onderwijs kan het begrip 'schoolbestuur' worden aangewend als synoniem voor het begrip 'inrichtende macht' (artikel 3, 50° Decreet Basisonderwijs).⁶⁹

17. In zowel het gemeenschapsonderwijs als het gesubsidieerd officieel onderwijs is de rechtsrelatie tussen een leerling en de inrichtende macht van reglementaire aard.⁷⁰ Door de reglementaire aard gelden de beginselen van de openbare dienst, zoals de veranderlijkheid, de continuïteit en de benuttingsgelijkheid.⁷¹ Het beginsel van de veranderlijkheid houdt in dat de overheid steeds het statuut, de organisatie en de werking van de openbare dienst kan wijzigen en aan de wisselende eisen van het algemeen belang kan aanpassen.⁷² Als voorbeeld uit de onderwijs sfeer kunnen we een vergelijking maken tussen het onderwijsaanbod in het hoger onderwijs vijftig jaar geleden en nu. Deze vergelijking maakt onmiddellijk duidelijk dat de samenleving in belangrijke mate is geëvolueerd.⁷³ Het beginsel van de continuïteit vereist dat de dienstverlening gewaarborgd moet blijven, zolang de openbare dienst aan een algemene behoefte

⁶⁷ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 102; RvS 6 december 2012, nr. 221.641, met noot LOOS; S. LUST, B. STEEN, "Welles nietes over vrije onderwijsinstellingen, administratieve overheden en rechtsbescherming", *TORB* 2002-2003, 315; F. SCHRAM, "Het begrip bestuursinstantie en onderwijsinstellingen", *TORB* 2012-13, 29.

⁶⁸ B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 3; X. 'Wat doet een inrichtende macht? En is dat hetzelfde als een schoolbestuur?', <http://www.klasse.be/archief/wat-doet-een-inrichtende-macht-en-is-dat-hetzelfde-als-het-schoolbestuur/> (consultatie 1 april 2015); X. 'Inrichtende macht? Wie of wat is dat?', <http://www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie/inrichtendemacht> (consultatie 1 april 2015).

⁶⁹ Het begrip 'inrichtende macht' werd in het Decreet Basisonderwijs vervangen door het begrip 'schoolbestuur'; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 4.

⁷⁰ RvS 27 april 1978, nr. 18939; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 34, L. VAN SLYCKEN, "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-92, 32.

⁷¹ R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 118.

⁷² A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME, J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 109; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 270.

⁷³ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 270.

of aan een vraag van algemeen belang beantwoordt.⁷⁴ Als voorbeeld uit de onderwijs sfeer kunnen we de afschaffing van een studierichting aanhalen. De rechtszekerheid en de regelmatigheid, in samenhang gelezen met het beginsel van de continuïteit, verzetten zich er immers tegen dat vijftien dagen na het begin van het schooljaar, een school dermate georganiseerd wordt waarbij een studierichting met terugwerkende kracht wordt afgeschaft.⁷⁵ Het beginsel van de benuttingsgelijkheid houdt in dat wanneer hij zich in de voorwaarden bevindt die zijn bepaald bij de reglementen of de wetten die de openbare dienst organiseren, de rechtsonderhorige op de werking van de dienst aanspraak mag maken en dat alle burgers gelijk behandeld moeten worden.⁷⁶ Elke bestuurde geniet derhalve ten aanzien van de openbare dienstverlening een gelijk gebruiksrecht en de dienstverlening mag niet *inuitu personae* worden verleend.⁷⁷ Als voorbeeld in de onderwijs sfeer kan worden aangehaald dat elke onderwijsgebruiker in het leerplichtonderwijs een gewaarborgd inschrijvingsrecht geniet voor zover hij aan de toelatingsvoorwaarden voldoet en hij zijn instemming betuigt met het schoolreglement en het pedagogisch project.⁷⁸

In het gesubsidieerd vrij onderwijs is de rechtsrelatie tussen een leerling en de inrichtende macht van het gesubsidieerd vrij onderwijs, dat als een functionele openbare dienst wordt beschouwd, van contractuele aard.⁷⁹ Bijgevolg zijn de principes van het algemene verbintenissenrecht en het contractenrecht van toepassing.⁸⁰

⁷⁴ A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME, J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 110; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 272.

⁷⁵ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 273.

⁷⁶ RvS 26 februari 1991, nr. 36488; A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME, J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 112.

⁷⁷ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 275.

⁷⁸ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 275.

⁷⁹ Rb. Antwerpen 22 oktober 1992, met noot DIRIX, *RW* 1992-1993? 541.; K.G., Rb. Nijvel 18 februari 1992, met noot RIGAUX; F. CHARLIER, "Rechtspositie van leerling en student. Een boeiende queeste, op zoek naar een zinvolle inbedding in de onderwijsregelgeving", *TORB* 2003-04, 58; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 34.

⁸⁰ L. VAN SLYCKEN, "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-92, 33; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 118.

Hoofdstuk 3. De principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige

Afdeling A. Het uitgangspunt

Onderafdeling a. Principiële handelingsonbekwaamheid

18. De grondslag van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige is de beschermingsgedachte.⁸¹ Deze grondslag wordt geconcretiseerd door het Burgerlijk Wetboek dat, via het bijzonder beschermingsstatuut van de minderjarigheid, de bescherming aan de minderjarigen verschaft die ze nodig hebben doorheen het proces naar de meerderjarigheid.⁸² Er wordt immers aangenomen dat de minderjarigen niet over de vereiste vrije wil beschikken om rechtshandelingen te verrichten.⁸³ De minderjarigen dienen daarom te worden beschermd tegen anderen, die van hun vermoede incompetentie misbruik zouden maken, en tegen zichzelf om te vermijden dat zij hun individuele belangen zouden schaden⁸⁴. Dit beschermingsstatuut omvat twee luiken, met name de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige en de gezagsuitoefening over de minderjarige.⁸⁵

19. Het uitgangspunt is eenvoudig: een minderjarige is principieel handelingsonbekwaam. De minderjarige is algemeen en volledig handelingsonbekwaam (*cf. supra* nr.9). De handelingsonbekwaamheid van de minderjarige betreft zowel de materieelrechtelijke rechtshandelingen (zoals de eenzijdige verbintenissen en de overeenkomsten) als de proceshandelingen (optreden als tussenkomende partij, eiser, verweerder enzovoort)⁸⁶

Om subjectieve rechten in het maatschappelijk verkeer toch te effectueren, wordt de niet-ontvoogde minderjarige vervangen door een wettelijke vertegenwoordiger die namens hem optreedt.⁸⁷ De minderjarige kan immers in de regel niet zelf aan het rechtsverkeer deelnemen. Hij zal derhalve zowel voor het stellen van materieelrechtelijke rechtshandelingen als voor het optreden in rechte vertegenwoordigd moeten worden door zijn wettelijke vertegenwoordiger. Deze vertegenwoordiging kan twee vormen aannemen, namelijk het ouderlijk gezag en de voogdij.⁸⁸

⁸¹ E. DE KEZEL, "Het recht op rechtsingang van de minderjarige: een nieuwe lente in zicht?", *TJK* 2002, 130.

⁸² G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1989, 539; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 39; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 462; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 159.

⁸³ KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 87; A. WYLLEMAN, *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 23.

⁸⁴ D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 75.

⁸⁵ B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 296; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 159; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 289.

⁸⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 396.

⁸⁷ *Vr. en Antw. KvV*. 2002, 26 april 2002 (Vr. nr. 615 M. De Meyer; D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 75; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 46; KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 87; J. RENÇON, *Les droits de la personnalité*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 261;); F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 180; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 628; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 290.

⁸⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 308.

Onderafdeling b. De vertegenwoordiging van de minderjarige

§1. Het ouderlijk gezag

20. Het ouderlijk gezag heeft in de loop van de jaren een ontwikkeling gekend. In de klassieke visie werd de 'ouderlijke macht' vooropgesteld. Dit was het geheel van rechten, waarbij het belang voor de titularis niet uitgesloten werd. Deze 'ouderlijke macht' werd omgevormd naar het 'ouderlijk gezag' dat uit een geheel van doelgerichte bevoegdheden, in het belang van de minderjarige, bestaat.⁸⁹

21. Het ouderlijk gezag wordt op uniforme wijze geregeld door de wet (artikel 371 e.v. BW).⁹⁰ Artikel 372 BW bepaalt: "*Het kind blijft onder het gezag van zijn ouders tot aan zijn meerderjarigheid of zijn ontvoogding.*" Het ouderlijk gezag kan worden gezien als het geheel van rechten die de ouders ten aanzien van de persoon en de goederen van hun minderjarige kinderen kunnen laten gelden teneinde de verplichtingen waartoe ze als ouders gehouden zijn te kunnen vervullen.⁹¹ Het ouderlijk gezag is een doelgerichte en doelgebonden bevoegdheid. De gezagsuitoefening over de minderjarige heeft als doel het kind op te voeden tot een zelfstandig individu tegen het bereiken van de meerderjarigheid. Het doel is derhalve het welbegrepen belang van het kind.⁹² De uitoefening van het ouderlijk gezag wordt door de overheid gecontroleerd. Het is aan de rechter om te toetsen of de ouders deze bevoegdheid van ouderlijk gezag gebruiken in het belang van hun kinderen.⁹³

22. De hoedanigheid van de wettelijke vertegenwoordiger verschilt naargelang de minderjarige twee ouders heeft die samenleven, twee ouders heeft die niet samenleven of maar één ouder heeft (artikel 373-375 BW). Of deze ouders met elkaar gehuwd zijn of niet, speelt geen rol.⁹⁴

Wanneer de minderjarige twee ouders heeft, die samenleven, oefenen deze ouders gezamenlijk het gezag over de minderjarige uit (artikel 373 BW).⁹⁵ Zij treden gezamenlijk op als

⁸⁹ Wet van 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming, BS 27 mei 1987; T. WUYTS, *Ouderlijk gezag*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 373; GwH 8 oktober 2003, nr.134/2003.

⁹⁰ Artikel 405 B.W; T. WUYTS, *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 29.

⁹¹ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 545; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 298; B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 30; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 511; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 177.

⁹² R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 472.

⁹³ artikel 379, lid 2 BW; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 476; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 298.

⁹⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 397.

⁹⁵ S. AUDOORE, "Overzicht van rechtspraak (2003-2011) - De uitoefening van het ouderlijk gezag", *T.FAM* 2012, 55; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 822; G. BENOIT, S. MAERTENS, *Actualia ouderlijk gezag, voogdij en voorlopig bewind*, Brugge, Die Keure, 2004,50; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 44; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 466; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 33; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco,

vertegenwoordigers van het minderjarige kind in alle burgerlijke rechtshandelingen (artikel 376, lid 1 BW). Dit wil zeggen dat de ouders samen de materiële rechtshandelingen (bijvoorbeeld verkoop en koop) en de proceshandelingen (bijvoorbeeld een vordering inleiden namens de minderjarige) namens hun minderjarig kind moeten stellen.⁹⁶ Het vermoeden van instemming van de andere ouder bij het alleenoptreden van één van hen geldt slechts voor het gezag over de persoon en voor de beheersbevoegdheid van de ouders, maar is niet van toepassing op hun vertegenwoordigingsbevoegdheid (artikel 373, lid 2 BW juncto artikel 376, lid 2 BW).⁹⁷ Indien de ouders die gezamenlijk een beslissing moeten nemen geen overeenstemming bereiken, kan één van hen de zaak aanhangig maken bij de familierechtbank (artikel 373, lid 3 BW).

Wanneer de minderjarige twee ouders heeft, die niet samenleven (in geval van echtscheiding, feitelijke scheiding, niet-samenlevende ongehuwde ouders), moet er een onderscheid worden gemaakt naargelang het stelsel dat van toepassing is op deze ouders aangaande de uitoefening van het gezag over de persoon.⁹⁸ Indien het basisstelsel van de gezamenlijke uitoefening van toepassing is, geldt ook hier de regel van gezamenlijke vertegenwoordiging (artikel 374, §1 BW juncto artikel 376, lid 1 BW). De gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag door niet-samenlevende ouders is onderworpen aan hetzelfde systeem als de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag door de samenlevende ouders.⁹⁹ Indien het stelsel van uitsluitende gezagsuitoefening van toepassing is, heeft slechts één ouder uitsluitend de vertegenwoordigingsbevoegdheid, namelijk de ouder die de uitsluitende gezagsuitoefening heeft toegekend gekregen (artikel 374, §1 lid 2 BW juncto artikel 376 lid 3 BW).¹⁰⁰ Alleen deze ouder kan de minderjarige dan vertegenwoordigen, zonder dat hij hiervoor de instemming van de andere ouder behoeft, en dit zowel bij materiële rechtshandelingen als bij proceshandelingen.¹⁰¹ De ouder die de uitsluitende gezagsuitoefening niet heeft verkregen, kan de minderjarige derhalve niet rechtsgeldig vertegenwoordigen. Deze behoudt wel het recht om toezicht te houden enerzijds op de opvoeding van het kind en anderzijds op het beheer over diens goederen (artikel 374, §1, lid 4 BW). In het kader van dit recht op toezicht kan deze ouder zich steeds tot de familierechtbank wenden, die in het belang van het kind oordeelt, om een bepaalde handeling of een bepaalde

2013, 397; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 516 ; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 633; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33; B. VINCK, "Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige", *TPR* 2012, 2063; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 178.

⁹⁶ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 397.

⁹⁷ R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 476; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 397.

⁹⁸ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 823; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 45; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 34; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 517; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33; B. VINCK, "Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige", *TPR* 2012, 2063.

⁹⁹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398.

¹⁰⁰ I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398; B. VINCK, "Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige", *TPR* 2012, 2103.

¹⁰¹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398.

beslissing van de andere ouder aan te vechten (artikel 374, §1, lid 4 BW juncto artikel 376 lid 4 BW).¹⁰²

In het geval dat de minderjarige maar één ouder heeft, wanneer de andere ouder is overleden, of de juridische afstamming maar vaststaat ten aanzien van één ouder, is deze ouder de wettelijke vertegenwoordiger van het minderjarig kind (artikel 375 BW).¹⁰³

In het geval dat de minderjarige twee ouders heeft, maar één van beide is in de onmogelijkheid zijn wil te uiten, oefent de andere ouder uitsluitend het gezag uit over de minderjarige (artikel 375 BW). De ouder die in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te uiten is niet bevoegd om gezag over de minderjarige uit te oefenen.¹⁰⁴

In principe vertegenwoordigen de bovengenoemde vertegenwoordigers de minderjarige bij materieelrechtelijke handelingen en bij proceshandelingen zonder onderworpen te zijn aan enige vormvereiste. Er wordt namelijk niet voorzien in bijzondere beveiligings- en controlemaatregelen.¹⁰⁵

Als uitzondering op deze regel hebben deze vertegenwoordigers evenwel voor bepaalde rechtshandelingen een bijzondere machtiging nodig (artikel 378 BW juncto artikel 410 BW). Dit kan bijvoorbeeld gaan om het aankopen van een onroerend goed, het aangaan van een lening of het sluiten van een arbitrageovereenkomst.

§2. De voogdij

23. Indien beide ouders overleden zijn of niet in de mogelijkheid zijn om het ouderlijk gezag uit te oefenen, dan valt de minderjarige, wat zijn persoon en zijn goederen betreft, onder de voogdij (artikel 389 BW).¹⁰⁶ De voogdij is de juridische organisatie, waarbij door de wet bepaalde personen onder het gezag geplaatst worden van een geheel van organen en personen dat men de voogdij noemt.¹⁰⁷ Alleen de ouderlijke bevoegdheden, niet de ouderlijke verplichtingen, worden vervangen door het voogdijgezag.¹⁰⁸

Sinds de wet van 29 april 2001 kunnen er drie soorten voogdij worden onderscheiden.¹⁰⁹ Eerst en vooral bestaat er de door de ouder(s) opgedragen voogdij, de testamentaire voogd (artikel 392 BW). Er kunnen zich bij de testamentaire voogd twee hypothesen voordoen. In de eerste hypothese kan de ouder die het laatste het ouderlijk gezag uitoefent, een voogd aanwijzen

¹⁰² P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398.

¹⁰³ R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 476; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398; D. VAN GRUNDERBEECK, *Beginselen van personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 524; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 633.

¹⁰⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 334.

¹⁰⁵ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 398; T. WUYTS, *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 45.

¹⁰⁶ F. AMEZ, D. PATART, *Nieuwe wetgeving inzake voogdij over minderjarigen*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 86; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 45; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 470; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 467; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 298; S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 2; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 184.

¹⁰⁷ W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 467; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 373.

¹⁰⁸ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 374.

¹⁰⁹ Wet van 29 april 2001 tot wijziging van verscheidene wetsbepalingen inzake de voogdij over minderjarigen, BS 31 mei 2001.

en dit hetzij bij testament; hetzij bij wege van een verklaring voor een notaris van zijn keuze; hetzij bij wege van een verklaring voor de rechter van zijn woonplaats (artikel 392 BW). In de tweede hypothese duiden beide ouders de voogd aan, bij wege van een verklaring voor de rechter of voor een notaris, maar dan moeten ze wel gezamenlijk handelen (artikel 392 BW). Vervolgens bestaat er de door de vrederechter opgedragen voogdij, de datieve voogd genoemd (artikel 393-395 BW). Indien de ouders geen gebruik hebben gemaakt van de mogelijkheid om een testamentaire voogd aan te duiden of indien het niet mogelijk was om hun keuze te volgen, kiest de vrederechter zodra hij kennis heeft van het ontstaan van de voogdij, een voogd die geschikt is om de minderjarige op te voeden en zijn goederen te beheren (artikel 393 BW). Ten slotte bestaat er de administratieve voogdij van het OCMW, indien niemand aanvaardt de voogdij uit te oefenen (artikel 396, derde lid BW).

De voogd staat in voor de persoon en de goederen van de minderjarige (artikel 405 BW).¹¹⁰ De minderjarige die onder voogdij staat, wordt in alle burgerlijke handelingen vertegenwoordigd door zijn voogd (artikel 405, §1, lid 2 BW).¹¹¹ De regel is dat de voogd de minderjarige kan vertegenwoordigen bij proceshandelingen en bij materieelrechtelijke rechtshandelingen zonder aan enige vormvereiste onderworpen te zijn.¹¹² De voogd beschikt over de volheid van bevoegdheden.¹¹³ De uitzondering op deze regel is dat de vertegenwoordigingsbevoegdheid van de voogd, voor alle rechtshandelingen die niet als een daad van beheer gekwalificeerd worden, onderhevig is aan bijzondere vormvereisten.¹¹⁴ De voogd behoeft vooreerst een bijzondere machtiging voor alle handelingen waarvoor ook de ouders een machtiging van de vrederechter nodig hebben (artikel 378 BW juncto artikel 410 BW).¹¹⁵ Daarenboven heeft de voogd ook de voorafgaande bijzondere machtiging nodig voor het in rechte als eiser vertegenwoordigen van de minderjarige (artikel 410, §1, 7° BW). Er is evenwel geen bijzondere machtiging nodig in geval van burgerlijke partijstelling (artikel 410, §1, 7° BW). Een extra formaliteit bestaat voor de verkoop van onroerende of roerende goederen van de minderjarige.¹¹⁶ Dit dient bij wijze van openbare verkoop te gebeuren (artikel 410, §2 BW). De voogd kan echter vanwege de vrederechter de machtiging bekomen om uit de hand te verkopen, indien het belang van de minderjarige zulks vereist (artikel 410, §2 BW en artikel 1204bis Ger.W.). Wanneer de voogd deze formaliteiten niet naleeft, is de door hem namens de minderjarige gestelde rechtshandeling onderhevig aan de sanctie van de nietigverklaring.¹¹⁷ Deze nietigheid is een betrekkelijke nietigheid.

¹¹⁰ Wet van 27 maart 2001 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de voogdij over minderjarigen, BS 31 mei 2001; Wet van 29 april 2001 tot wijziging van verscheidene wetsbepalingen inzake de voogdij over minderjarigen, BS 31 mei 2001; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 477; S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 204.

¹¹¹ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 257; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 402.

¹¹² S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 212; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 402.

¹¹³ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 389.

¹¹⁴ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 213; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 402.

¹¹⁵ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 267.

¹¹⁶ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 265.

¹¹⁷ S. MOSSELMANS, *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 374.

Afdeling B. De nuanceringen op de principiële handelingsbekwaamheid

24. De positie van de minderjarige in de maatschappelijke structuur is de laatste jaren sterk gewijzigd. Er is een reflectie van een veranderd kindbeeld merkbaar. Er wordt namelijk een actievare rol aan het kind toebedeeld.¹¹⁸ Zowel in de interne verhouding met de ouders als in de externe verhouding met derden, zoals in deze masterscriptie de relatie met de school wordt toegepast, is er een veranderd beeld waarneembaar. De rechtspositie van de minderjarige wordt problematischer, omdat ze steeds moeilijker met de maatschappelijke realiteit te verzoenen is. De handelingsbekwaamheid van de minderjarige wordt in het maatschappelijk leven derhalve minder absoluut opgevat, omdat de minderjarigen steeds meer beschouwd worden als volwaardige rechtssubjecten, in plaats van enkel een beschermingsobject.¹¹⁹ Hieruit volgt dat de handelingsbekwaamheid van de minderjarige genuanceerd dient te worden.

De nuanceringen kunnen worden onderverdeeld in de sanctieregeling, het onderscheidingsvermogen en de uitzonderlijke handelingsbekwaamheid.

25. Eerst en vooral zorgt de sanctieregeling, die in ons recht voor het onvertegenwoordigd optreden van de minderjarige is voorzien, voor een eerste belangrijke nuancing. Als de minderjarige, in plaats van via zijn wettelijke vertegenwoordiger, zelf een rechtshandeling verricht waartoe hij niet handelingsbekwaam was, is de sanctie de nietigheid.¹²⁰ Deze nietigheid is echter een 'betrekkelijke nietigheidssanctie'.¹²¹ De nietigheid van de rechtshandeling kan namelijk enkel worden gevorderd door de meerderjarig geworden jongere zelf of door de wettelijke vertegenwoordiger en niet door de medecontractant.¹²² De nietigverklaring moet binnen een termijn van tien jaar, te rekenen vanaf de meerderjarigheid, worden gevorderd.¹²³ In het geval dat zij deze nietigheid niet vorderen, is de gestelde rechtshandeling geldig.

Vervolgens zorgt ook het onderscheidingsvermogen, dat samenhangt met de sanctieregeling, van de minderjarige voor een nuancing. Het begrip onderscheidingsvermogen vindt zijn wortels in het Romeinse recht en in het Germaanse recht, waar de leeftijd werd vastgesteld op zeven jaar.¹²⁴ In ons recht bestaat er geen wettelijke regeling die juridisch de leeftijdsgrens vaststelt vanaf dewelke een kind voldoende ontwikkeld is om met bewustzijn en eigen wil te kunnen handelen.¹²⁵ De vraag of een kind de jaren des onderscheids heeft bereikt is

¹¹⁸ D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 75; KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 82.

¹¹⁹ KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 82.

¹²⁰ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 403.

¹²¹ Artikel 1125, 2de lid BW; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 53; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 296; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 297.

¹²² Vred. Brussel 18 maart 1982, *T.Vred.* 1982, 300; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 471; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 403.

¹²³ Artikel 1304, 1°-3° lid BW; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 53; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 471; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 297.

¹²⁴ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 767.

¹²⁵ B. TILLEMANS, *Dading*, Antwerpen, E.Story-Scientia, 2000, 74.

een louter feitelijke aangelegenheid, die moet worden beoordeeld door de feitenrechter.¹²⁶ Toch wordt er vaak aangenomen dat er een voldoende onderscheidingsvermogen vanaf de leeftijd van zeven jaar bestaat.¹²⁷

Wanneer een minderjarige, die nog geen onderscheidingsvermogen bezit, zelf optreedt, dan is deze gestelde rechtshandeling rechtens nietig.¹²⁸ De rechter zal zonder appreciatie van de concrete gegevens, de nietigheid toestaan.

Indien de minderjarige wel over het oordeel des onderscheids beschikt, kan de rechter de nietigheid niet zonder meer toekennen. Er moet een onderscheid worden gemaakt naargelang de aard van de verrichte rechtshandeling.¹²⁹

Ingeval het gaat om een rechtshandeling die de minderjarige verricht heeft, terwijl dat zelfs zijn ouders respectievelijk zijn voogd deze rechtshandeling niet zelfstandig, d.i. zonder naleving van bijzondere formaliteiten, zouden kunnen verrichten of helemaal niet zouden kunnen verrichten, dan is zij rechtens nietig.¹³⁰

Wanneer de minderjarige een rechtshandeling heeft gesteld die zijn ouders respectievelijk zijn voogd zonder bijkomende formaliteiten wel zouden mogen verrichten, dan is de sanctie ook de nietigheid. Hier gaat het dan evenwel om de facultatieve nietigheid.¹³¹ Dit betekent dat de rechter de rechtshandeling enkel nietig kan verklaren indien de benadeling van de minderjarige wordt bewezen (artikel 1305 BW).¹³² Het gaat hier zowel om een intrinsieke (interne) benadeling als om een extrinsieke (externe, functionele benadeling).¹³³ De intrinsieke benadeling houdt een belangrijk onevenwicht tussen de wederzijdse prestaties van de contractspartijen, in het nadeel van de minderjarige, in. De externe benadeling houdt een belangrijk onevenwicht tussen de vermogensrechtelijke implicaties van de prestatie van de minderjarige en diens middelen, in.¹³⁴

26. Wanneer een rechtshandeling gesteld door een minderjarige nietig wordt verklaard, moet de minderjarige in de regel niets restitueren.¹³⁵ De minderjarige moet hetgeen hij ontving slechts teruggeven in de mate waarin hij het nog bezit of dat hij er voordeel uit haalde (artikel 1241 BW

¹²⁶ Vr. en Antw. KvV. 2002, 26 april 2002 (Vr. nr. 615 M. De Meyer); Jeugdrechtbank Bergen 8 juni 2009, *TJK* 2011, afl. 2, 149; Luik 30 juni 2000, *JDJ* 2001, afl. 205, 42.

¹²⁷ Cour de cassation, 1re chambre, 7 mars 1957; Cass. 30 mei 1969, *RW* 1969-1970, 669; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 470.

¹²⁸ K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 17; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 297; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33.

¹²⁹ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404.

¹³⁰ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404; A. WYLLEMAN, *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 23.

¹³¹ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404.

¹³² R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 471; B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 296; P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33; A. WYLLEMAN, *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 23.

¹³³ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404.

¹³⁴ P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 404.

¹³⁵ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 405.

juncto artikel 1312 BW).¹³⁶ Deze regel gaat uit van het weerlegbare vermoeden dat de minderjarige hetgeen hij reeds ontvangen heeft, verkwist heeft.¹³⁷

Het onderscheid tussen daden van bewaring, daden van beheer en daden van beschikking vindt hier zijn toepassing.

Een daad van bewaring is een rechtshandeling die ertoe strekt te beletten dat een goed uit het vermogen verdwijnt, en die noodzakelijk en dringend is.¹³⁸ Er wordt algemeen aanvaard dat een handelingsonbekwame daden van bewaring mag stellen.¹³⁹

Een daad van beheer is een handeling die nodig of nuttig is voor het behoud van het vermogen.¹⁴⁰ Indien de minderjarige een rechtshandeling stelt die de ouders of de voogd alleen konden verrichten, zoals hierboven reeds aangehaald, dan gaat het meestal om daden van beheer.¹⁴¹ Een daad van beheer is enkel vernietigbaar op grond van de onbekwaamheid in geval van benadeling (artikel 1305 BW).¹⁴²

Een daad van beschikking (bijvoorbeeld een verkoop of schenking) is een rechtshandeling die het bestaan zelf van het vermogen geheel of gedeeltelijk aantast of het voor lange tijd immobiliseert.¹⁴³ Het veronderstelt een vervreemding van een goed of waarde.¹⁴⁴ Indien de minderjarige een rechtshandeling stelt die zelf zijn ouders respectievelijk zijn voogd niet alleen kunnen verrichten dan gaat het meestal om daden van beschikking.¹⁴⁵ Indien een minderjarige een daad van beschikking stelt, is deze rechtens vernietigbaar.¹⁴⁶

Uit de bovenstaande tempering volgt dat de minderjarige eigenlijk enkel onbekwaam is om zichzelf te benadelen.¹⁴⁷

27. Ook wordt de minderjarige in uitzonderlijk gevallen toch handelingsbekwaam geacht. Dit vormt de derde nuancering.¹⁴⁸ Zij kunnen dan wel zelf en zelfstandig een handeling stellen, net

¹³⁶ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 544.

¹³⁷ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 405; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 297.

¹³⁸ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 150.

¹³⁹ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 150; K. BROECKX, B. CLAESSENS, D. COUNYE, *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 17; Y. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2010, 278; F. SWENNEN, *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 118.

¹⁴⁰ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 151.

¹⁴¹ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 544.

¹⁴² Vred. Mol. 26 januari 1982, *RW* 1982-83, 524; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 773; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; F. SWENNEN, *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 118.

¹⁴³ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 150; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292.

¹⁴⁴ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 150; D. DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 76; KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 85.

¹⁴⁵ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht, Brussel*, E.Story-Scientia, 1989, 544; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 471.

¹⁴⁶ J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 292; F. SWENNEN, *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 118; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 298.

¹⁴⁷ "Minor restituitur non tamquam minor, sed tamquam laesus"; Antwerpen, 24 februari 1981, *RW* 1980-81, 2815; D. DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 76.

zoals een meerderjarige dat kan. Deze nuancering wordt algemeen aanvaard, zonder op een wettelijke basis te zijn gebaseerd, gelet op de noodwendigheden van het rechtsverkeer.

Zo kunnen minderjarigen zelf en zelfstandig alle dagdagelijkse handelingen stellen.¹⁴⁹ Er wordt algemeen aanvaard dat de minderjarige voor dagelijkse handelingen, zoals bijvoorbeeld het kopen van voedsel en kleding, een stilzwijgend mandaat van zijn wettelijke vertegenwoordiger heeft gekregen.¹⁵⁰

Ook kunnen de minderjarigen handelingen met een sterk persoonlijk karakter zelf en zelfstandig stellen.¹⁵¹ Als voorbeeld kunnen alle handelingen in het kader van het ouderlijk gezag over het kind van een minderjarige ouder, met inbegrip van proceshandelingen, worden gegeven.¹⁵²

De minderjarigen kunnen ook zelf en zelfstandig bewarende patrimoniale handelingen stellen, zoals een spaarrekening openen (artikel 2, derde lid wet 30 april 1958) en een verjaring stuiten (Artikel 1304, 1°-3° BW).¹⁵³

28. Uit bovenstaande nuanceringen volgt dat de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige niet zo ver reikt als dat we op het eerste ogenblik zouden kunnen denken. De basisregel van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige is vrij strikt, maar vanuit de invalshoek van de besproken nuanceringen bekeken, moet deze basisregel milder worden opgevat. De minderjarige is enkel onbekwaam om zichzelf te benadelen. De principiële handelingsonbekwaamheid moet in onze huidige samenleving derhalve eerder opgevat worden als een betrekkelijke handelingsbekwaamheid.

¹⁴⁸ B. LEROI, "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 295; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33.

¹⁴⁹ Cassatie 10 december 1931; Kort Geding Charleroi 22 februari 1990, *J.T.* 1990, 646.

¹⁵⁰ G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 771; G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1989, 543; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 88; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 299; *Vr. en Antw. KvV.* 2002, 26 april 2002 (Vr. nr. 615 M. De Meyer).

¹⁵¹ G. BAETEMAN, *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1989, 539; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1993, 769; R. DE CORTE, B. DE GROOTE, *Handboek Civiel recht*, Gent, Larcier, 2011, 470; P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 407; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 299.

¹⁵² CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 68; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; Y. LELEU, *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2010, 278; P. SENAEVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 407.

¹⁵³ Wet 30 april 1958 betreffende de handelingsbekwaamheid van de minderjarige voor sommige spaarverrichtingen, *BS* 10 mei 1958; J. GERLO, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 294; G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 299.

Hoofdstuk 4. De concrete toepassing: de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving

29. In wat hierna volgt zal de theorie van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige worden toegepast in de schoolomgeving. Er wordt onderzocht hoever de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving reikt en dit vanaf het ogenblik van de schoolkeuze tot het ogenblik van de betwisting van de examenresultaten. Er zal daarom gebruik worden gemaakt van volgende categorisering: de toepassingsgevallen met betrekking tot het schoolgebeuren (Afdeling A) en de toepassingsgevallen met betrekking tot de fysieke en de psychische integriteit van de minderjarige (Afdeling B)

Afdeling A. Toepassingsgevallen met betrekking tot het schoolgebeuren

Onderafdeling a. Schoolkeuze

§1. Keuzemomenten

30. Doorheen de schooljaren kunnen er verschillende keuzemomenten worden onderscheiden. Het kiezen van een kleuterschool vormt zo een eerste keuzemoment. Deze keuze vindt plaats rond de leeftijd van twee en een half jaar. Vervolgens gaat men over naar het lager onderwijs. Het lager onderwijs wordt meestal aangevat in dezelfde basisschool waar het kind ook al het kleuteronderwijs volgde. Dit vormt meestal een vanzelfsprekende overgang, waardoor we niet echt kunnen spreken van een nieuw keuzeprocess. Daaropvolgend vindt de overgang van het basisonderwijs naar het secundair onderwijs plaats.

§2. Bekwaamheid

31. Uit het uitgangspunt van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige vloeit voort dat de ouders de juridische verhouding met de school tot stand brengen. Ze oefenen krachtens artikel 372 BW het ouderlijk gezag uit, waardoor ze de rechten van hun minderjarige kinderen namens hen uitoefenen. De ouders hebben het recht en de plicht om de school voor hun kind te kiezen, wiens pedagogisch project overeenstemt met hun opvoedingsproject.¹⁵⁴ De ouders kunnen dan bijvoorbeeld kiezen voor het vrij onderwijs in plaats van het officieel onderwijs.

In geval een kind beide ouders heeft, dan beslissen deze ouders normaliter samen over de schoolkeuze van hun kind (artikel 373 BW).¹⁵⁵ Het speelt geen rol of de ouders van het minderjarige

¹⁵⁴ Artikel 5 Internationaal Verdrag van 20 november 1989 inzake de Rechten van het Kind.

¹⁵⁵ Voorz. Brussel 5 oktober 1999, *J. dr. jeun.* 2001, 58; Artikel 372 BW; artikel 373 BW; S. AUDOORE, "Overzicht van rechtspraak (2003-2011) - De uitoefening van het ouderlijk gezag", *T.FAM* 2012, 55; A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03,100; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 822; G. BENOIT, S. MAERTENS, *Actualia ouderlijk gezag, voogdij en voorlopig bewind*, Brugge, Die Keure, 2004,50; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 44; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 466; B. DE SMET, "Een school kies je samen", *TJK* 2010, 259; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 33; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en*

kind gehuwd zijn of niet.¹⁵⁶ De schoolkeuze gaat namelijk uit van het bestaan van de moederlijke of vaderlijke afstammingsband van de ouder en steunt derhalve niet op de huwelijksband tussen de ouders.¹⁵⁷ De wetgever heeft het principe van gezamenlijke uitoefening ook voor alle niet met elkaar samenlevende ouders bevestigd (artikel 374, §1 lid BW).¹⁵⁸ Wanneer de ouders geen akkoord bereiken over de beslissing en er derhalve onenigheid bestaat tussen de ouders onderling, kan één van hen de zaak aanhangig maken bij de familierechtbank (artikel 373, lid 2 BW).¹⁵⁹ De rechter oordeelt in het belang van het kind.¹⁶⁰

In geval het kind beide ouders heeft, maar slechts één van beide ouders het ouderlijk gezag in zijn geheel alleen uitoefent, beslist de door de rechter aangeduide ouder in principe exclusief (artikel 374, §1 BW).¹⁶¹ Wanneer de andere ouder tegen de wil van de aangeduide ouder het kind dan in een andere school zou inschrijven, kan deze inschrijving geen enkel effect sorteren.¹⁶² Deze andere ouder heeft wel een recht van toezicht (artikel 374, §1, lid 4 BW). Daaruit volgt dat deze ouder bijvoorbeeld informatie kan inwinnen bij de leerkrachten.

Heeft het kind slechts één ouder, dan oefent deze ouder het ouderlijk gezag alleen uit en kiest deze ouder derhalve de school waar hij of zij het kind inschrijft (artikel 375 BW).¹⁶³

In geval dat de minderjarige twee ouders heeft, maar één van beide is in de onmogelijkheid zijn wil te uiten, oefent de andere ouder uitsluitend het gezag uit over de minderjarige en kiest deze ouder de school waar hij of zij het kind inschrijft (artikel 375 BW). De ouder die in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te uiten is niet bevoegd om gezag over de minderjarige uit te oefenen.¹⁶⁴

In geval het kind geen ouders heeft dan wordt de beslissing betreffende de schoolkeuze genomen door de voogd (artikel 389 BW). Deze voogd moet bij het maken van de schoolkeuze rekening houden met de beginselen waarvoor de ouders eventueel hebben gekozen. Dit kunnen zowel expliciete keuzes (via het testament) als impliciete keuzes (tijdens het leven) zijn.¹⁶⁵

Hieruit zouden we derhalve kunnen besluiten dat de ouders bekwaam zijn tot het maken van de schoolkeuze en dat de minderjarige leerling geen enkele inspraak heeft in de schoolkeuze.

familierecht, Leuven, Acco, 2013, 397; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 181; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 633; S.VAN RUMST, 'Kan je zomaar van school veranderen?', *TJK* 2011,199; I. VERVOORT, 'De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?', *Jura Falc.* 1999-00, 33; B. VINCK, 'Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige', *TPR* 2012, 2063; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 178.

¹⁵⁶ A. DE WOLF, 'De schoolkeuze voor het minderjarig kind', *TORB* 2002-03, 100.

¹⁵⁷ A. DE WOLF, 'De schoolkeuze voor het minderjarig kind', *TORB* 2002-03, 100.

¹⁵⁸ Wet van 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995.

¹⁵⁹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 517; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 399.

¹⁶⁰ Gent (jeugdkamer) 30 juni 2008, AR 2008/JR/102; Brussel 6 november 2008, *RTDF* 2009, 871; Brussel 10 november 2008, *RTDF* 2009, 876; N. MASSAGER,, *Droit familial de l'enfance. Filiation, autorité parentale, hébergement*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 295; B. VINCK, 'Ouderlijk gezag, verblijf en recht op persoonlijk contact', *TPR* 2012, 2066.

¹⁶¹ A. DE WOLF, 'De schoolkeuze voor het minderjarig kind', *TORB* 2002-03, 101.

¹⁶² Kort Ged. Brussel 15 oktober 1998, *J. dr. jeun* 1999, 35.

¹⁶³ A. DE WOLF, 'De schoolkeuze voor het minderjarig kind', *TORB* 2002-03, 101.

¹⁶⁴ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 334.

¹⁶⁵ A. DE WOLF, 'De schoolkeuze voor het minderjarig kind', *TORB* 2002-03, 101.

Dit moet nochtans worden genuanceerd, in het licht van het Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen dat in een samenspraak met het kind voorziet.¹⁶⁶

32. Krachtens artikel III.1, §1 van het Decreet betreffende gelijke onderwijskansen heeft elke leerling recht op een inschrijving in een school, gekozen door zijn ouders. Wanneer de leerling twaalf jaar of ouder is, gebeurt deze schoolkeuze in samenspraak met de leerling.¹⁶⁷ Innovatief is derhalve dat het decreet betreffende gelijke onderwijskansen ervoor zorgt dat de minderjarige leerlingen vanaf twaalf jaar mee beslissen over hun schoolkeuze en dit zowel in het basisonderwijs als in het secundair onderwijs.¹⁶⁸

Deze bepaling omtrent de samenspraak met de leerling werd op advies van de Raad van State ingelast.¹⁶⁹ Volgens de Raad van State moet er naar een evenwicht worden gezocht tussen enerzijds het principiële recht van het kind om, rekening houdend met zijn ontwikkelde vermogens, zelf keuzes te maken en anderzijds de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders inzake leiding en begeleiding bij het maken van keuzes.¹⁷⁰

Het Decreet geeft met deze bepaling effectief invulling aan artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag, volgens hetwelk een kind dat in staat is zijn of haar mening te vormen het recht heeft om die mening vrij te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang moet worden gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. De schoolkeuze betreft dergelijke aangelegenheid.¹⁷¹

Met deze bepaling wil de decreetgever ook uitvoering geven aan de artikelen 14 en 28 van het Kinderrechtenverdrag. In die bepalingen hebben de verdragspartijen er zich toe verbonden om de rechten van de ouders en andere personen die verantwoordelijkheid over het kind dragen te eerbiedigen, maar enkel voor zover zij verenigbaar zijn met de zich ontwikkelende vermogens van het kind.

Het Decreet geeft verder op geen enkele wijze aan wat we onder deze 'in samenspraak' moeten verstaan, wat in deze de opdracht is van de school en wie moet nagaan of een inschrijving aan deze eis voldoet.¹⁷²

Uit het voorgaande volgt dat het niet is uitgesloten dat er met betrekking tot de schoolkeuze conflicten kunnen ontstaan tussen de respectieve rechten van de ouders en de

¹⁶⁶ Decreet betreffende gelijke onderwijskansen, *BS* 14 september 2002.

¹⁶⁷ Deze bepaling is, ingevolge coördinatie van de wetgeving, met ingang van 01/09/2012 opgeheven en vervangen door een gelijkaardige bepaling opgenomen als art. 110/1 §1 in de Codex secundair onderwijs en als art. 37bis in het Decreet basisonderwijs; artikel 2 Decreet van 15 juli 2005 houdende wijziging van het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, *BS* 30 augustus 2005; artikel 37bis Decreet Basisonderwijs; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vaams leerlingenstatuut, *TORB* 2003-04, 25.

¹⁶⁸ H. ANNOOT, "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 32; A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03,100; B. STEEN, "Elk kind heeft recht op onderwijs in de school naar keuze..of toch niet?", *TJK*, 2002, 256; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 209; B. VERBEECK, "Het gelijke Onderwijskansendecreet: bijsturing of hertekening?", *TJK* 2005, 164.

¹⁶⁹ Ontwerp van decreet betreffende gelijke onderwijskansen, *Parl.St.*, 2001-2002, 1143, nr. 1, 142-143; H. ANNOOT, "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 32; A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03,101.

¹⁷⁰ Adv. RvS (Afd. Wetgeving) 33.027/1, 19 februari 2002 bij het voorontwerp van decreet betreffende gelijke onderwijskansen-I, *Parl. St. VI. Parl.*,2001-02, nr. 1143/1, 142 en 143.

¹⁷¹ H. ANNOOT, "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 32.

¹⁷² H. ANNOOT, "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 32.

minderjarige leerling. Het decreet bepaalt echter niet op welke wijze deze onenigheid tussen de ouders en de minderjarige leerling moet worden opgelost.¹⁷³ Gezien het belang dat in het burgerlijk recht wordt gehecht aan het ouderlijk gezag en het feit dat de minderjarige zelf weinig rechtsmiddelen heeft, zal in de praktijk de eindbeslissing bij de ouders komen te liggen.¹⁷⁴

Onderafdeling b. Ondertekenen schoolreglement

§1. Bekwaamheid

33. Sinds het schooljaar 1998-1999 voor het basisonderwijs en sinds het schooljaar 1991-1992 voor het secundair onderwijs, zijn de schoolbesturen van zowel de officiële als de vrije scholen verplicht om een schoolreglement op te stellen.¹⁷⁵

Het schoolreglement regelt de relaties tussen het schoolbestuur en de ouders en de leerlingen.¹⁷⁶ In dit schoolreglement dienen de rechten en de verplichtingen van elke leerling te worden vastgesteld.¹⁷⁷ Het schoolreglement moet ook minimaal een regeling aangaande het studie-, orde- en tuchtreglement bevatten.¹⁷⁸

Met het schoolreglement wordt beoogd tegemoet te komen aan de rechtsonzekerheid die vroeger de positie van de leerling tegenover de onderwijsinstelling kenmerkte.¹⁷⁹ De regels neergeschreven in het schoolreglement moeten de onderwijsconsumenten helpen hun recht af te dwingen tegenover de schooloverheid.

34. Het schoolreglement wordt bij de inschrijving van een leerling in de school aan de betrokken personen voor kennisneming ter ondertekening voorgelegd. Overeenkomstig artikel 3.7.3 van de omzendbrief betreffende de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs en artikel 2.5 van de omzendbrief betreffende informatie bij eerste inschrijving en schoolreglement wordt met deze 'betrokken personen' de *'personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige leerplichtigen onder hun bewaring hebben of de*

¹⁷³ Ontwerp van decreet betreffende gelijke onderwijskansen, *Parl.St.* VI. Parl., 2001-2002, nr. 1143.

¹⁷⁴ advies Kinderrechtencommissariaat, 2001 –2002, nr. 10, mei 2002, http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2001_2002_10_gelijke_kansen_in_het_onderrwijs.pdf; Commissie leerlingenrechten 6 juli 2004, nr. 2004/41.

¹⁷⁵ Artikel 57 Besl. VI. Ex. van 13 maart 1991 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, B.S. 17 mei 1991; Omzendbrief BaO/2002/1 betreffende Informatie bij eerste inschrijving en schoolreglement, 8 februari 2002, <http://www.ond.vlaanderen.be/edulex/database/document/document.asp?docid=13199>; J. DE CUYPER, J. VANDERHOEVEN, *Rechten en plichten op school*, Leuven, Garant, 1999, 25; J. VAN DAMME, "Hoog tijd voor een leerlingenstatuut", *TJK* 2002, 278; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 13.

¹⁷⁶ Omzendbrief BaO/2002/1 betreffende Informatie bij eerste inschrijving en schoolreglement, 8 februari 2002; Besl. VI. Ex. van 13 maart 1991 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, B.S. 17 mei 1991; G. BRUNEEL, F. BOURGEOIS, J. GOENS, W. JACOBS E.A., "Werken met een schoolreglement in het gewoon katholiek basisonderwijs", *TORB* 1997-1998, 348.

¹⁷⁷ D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 78; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 12.

¹⁷⁸ Artikel 57 Besl. VI. Ex. van 13 maart 1991 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, B.S. 17 mei 1991; Artikel 37 Decreet Basisonderwijs; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 23; D. WUYTS, "De verplichting van de Vlaamse onderwijsinstellingen tot het vermelden van de beroepsmogelijkheden bij examen- en studievoortgangsbeslissingen", *TORB* 2008-09, 281 (281-297).

¹⁷⁹ R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 121.

meerderjarige leerling zelf' bedoeld.¹⁸⁰ Uit deze bepaling kan worden afgeleid dat de categorie van de betrokken personen de vertegenwoordigers van de minderjarige, waaronder de ouders en de voogd, omvat. Hieruit volgt dat de minderjarigen zelf derhalve niet vallen onder de noemer 'betrokken personen'.

In het licht van de reeds besproken nuancerings op de handelingsonbekwaamheid, waarbij de minderjarige steeds minder als een beschermingssubject wordt opgevat, valt het te betreuren dat de minderjarige leerling zelf niet tot deze betrokkenen behoort. De minderjarige blijft zo voor het ondertekenen van het schoolreglement handelingsonbekwaam en kan derhalve het schoolreglement niet alleen ondertekenen. Mijn inziens zou aan deze handelingsonbekwaamheid van de minderjarige voor het ondertekenen van het schoolreglement kunnen worden tegemoet gekomen door een bepaling in te voeren die ervoor zorgt dat het schoolreglement ook moet overhandigd worden aan de leerling en die de leerling verplicht om het schoolreglement te ondertekenen.

In de praktijk gebeurt het dat naast de wettelijke vertegenwoordigers ook de leerlingen het schoolreglement voorgelegd krijgen. Doordat de minderjarige leerlingen niet tot de 'betrokken personen' behoren en als gevolg handelingsonbekwaam zijn om het schoolreglement te ondertekenen, kan het schoolbestuur mijn inziens niet eisen dat de minderjarige leerlingen dit ondertekenen. Ze kunnen de leerlingen het schoolreglement wel laten ondertekenen, niet met een handtekening, maar bijvoorbeeld met 'voor gezien'. Dit zal mijn inziens dan louter morele gevolgen hebben. Na de achttiende verjaardag van de leerling kan deze worden uitgenodigd om uitdrukkelijk zelf het schoolreglement te ondertekenen.

35. De ondertekening van het schoolreglement kan een verschillende verhouding tot stand brengen, naargelang de verschillende onderwijsnetten.

In het gesubsidieerd vrij onderwijs is de tot stand gekomen rechtsverhouding van contractuele aard (*cf. supra* nr. 17). De aanvaarding van het schoolreglement door de betrokken personen doet dan een (toetredings-)contract ontstaan dat tussen de partijen geldt als wet in de zin van artikel 1134 BW.¹⁸¹

In zowel het gemeenschaps- als het gesubsidieerd officieel onderwijs is de rechtsverhouding die tot stand is gekomen daarentegen van reglementaire aard (*cf. supra* nr. 17). De juridische band valt derhalve buiten het privaatrechtelijk verbintenissenrecht. Het schoolreglement in het officieel onderwijs kan gezien worden als een bestuurlijke rechtshandeling

¹⁸⁰ Artikel 3.7.3 Omzendbrief SO 64 betreffende de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs, 25 juni 1999; Artikel 2.5 Omzendbrief BaO/2002/1 betreffende Informatie bij eerste inschrijving en schoolreglement, 8 februari 2002; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 121.

¹⁸¹F. CHARLIER, "De rechtspositie van leerling en student. Een boeiende queeste, op zoek naar een zinvolle inbedding in de onderwijsregelgeving", *TORB* 2003-04, 58; L. VAN SLYCKEN, "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-1992, 33; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 34.

die eenzijdig aan de bestuurde kan worden opgelegd.¹⁸² De veranderlijkheid van een openbare dienst maakt een eenzijdige wijziging mogelijk zonder instemming van de gebruikers.¹⁸³

Onderafdeling c. Keuze van de lessen

36. Kan een leerling zelf beslissen welke studierichting hij/zij wilt volgen (bijvoorbeeld ASO, TSO of BSO)? Kan een leerling zelf kiezen tussen lessen in de niet-confessionele zedenleer of godsdienstlessen?

§1. Bekwaamheid keuze studierichting

37. Wat de keuze van de studierichting betreft, volgt uit de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige dat de ouders, via het ouderlijk gezag, de keuze maken omtrent de studierichting (artikel 372 BW).

Wanneer een kind beide ouders heeft, dan beslissen deze ouders normaliter samen over de studierichting van hun kind (artikel 372-373 BW).¹⁸⁴ Het speelt geen rol of de ouders van het minderjarige kind gehuwd zijn of niet.¹⁸⁵ Wanneer de ouders geen akkoord bereiken over de beslissing en er dus onenigheid is tussen de ouders onderling, kan één van hen de zaak aanhangig maken bij de familierechtbank (artikel 373 lid 3 BW).¹⁸⁶ De rechter die in het geschil tussen de ouders een uitspraak moet doen, moet het belang van het kind in acht nemen.¹⁸⁷

In geval het kind beide ouders heeft, maar slechts één van beide ouders het ouderlijk gezag in zijn geheel alleen uitoefent, beslist de door de rechter aangeduide ouder in principe exclusief (artikel 374 BW).¹⁸⁸

In geval het kind slechts één ouder heeft, oefent deze ouder het ouderlijk gezag alleen uit en kiest hij derhalve de studierichting waar hij het kind inschrijft (artikel 375 BW).¹⁸⁹

¹⁸² A. MAST, J. DUJARDIN, M. VAN DAMME, J. VANDE LANOTTE, *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 6-7; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 13.

¹⁸³ L. VAN SLYCKEN, "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-1992, 32.

¹⁸⁴ Voorz. Brussel 5 oktober 1999, *J. dr. jeun.* 2001, 58; S. AUDOORE, "Overzicht van rechtspraak (2003-2011) - De uitoefening van het ouderlijk gezag", *T.FAM* 2012, 55; A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03, 100; G. BAETEMAN, *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Deurne, Kluwer, 1993, 822; G. BENOIT, S. MAERTENS, *Actualia ouderlijk gezag, voogdij en voorlopig bewind*, Brugge, Die Keure, 2004, 50; CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 44; W. DELVA, *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 466; A. DE MOOR, R. DILLEMANS, *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 103; D. MEULEMANS, *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 33; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 397; F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 181; A. VAN GYSEL, *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 633; S. VAN RUMST, "Kan je zomaar van school veranderen?", *TJK* 2011, 199; I. VERVOORT, "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 33; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 178; vB. VINCK, "Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige", *TPR* 2012, 2063; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 178.

¹⁸⁵ A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03, 100.

¹⁸⁶ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 517; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 399.

¹⁸⁷ Kort. Ged. Rb. Brussel 16 oktober 2002, *Rev.trim.dr.fam.* 2003, afl.2, 405; Gent (jeugdkamer) 30 juni 2008, AR 2008/JR/102; Brussel 6 november 2008, *RTDF* 2009, 871 Brussel 10 november 2008, *RTDF* 2009, 876; N. MASSAGER, *Droit familial de l'enfance. Filiation, autorité parentale, hébergement*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 295; B. VINCK, "Ouderlijk gezag, verblijf en recht op persoonlijk contact", *TPR* 2012, 2066.

¹⁸⁸ A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03, 101.

¹⁸⁹ A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03, 101.

In geval dat de minderjarige twee ouders heeft, maar één van beide is in de onmogelijkheid zijn wil te uiten, oefent de andere ouder uitsluitend het gezag uit over de minderjarige en kiest deze ouder de studierichting (artikel 375 BW). De ouder die in de onmogelijkheid verkeert om zijn wil te uiten is niet bevoegd om gezag over de minderjarige uit te oefenen.¹⁹⁰

Wanneer het kind geen ouders heeft dan wordt de beslissing betreffende de studierichting genomen door de voogd (artikel 389 BW). Deze voogd moet bij het maken van de keuze over de studierichting rekening houden met de beginselen waarvoor de ouders eventueel hebben gekozen. Dit kunnen zowel expliciete keuzes (via het testament), als impliciete keuzes (tijdens het leven) zijn.¹⁹¹

Er zou derhalve kunnen worden besloten dat de wettelijke vertegenwoordigers bekwaam zijn om de studierichting voor hun zoon of dochter te kiezen en dat de minderjarige leerling geen inspraak heeft in deze keuze.

38. Moet men zich dan niet de vraag stellen of het gerechtvaardigd is dat er een bepaling voorhanden is die de minderjarige leerling wel laat meebeslissen in de schoolkeuze (*cf. supra* nr. 32), maar dat de minderjarige leerling niet kan meebeslissen in de keuze van de studierichting?

Mijn inziens, zie in dezelfde zin de visie van Veny¹⁹², kan het begrip '*school van zijn of haar keuze*' uit artikel III.I van het Gelijke Onderwijskansendecreet ook worden gelezen als een verwijzing naar de keuze van de richting of opleiding.¹⁹³ Minderjarige leerlingen vanaf twaalf jaar beslissen dan ook mee in de keuze van de studierichting.

Het is niet uitgesloten dat er vervolgens conflicten met betrekking tot de keuze van de studierichting kunnen rijzen tussen de ouders en de minderjarige leerling. Het decreet bevat geen informatie over hoe zo een onenigheid moet worden opgelost. Gezien het belang dat in het Burgerlijk recht wordt gehecht aan het ouderlijk gezag en het feit dat de minderjarige zelf weinig rechtsmiddelen heeft, zal in de praktijk opnieuw de eindbeslissing bij de ouders komen te liggen (*cf. supra* nr. 32).¹⁹⁴

§2. Bekwaamheid keuze niet-confessionele zedenleer of godsdienst

39. Wanneer het de keuze voor het levensbeschouwelijk onderricht, i.e. godsdienstonderwijs of niet-confessionele zedenleer, betreft, zal deze keuze opnieuw in beginsel door beide ouders gezamenlijk of de voogd worden gemaakt. Dit vloeit voort uit de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige (*cf. supra* nr. 37).

¹⁹⁰ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 334.

¹⁹¹ A. DE WOLF, "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03,101.

¹⁹² M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 205.

¹⁹³ J. DE CUYPER, J. VANDERHOEVEN, *Rechten en plichten op school*, Leuven, Garant, 1999, 33; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 205.

¹⁹⁴ advies Kinderrechtencommissariaat, 2001 –2002, nr. 10, mei 2002, http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2001_2002_10_gelijke_kansen_in_het_onderwijs.pdf.

Bij de keuze van het levensbeschouwelijke onderricht wordt er in een samenspraak met de minderjarige leerling vanaf twaalf jaar voorzien.¹⁹⁵ De betrokkenheid vanaf twaalf jaar is enkel voorzien in het secundair onderwijs. Hoewel het niet is uitgesloten dat een leerling de volle leeftijd van twaalf jaar bereikt wanneer hij het zesde jaar in een basisschool aanvangt, bevat het decreet basisonderwijs geen gelijkaardige bepaling.¹⁹⁶ Er is voor het secundair onderwijs niet voorgeschreven hoe die samenspraak dan in de praktijk verloopt of wat de gevolgen zijn indien het recht op samenspraak van de leerling niet wordt gerespecteerd.¹⁹⁷

40. In het officieel onderwijs, zowel het gemeenschapsonderwijs als het gesubsidieerd officieel onderwijs, is er een plicht in de officiële onderwijsinstellingen van het leerplichtonderwijs om elke leerling levensbeschouwelijke cursussen ter keuze aan te bieden voor iedere erkende godsdienstige stroming alsmede een cursus niet-confessionele zedenleer.¹⁹⁸

Het Grondwettelijk Hof heeft in een arrest van 12 maart 2015 geoordeeld dat ouders het recht hebben om voor hun kinderen in het officieel onderwijs van de Franse gemeenschap een vrijstelling te vragen voor het vak godsdienst of zedenleer, en dat zonder motivatie.¹⁹⁹ Gevolg is dat niet alleen leerlingen een vrijstelling moeten kunnen genieten, maar dat daarenboven de ouders niet verplicht mogen worden om hun verzoek om vrijstelling te motiveren zodat de leerlingen hun recht, teneinde hun godsdienstige of filosofische overtuigingen niet kenbaar te maken, wordt beschermd.²⁰⁰

In Vlaanderen kende men reeds zo een mogelijkheid tot vrijstelling, neergelegd in artikel 29, lid 2 van het Decreet Basisonderwijs en artikel 98, § 1, lid 2 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs.²⁰¹

Er wordt voorzien dat deze aanvraag tot vrijstelling in samenspraak met de leerling moet gebeuren, indien deze leerling 12 jaar of ouder is.²⁰² Er wordt niet voorzien hoe er aan deze inspraak vorm moet worden gegeven en wat de gevolgen zijn indien het recht op inspraak van de minderjarige leerling niet wordt gerespecteerd.

¹⁹⁵ Artikel 98, §2 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011; Artikel 2.2 Omzendbrief GD/2002/05 betreffende de onderwijsinspectie over de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer, 15 juli 2002;

Kinderen van bijvoorbeeld acht jaar kunnen zich ter zake nog geen onafhankelijke en overdachte mening vormen: Gent 13 februari 2003, *RW* 200-04, 1732; S. BOUCKAERT, J. DERIDDER, S. D'HONDT, *Kids-Codex Boek III*, Brussel, Larcier, 2014, 14; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 219-229-347.

¹⁹⁶ Artikel 98, §2 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs; Artikel 2.2 Omzendbrief GD/2002/05 betreffende de onderwijsinspectie over de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer, 15 juli 2002.

¹⁹⁷ J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 88.

¹⁹⁸ Artikel 41, § 1 Decreet Basisonderwijs; artikel 97 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs; A. OVERBEEKE, "Levensbeschouwelijk onderricht: keuzepalet en keuzevrijheid in Vlaanderen anno 2002", *TORB* 2002-03, 118.

¹⁹⁹ GwH 12 maart 2015, nr. 34/2015, <http://www.const-court.be>.

²⁰⁰ GwH 12 maart 2015, nr. 34/2015, <http://www.const-court.be>.

²⁰¹ L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 19.

²⁰² Artikel 98, §2 Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs; Artikel 2.2 Omzendbrief GD/2002/05 betreffende de onderwijsinspectie over de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer, 15 juli 2002.

Onderafdeling d. Oprichten leerlingenraad

41. Een leerlingenraad is een groep van leerlingen die op hun school regelmatig samenkomen. Ze geven hun mening over thema's die ze belangrijk vinden.

De doelstelling van de leerlingenraad is het bevorderen van de dialoog tussen de leerlingen en directie, leerlingen en leerkrachten, en leerlingen onderling met het oog op de optimale ontplooiingskansen voor alle leerlingen.²⁰³ De leerlingenraad vertegenwoordigt de stem van alle leerlingen op school.²⁰⁴

In het basisonderwijs is een leerlingenraad verplicht als tien procent van de leerlingen uit de leeftijdsgroep van elf tot dertienjarige erom vraagt. Voor de vraag tot oprichting van een leerlingenraad worden derhalve enkel de elf- tot dertienjarigen in aanmerking genomen.²⁰⁵ Het is niet duidelijk waarom er wordt bepaald dat een oprichting van een leerlingenraad enkel is verplicht indien de oudere leerlingen van het basisonderwijs dit vragen. In tegenstelling tot wat voor het secundair onderwijs geldt, is er in het basisonderwijs niet voorzien in de mogelijkheid van alternatieve participatievormen.

In het secundair onderwijs moet in principe in elke school een leerlingenraad worden opgericht.²⁰⁶ Van deze verplichting kan worden afgeweken wanneer het schoolreglement de betrokkenheid van leerlingen bij het schoolbeleid op andere wijzen verzekert en op voorwaarde dat niet om de oprichting van een leerlingenraad wordt verzocht door tenminste tien procent van de leerlingen.²⁰⁷

De leerlingen hebben te allen tijde het recht om een leerlingenraad op te richten.²⁰⁸ Zij hebben daarvoor van niemand toestemming nodig. Welke vorm die leerlingenraad krijgt en hoe de leerlingenraad georganiseerd wordt, staat in het schoolreglement omschreven. In deze leerlingenraad kunnen zij aangelegenheden bespreken die met de schoolomgeving te maken hebben. De minderjarige leerlingen zijn mijn inziens derhalve bekwaam om een leerlingenraad op te richten.

Onderafdeling e. Veranderen van school

42. Kan een minderjarige leerling zelf beslissen om van school te veranderen? Sinds het Decreet Basisonderwijs ligt de verantwoordelijkheid van het schoolveranderen volledig bij de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige onder hun

²⁰³ L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 22.

²⁰⁴ Vlaamse scholierenkoepel, *Niet onder ons maar met ons praten*, <http://www.scholierenkoepel.be/RechtenLeerlingenraad> (consultatie 12 maart 2015).

²⁰⁵ Artikel 42, § 2 Decreet betreffende de participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, *BS* 6 augustus 2004; J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 262.

²⁰⁶ Artikel 42, §1 Decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, *BS* 6 augustus 2004; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 22.

²⁰⁷ Artikel 42, §1 Decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, *BS* 6 augustus 2004; E. CLAES, M. HOOGHE, "Het vlaamse participatiedecreet (2004) en de 'democratische school'. Schoolparticipatie en de politieke socialisatie van jongeren", *TORB* 2005-06, 558.

J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 262.

²⁰⁸ Ontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2421/1; H. ANNOOT, "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 37.

bewaring hebben.²⁰⁹ De vertegenwoordigers van de minderjarige, de ouders of de voogd, oordelen derhalve zelf of het verantwoord is dat hun kind in de loop van het schooljaar van school verandert.

Het veranderen van school kan, mijn inziens, wanneer het een vrijwillige verandering is van school, worden gezien als het aanpassen van de schoolkeuze. Als gevolg zal de toepassing die gemaakt werd bij de keuze van de school ook hier op dezelfde wijze gelden (*cf. supra* nr. 30-32). De nieuwe schoolkeuze zal dan opnieuw in samenspraak met de leerling worden gemaakt. Het blijft ook hier onduidelijk hoe deze samenspraak wordt gevormd en hoe een eventuele onenigheid omtrent de keuze tussen de ouders en de minderjarige leerling moet worden opgelost.

Onderafdeling f. Ordemaatregelen en tuchtmaatregelen

43. Er moet worden gewezen op het onderscheid tussen ordemaatregelen en tuchtmaatregelen.²¹⁰

De codex Secundair onderwijs omschrijft ordemaatregelen in artikel 112, § 2 als maatregelen die worden genomen wanneer bepaalde handelingen van de leerling het normale onderwijs-of vormingsgebeuren hinderen.²¹¹ Ordemaatregelen hebben eerder een preventief en curatief karakter, in plaats van een sanctionerend karakter. Met zo een maatregel wordt de leerling die het normale schoolleven hindert dan 'tot de orde geroepen'.²¹² Ordemaatregelen kunnen door elk personeelslid van de onderwijsinstelling, die daartoe door het schoolbestuur is gemandateerd, zonder speciale procedurevoorschriften, worden genomen.²¹³ Ordemaatregelen strekken ertoe te voorkomen dat het gedrag van de leerling in kwestie de behoorlijke onderwijsverstrekking hindert. Een ordemaatregel mag de voordelen die een leerling uit het verstrekken van het onderwijs haalt, echter niet ontnemen.²¹⁴ Ordemaatregelen kunnen bijvoorbeeld een strafstudie, bijkomende begeleiding of een tijdelijke verwijdering uit de les zijn.

Tuchtmaatregelen worden genomen als het gedrag van een leerling zo buitensporig is dat het een gevaar vormt voor het behoorlijk verstrekken van het onderwijs-of vormingsgebeuren.²¹⁵ Tuchtmaatregelen zijn bijvoorbeeld de tijdelijke uitsluiting en de definitieve uitsluiting. Ze worden geacht een repressief, dit is een sanctionerend karakter te hebben en deze raken de leerling in de voordelen die de onderwijsverstrekking hem biedt.²¹⁶ Tuchtmaatregelen kunnen in beginsel alleen

²⁰⁹ Omzendbrief betreffende het schoolveranderen in de loop van het schooljaar, *BS* 18 juni 1997.

²¹⁰ RvS 18 december 1979, nr. 19.984.

²¹¹ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 297; I. OPDEBEECK, *Formele motivering van bestuurshandelingen*, Brugge, Die Keure, 2013, 333.

²¹² B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 37; VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 168.

²¹³ Artikel 112 Codex Secundair Onderwijs; J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 298; I. OPDEBEECK, *Formele motivering van bestuurshandelingen*, Brugge, Die Keure, 2013, 333.

²¹⁴ L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 13.

²¹⁵ B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 37; VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 168.

²¹⁶ L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 13.

door de directeur, de afgevaardigde van de inrichtende macht of de inrichtende macht zelf worden genomen.²¹⁷

Omtrent de toelaatbaarheid van orde- en tuchtmaatregelen heerst er in het kleuteronderwijs onzekerheid. Het Rechtspositiedecreet moest aan deze onzekerheid een einde stellen.²¹⁸ We moeten vaststellen dat het oude artikel 32 van het Decreet Basisonderwijs hieromtrent niets regelde. De decreetgever neemt in de memorie van toelichting van het Rechtspositiedecreet voor de leerling een duidelijker standpunt in. Omtrent de ordemaatregelen vinden we geen uitdrukkelijk verbod terug. Omtrent de tuchtmaatregelen wordt er aangehaald dat "*voor leerlingen in het kleuteronderwijs geen bepalingen voor schorsen en uitsluiten worden opgenomen omdat er allicht weinig gevallen zijn waarvoor dit nodig zou zijn*"²¹⁹ en "*leerplichtigen die in het kleuteronderwijs zitten kunnen dus evenmin worden geschorst of uitgesloten*".²²⁰ Deze bepalingen hebben nochtans niet hun weg gevonden naar de tekst van het Rechtspositiedecreet. Ook het nieuwe artikel 32 van het Decreet Basisonderwijs houdt geen uitdrukkelijk verbod in op orde- of tuchtmaatregelen.

In het lager onderwijs wil de decreetgever opnieuw een duidelijk kader scheppen met het Rechtspositiedecreet. Ten aanzien van alle dwingende maatregelen benadrukt de decreetgever uitdrukkelijk het uitzonderlijke karakter in het lager onderwijs.²²¹ In het Rechtspositiedecreet wordt de preventieve schorsing ingevoerd als ordemaatregel, die uitzonderlijk moet blijven en slechts in welbepaalde gevallen kan worden toegepast.²²² Als tuchtmaatregel voorziet artikel II.4 van het Rechtspositiedecreet in twee soorten tuchtsancties: de tijdelijke uitsluiting en de definitieve uitsluiting. Een tijdelijke of definitieve uitsluiting kan slechts worden opgelegd na een interne besluitvormingsprocedure.²²³ De leerlingen hebben het recht om gehoord te worden in bestuurlijke procedures waarin zij betrokken zijn. Zo voorzien artikel 74novies van het onderwijsdecreet II en artikel 33 tweede lid van het Decreet Basisonderwijs dat de leerling in het raam van een tuchtprocedure voorafgaand aan het opleggen van een tuchtsanctie persoonlijk moet worden gehoord.

In het secundair onderwijs werd de tuchtregeling ingrijpend gewijzigd door het Rechtspositiedecreet. Krachtens artikel V.4 van het Rechtspositiedecreet moeten de lokale leefregels voortaan in het schoolreglement worden opgenomen. Deze leefregels geven aan welke pedagogische aanpak en waarden de school wil nastreven en hebben tot doel om de goede werking en het behoorlijk verloop van het onderwijsgebeuren veilig te stellen.²²⁴ Artikel 123/3, tweede lid van de Codex Secundair onderwijs vormt voortaan de wettelijke basis van de ordemaatregelen.

²¹⁷ Artikel 112, § 3 Codex Secundair Onderwijs; RvS 22 februari 1989, nr. 32.054; L. VENY, B. VERBEECK, "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 12.

²¹⁸ Decreet van 4 april 2014 houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *BS* 20 augustus 2014.

²¹⁹ Ontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2421/1.

²²⁰ Ontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2421/1, 8.

²²¹ J. DE RIDDER, "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-2014, 300.

²²² J. DE RIDDER, "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-2014, 300.

²²³ J. DE RIDDER, "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-2014, 300.

²²⁴ Ontwerp van decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school *Parl.St.* VI.Parl. 2013-14, nr. 2421/1, 8; J. DE

§1. Betwisten van orde- en tuchtmaatregelen

44. Tegen ordemaatregelen is er noch een intern beroep, noch controle door de rechter mogelijk.²²⁵ Dit zal hoogstwaarschijnlijk niet voor problemen zorgen, omdat de ordemaatregelen vaak een beperkte draagwijdte hebben, zodat de leerling geen belang bij een mogelijk verhaal heeft.

45. Omtrent de mogelijkheid tot het aanvechten van een tuchtmaatregel bij de Raad van State moet er een onderscheid worden gemaakt naargelang het onderwijsnet.

De instellingen van het gemeenschapsonderwijs en het officieel gesubsidieerd onderwijs zijn organieke administratieve overheden (*cf. supra* nr. 15). De tuchtmaatregelen die door deze instellingen worden genomen zijn derhalve administratieve rechtshandelingen die voor de Raad van State kunnen worden aangevochten.²²⁶

Voor de bevoegdheid van de Raad van State ten aanzien van het gesubsidieerd vrij onderwijs moet er worden onderzocht in welke mate het gesubsidieerd vrij onderwijs gezagshalve handelingen stelt die voor de Raad van State kunnen worden aangevochten. Voor het aanvechten van tuchtbeslissingen in het gesubsidieerd vrij onderwijs, was het lange tijd onduidelijk of de Raad van State zich bevoegd konden verklaren of niet.²²⁷ Deze onduidelijkheid werd onderuit gehaald in het recente arrest *De Muynck*. De Raad van State heeft in dit arrest duidelijk gesteld dat een tuchtmaatregel in het vrij onderwijs geen administratieve rechtshandeling is die voor de Raad van State kan worden bestreden.²²⁸

46. Indien de tuchtmaatregel kan worden aangevochten bij de Raad van State moeten we ons de vraag stellen of de minderjarige leerling zelf deze tuchtmaatregel kan aanvechten. In beginsel kan een minderjarige tegen een tuchtmaatregel niet zelf opkomen, omdat de minderjarige procesonbekwaam is.²²⁹ Een belangrijke uitzondering hierop vormt het principe-arrest van de Raad van State van 22 februari 1989.²³⁰ Daar werd een annulatieberoep persoonlijk door een minderjarige leerling ingesteld tegen een beslissing tot de definitieve uitsluiting uit een school. De Raad van State achtte het annulatieberoep toelaatbaar, naast de vordering die door de leerling zijn moeder in haar eigen naam werd ingesteld. De Raad van State verklaarde in zijn overwegingen dat de minderjarige in principe inderdaad onbekwaam is om zelfstandig een beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State aanhangig te maken, maar wanneer dit beroep betrekking heeft op rechten die verband houden met zijn persoon en wanneer zijn leeftijd doet vermoeden dat hij in staat is

RIDDER, "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-2014, 302; J. DE CUYPER, J. VANDERHOEVEN, *Rechten en plichten op school*, Leuven, Garant, 1999, 45.

²²⁵ R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 124.

²²⁶ C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 320.

²²⁷ RvS 21 november 1984, nr. 24.842; RvS 17 november 1998, nr. 76.956, RvS 23 juli 2003, nr. 121.835; RvS 6 juli 2005, nr. 147.376; RvS 22 mei 2006, nr. 159.070.

²²⁸ RvS 17 juni 2011, nr. 213.958.

²²⁹ KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 114.

²³⁰ RvS 22 februari 1989, nr. 32.054; D. DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 82; G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 2964.

deze rechten met het nodige inzicht uit te oefenen, wordt dit toch ontvankelijk geacht.²³¹ De Raad van State duidt er ook op dat er mogelijke tegenstrijdigheden van belangen of standpunten kunnen ontstaan tussen de minderjarige zelf en zijn wettelijke vertegenwoordigers, en dat daarom een eigen rechtsingang voor de minderjarige nodig is.²³² De procesbekwaamheid van de minderjarige kan derhalve door de Raad van State worden erkend, wanneer de rechtsvordering betrekking heeft op een krachtens de wet aan de minderjarige toegekend materieel recht met een persoonlijk karakter en de aard van een fundamenteel recht eigen aan elke persoon.²³³ Bovendien moet de minderjarige beschikken over een onderscheidingsvermogen en moet hij zich in een situatie bevinden waarin de wettelijke vertegenwoordigers niet kunnen of willen optreden of wanneer er een belangenconflict met deze vertegenwoordigers ontwikkeld is.²³⁴ Vaak zal een rechtsvordering met betrekking tot het onderwijs aan deze criteria voldoen, daar het recht op onderwijs een persoonlijk recht is. Er moet derhalve worden besloten dat wanneer de minderjarige leerling aan bovengenoemde voorwaarden voldoet, bekwaam is om een beroep in te stellen bij de Raad van State in deze materie.

De vraag stelt zich dan of een tijdelijke of definitieve uitsluiting in het kader van een tuchtbeslissing, wel in overeenstemming is met het recht op onderwijs van de minderjarige. Het Europees Hof voor de Rechten van de mens aanvaardt in het *Valsamis arrest* van 18 december 1998 de discretionaire bevoegdheid van de onderwijsinstelling om tuchtmaatregelen te nemen, maar zal de tuchtmaatregel als zodanig toetsen aan de grondrechten van de leerling.²³⁵ Ook de Raad van State sprak zich uit over deze materie in het *arrest Caubergs* van 4 mei 2006. De Raad van State oordeelde dat er geen sprake was van het ontnemen van het recht op onderwijs bij een tijdelijke uitsluiting. Er was enkel sprake van een beperking die bovendien geen moeilijk te herstellen nadeel opleverde. De leerling bleef immers de kans behouden om de leerstof te verwerken in beste studieomstandigheden, namelijk in een speciaal toegewezen lokaal op school.²³⁶ De Raad van State heeft ook met betrekking tot de definitieve uitsluiting een uitspraak gedaan in het *arrest Khminech* van 15 juni 1994. Het hof besloot dat het recht op onderwijs niet belet dat de school de leerling kan wegzenden om disciplinaire redenen. De reden waarom het recht op onderwijs niet ten volle kan worden uitgeoefend, moet in deze zaak immers worden gezocht in het gedrag van de leerling zelf.²³⁷

Er moet worden besloten dat de minderjarige leerling, wanneer voldaan aan de nodige voorwaarden, bekwaam is om een tuchtmaatregel te betwisten. Wanneer de leerling een tijdelijke of definitieve uitsluiting in het kader van een tuchtbeslissing wil aanvechten, zal deze zich niet automatisch kunnen beroepen op het niet in overeenstemming zijn van de tuchtmaatregel met zijn recht op onderwijs.

²³¹ RvS 22 februari 1989, nr.32.054.

²³² D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 82.

²³³ D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 83.

²³⁴ D.DELI, "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren.", *TORB* 1993, 83.

²³⁵ EHRM 18 december 1998, arrest Valsamis v Griekenland; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 42.

²³⁶ RvS 4 mei 2006, nr. 158.317.

²³⁷ RvS 15 juni 1994, nr. 48.004.

Onderafdeling g. Studievoortgang

§1. Basisonderwijs

47. Het getuigschrift basisonderwijs wordt door ieder schoolbestuur, op voordracht en na beslissing van de klassenraad, uitgereikt aan de regelmatige leerlingen uit het gewoon lager onderwijs.²³⁸ De klassenraad wordt in artikel 3,25° van het Decreet Basisonderwijs omschreven als een "team van personeelsleden dat onder leiding van de directeur of zijn afgevaardigde samen de verantwoordelijkheid draagt [of zal dragen] voor de begeleiding van en het onderwijs aan een bepaalde leerlingengroep of individuele leerling". Het is de klassenraad die autonoom oordeelt of een regelmatige leerling in voldoende mate de doelen die in het leerplan zijn opgenomen, heeft bereikt om een getuigschrift basisonderwijs te bekomen.²³⁹

Het schoolreglement moet de procedure bevatten volgens dewelke een beroep kan worden ingediend tegen de klassenraadbeslissing.²⁴⁰ In het decreet Basisonderwijs wordt er echter geen verdere toelichting gegeven over de aard en de organisatie van de beroepsprocedure. Het Decreet Basisonderwijs gaat er mijn inziens vanuit dat de klassenraadbeslissingen in het basisonderwijs niet worden aangevochten, zie in dezelfde zin de visie van Verbeeck.²⁴¹

Recent werd nochtans duidelijk, door een ontwikkelde visie van de Raad van State in het arrest van 4 oktober 2011, dat de ouders en de onderwijsinstellingen nu al uitgaan van de veronderstelling dat de verplichting tot het zittenblijven in het basisonderwijs niet wezenlijk verschilt van een C-attest in het secundair onderwijs zodat deze beslissing wel degelijk kan aangevochten worden.²⁴² De onaantastbaarheid van dergelijke beslissing valt daardoor nog moeilijk te verdedigen. In het arrest van 4 oktober 2011 moest de Raad van State zich buigen over een vordering tot schorsing van de tenuitvoerlegging van de beslissing van een basisschool, om een leerling van het eerste leerjaar niet te laten overgaan naar het volgende leerjaar. Bij de omschrijving van het voorwerp van de vordering vermelden ze dat deze beslissing van de klassenraad vervat zit in het eindrapport dat werd uitgereikt op zondag 26 juni 2011. De Raad van State stelt vast dat er voor het basisonderwijs geen decretale, algemene omkadering is voor de afhandeling van bezwaarprocedures, maar dat de Raad van State bereid is om de verwerende partij in die mate te volgen dat naar analogie met de vaste rechtspraak in het onderwijscontentieux van het secundair onderwijs de beslissing van de directeur als de aan te vechten eindbeslissing moet worden beschouwd.²⁴³

²³⁸ Artikel 56 decreet basisonderwijs; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 43.

²³⁹ Artikel 56, tweede lid Decreet basisonderwijs.

²⁴⁰ artikel 55 Decreet Basisonderwijs; B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 43.

²⁴¹ B. VERBEECK, *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 43.

²⁴² RvS 4 oktober 2011, nr. 215.532; S. BOUCKAERT, J. DERIDDER, S. D'HONDT, *Kids-Codex Boek III*, Brussel, Larcier, 2014, 108; B. VERBEECK, "Zittenblijven in het basisonderwijs: een juridische anomalie?", *TORB* 2011-12, 270.

²⁴³ J. DERIDDER, "Meester, mag ik overgaan, ja of nee? Zittenblijven in het basisonderwijs: wie beslist?", *TORB* 2011-12, 273; B. PLETINCK, "Zittenblijven, wie beslist?", *TORB* 2011-12, 272; B. VERBEECK, "Zittenblijven in het basisonderwijs: een juridische anomalie?", *TORB* 2011-12, 271.

De beslissing tot het zittenblijven kan normaliter niet worden aangevochten door de minderjarige zelf, wegens zijn procesonbekwaamheid. Niettemin wordt er in de rechtspraak aangenomen dat de zelfstandige procesbekwaamheid van de minderjarige wordt aanvaard met betrekking tot een krachtens de wet aan de betrokken minderjarige toegekend materieel recht met een persoonlijk karakter. Voorwaarde is dat de minderjarige de leeftijd heeft bereikt die doet vermoeden dat hij over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om dit recht uit te oefenen, en op voorwaarde dat hij zich in een situatie bevindt waarin de wettelijke vertegenwoordigers niet willen of niet kunnen optreden, of waarbij minstens een mogelijk belangenconflict met de wettelijke vertegenwoordigers kan bestaan (*cf. supra* rn. 46).²⁴⁴ Deze rechtspraak die een minderjarige procesbekwaam acht is echter nog niet aan de orde gekomen in aangelegenheden betreffende de examenbetwistingen in het basisonderwijs. De minderjarige wordt derhalve in deze procedure voor de Raad van State vertegenwoordigd door zijn wettelijke vertegenwoordigers.²⁴⁵

§2. Secundair onderwijs

48. In het secundair onderwijs wordt de klassenraad met drie functies belast volgens het Organisatiebesluit.²⁴⁶ Krachtens artikel 5,§1 van het Besluit van de Vlaamse regering van 19 juli 2002 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs "*fungeert de delibererende klassenraad als enig orgaan op het vlak van de beslissingen inzake het al dan niet geslaagd zijn, hetgeen voor de regelmatige leerlingen leidt tot de studiebekrachtiging en de eventuele rechten op toelating tot het volgend leerjaar.*" De delibererende klassenraad bestaat uit de directeur van de school (of zijn afgevaardigde) en uit leerkrachten van de betrokken leerling.²⁴⁷ In het secundair onderwijs beslist deze delibererende klassenraad of een leerling al dan niet geslaagd is.²⁴⁸ Wanneer de klassenraad zich buigt over de examenresultaten van een leerling, zal deze zich in zijn beslissing laten leiden door het dossier van de leerling.²⁴⁹ In dit dossier worden enerzijds alle resultaten van examens, proeven en testen gebundeld die door de leerkrachten werden afgelegd en worden anderzijds alle beslissingen, vaststellingen en adviezen verzameld die door de begeleidende klassenraad werden uitgesproken.²⁵⁰

49. Welke stappen moet de leerling ondernemen, wanneer deze met de beslissing van de klassenraad geen vrede kan nemen? De beroepen tegen deliberatiebeslissingen vinden we terug in

²⁴⁴ RvS 22 februari 1989, nr. 32.054; R. VERSTEGEN, L. VENY, W. RAUWS, D. DELI, *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 132.

²⁴⁵ J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 228.

²⁴⁶ Besluit van de Vlaamse Regering van 19 juli 2002 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, BS 4 december 2002, J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 601.

²⁴⁷ Artikel 5, §2 B. VI. Reg. 19 juli 2002 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs.

²⁴⁸ J. DERIDDER, "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-14, 299; J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 88; J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 602; D. WUYTS, "De verplichting van de Vlaamse onderwijsinstellingen tot het vermelden van de beroepsmogelijkheden bij examen- en studievoortgangsbeslissingen", *TORB* 2008-09, 293.

²⁴⁹ RvS 29 september 2005, nr. 149.620; R. VERSTEGEN, "Al of niet herexamens in het secundair onderwijs? Over de autonomie van de klassenraad en de grenzen daarvan", *TORB* 2005-06, 568.

²⁵⁰ RvS 28 september 2010, nr. 207.683; Artikel 5, §5 B. VI. Reg. 19 juli 2002 betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs.

het Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, alsook de bepalingen die aangepast zijn door het decreet houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school.²⁵¹

Het initiatief om een beslissing van de delibererende klassenraad te betwisten moet worden genomen door 'de betrokken personen'.²⁵² Dit zijn de personen die het ouderlijk gezag uitoefenen of in rechte of in feite de minderjarige leerling onder hun bewaring hebben of de meerderjarige leerling zelf. Dit wil zeggen dat de minderjarige leerlingen volgens de tekst van het besluit niet onder deze categorie vallen en derhalve geen beroepsrecht hebben zolang ze minderjarig zijn.²⁵³ Dit valt te betreuren omdat het net de leerling zelf is die de bestemming is van de beslissing van de klassenraad.²⁵⁴ Mijn inziens, zie in dezelfde zin de visie van Goris, zou men ook hier kunnen opteren voor een regeling van samenspraak, geïnspireerd op de regeling betreffende de schoolkeuze van de minderjarige leerling (*cf. supra* rn. 32).²⁵⁵ Het beroepsrecht van een minderjarige leerling tegen een examenbeslissing lijkt gerechtvaardigd doordat deze beslissing dermate persoonlijk is. Als gevolg hiervan zou de minderjarige idealiter vanaf een bepaalde leeftijd en indien hij het oordeel des ondersheids bezit de mogelijkheid moeten verkrijgen om zelfstandig een beroep in te dienen, dat bestaat naast het beroepsrecht van de ouders.²⁵⁶

De procedure binnen de school wordt het georganiseerd administratief beroep genoemd.²⁵⁷ Deze beroepsprocedure moet rechtsgeldig worden doorlopen, voordat op ontvankelijke wijze een beroep bij de Raad van State kan worden ingediend.²⁵⁸

De eerste stap in de interne procedure binnen het schoolbestuur, is het vragen van een overleg met een afgevaardigde van het schoolbestuur, de voorzitter van de klassenraad (meestal de directeur) of diens afgevaardigde.²⁵⁹ De aanvraag kan enkel gebeuren door de betrokken personen.²⁶⁰ De minderjarige leerling heeft zoals reeds vermeld geen recht toegekend gekregen in

²⁵¹ Artikel 115/4, 115/5 Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011.

²⁵² Artikel 3, §9 Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011.

²⁵³ J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 89; G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 296.

²⁵⁴ J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 89.

²⁵⁵ J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 89.

²⁵⁶ J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 89.

²⁵⁷ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 29.

²⁵⁸ RvS 17 november 1995, nr. 56.241; RvS 16 december 2003, nr. 126.481; RvS 23 april 2009, nr. 192.575.

²⁵⁹ Voor een overzicht van het interne beroep in het secundair onderwijs: zie bijlage IV; artikel 115/6, §4, 3° Besluit van de Vlaamse Regering van 17 december 2010 houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs, *BS* 24 juni 2011; artikel V.9, §4, 3° decreet van 4 april 2014 houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school; J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbeslissingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 90; D. WUYTS, "De verplichting van de Vlaamse onderwijsinstellingen tot het vermelden van de beroepsmogelijkheden bij examen- en studievoortgangsbeslissingen", *TORB* 2008-09, 293.

²⁶⁰ J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 607.

het kader van de procedure inzake de betwisting van een beslissing van de klassenraad.²⁶¹ Het overleg kan ertoe leiden dat de directeur of zijn afgevaardigde beslist om de klassenraad opnieuw te laten samenkomen.²⁶²

Leidt het overleg niet tot een nieuwe samenkomst van de delibererende klassenraad, of juist wel en blijft ook daarna het geschil bestaan, dat kan er een beroep worden ingesteld bij de interne beroepscommissie.²⁶³ Dit kan enkel door de betrokken personen worden ingesteld, waartoe de minderjarige leerling niet behoort. De minderjarige leerling is derhalve opnieuw niet bekwaam om dit beroep in te stellen. De beroepscommissie heeft enkel een adviserende bevoegdheid aan het schoolbestuur.²⁶⁴ Het schoolbestuur moet beslissen of de klassenraad opnieuw wordt samengeroepen of niet.²⁶⁵ De beslissing die dan uiteindelijk in een externe procedure kan worden aangevochten is dan hetzij de beslissing van het schoolbestuur om de klassenraad niet terug samen te roepen, hetzij de nieuwe definitieve beslissing van de delibererende klassenraad.²⁶⁶

50. Wanneer men na de interne beroepsprocedure doorlopen te hebben zich nog steeds niet kan verzoenen met de genomen beslissing kan men naar de Raad van State gaan.²⁶⁷ Dit wordt de externe procedure genoemd. Omtrent de mogelijkheid tot het aanvechten van een examenbeslissing bij de Raad van State moet er een onderscheid worden gemaakt naargelang het onderwijsnet. Over de bevoegdheid van de Raad van State inzake examenbetwistingen in het officiële onderwijs werd nooit getwijfeld.²⁶⁸ Zij zijn immers belast met een openbare dienst in de organieke betekenis van het woord. Daarentegen heeft er veel discussie plaatsgevonden over het feit of de Raad van State ook bevoegd is voor het examencontentieux in het vrij onderwijs.²⁶⁹ Deze bevoegdheid werd uiteindelijk door het Hof van Cassatie op 6 september 2002 aanvaard, waardoor het mogelijk is om beslissingen over het georganiseerd administratief bestuurlijk beroep aan te vechten bij de Raad van State, ongeacht de aard van de betrokken onderwijsinstelling.²⁷⁰ Ook het

²⁶¹ J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 607.

²⁶² Art V.9, §4, 3° decreet van 4 april 2014 houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school.

²⁶³ J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 609; VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 95. J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbepalingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 90; D. WUYTS, "De verplichting van de Vlaamse onderwijsinstellingen tot het vermelden van de beroepsmogelijkheden bij examen- en studievoortgangsbepalingen", *TORB* 2008-09, 293.

²⁶⁴ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 112 p; R. VERSTEGEN, "Wordt de pedagogische relatie bedreigd door het recht? Een klassenraadbeslissing als casus", *TORB* 2010-11, 490.

²⁶⁵ VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 95.

²⁶⁶ S. BOUCKAERT, J. DERIDDER, S. D'HONDT, *Kids-Codex Boek III*, Brussel, Larcier, 2014, 120.

VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 95.

²⁶⁷ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 45; E. STORMS, P. VERSWEYVELT, *Variaties op het thema Onderwijs en Recht*, Gent, Academia Press, 2011, 107.

²⁶⁸ J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 602.

²⁶⁹ RvS 16 oktober 1981, nr. 21.467; RvS 13 februari 2001, nr. 93.289; RvS 5 april 2001, nr. 94.530; RvS 8 oktober 2002; J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 227; J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbepalingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 100.

²⁷⁰ Cass. 6 september 2002; RvS 4 juni 2003, nr. 120.131; J. GORIS, "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbepalingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 100;

vrij onderwijs moet derhalve als een administratieve overheid worden beschouwd wanneer het aankomt op deliberatiebeslissingen.

Kan de minderjarige dit beroep zelf instellen voor de Raad van State? De minderjarige leerling is in principe onbekwaam om een procedure in te leiden tegen de examenbeslissing.²⁷¹ Er is wel rechtspraak van de Raad van State waar de minderjarige, die het vereiste onderscheidingsvermogen bezit bekwaam wordt geacht om alleen in rechte op te treden inzake beroepen die strikt persoonlijke aangelegenheden betreffen.²⁷² Deze rechtspraak die een minderjarige procesbekwaam acht is echter vandaag de dag nog niet aan de orde gekomen in het contentieux van de examenbeslissingen in het secundair onderwijs.²⁷³ De minderjarige moet aldus worden vertegenwoordigd door degene die het gezag over zijn persoon uitoefenen, de ouders of de voogd (artikel 373 e.v. BW) (*cf. supra* rn. 22 - 23).²⁷⁴ De reeds besproken regels over het ouderlijk gezag wanneer de ouders samenleven of niet samenleven zijn ook hier weer van toepassing (*cf. supra* rn. 22). Daarenboven geldt voor de vertegenwoordiging de regeling van artikel 376 BW. De beide ouders van de minderjarige leerlingen (of hun voogd) moeten dus in de geschillen over het onderwijs als wettelijke vertegenwoordigers van hun minderjarige kinderen gezamenlijk optreden.²⁷⁵

Afdeling B. Toepassingsgevallen met betrekking tot de fysieke en psychische integriteit van de minderjarige in het schoolgebeuren

51. Het recht op privacy is een grondrecht. Dit wil zeggen dat het een recht is dat zulke fundamentele waarde in de maatschappelijke orde bezit dat het de hoogste rang bekleedt in de hiërarchie van de rechtsnormen²⁷⁶. Het is een recht dat een persoon heeft omwille van het mens zijn, vandaar ook een recht van de mens. Dit klassiek mensenrecht wordt als dusdanig gewaarborgd door de belangrijkste mensenrechtenverdragen.²⁷⁷ Krachtens artikel 8 EVRM houdt dit recht op privacy onder meer het recht op eerbiediging van het privé- en het gezinsleven, het recht op eerbiediging van de privécommunicatie en het recht op onschendbaarheid van de woning

F. ORNELIS, "Intermezzo afgelopen - de Raad van State terug bevoegd voor examen in het vrij onderwijs", *TORB* 2003-04, 146; J. NEUTS, "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 603.

²⁷¹ G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 294.

²⁷² RvS van 20 april 2009, nr. 192.415.

²⁷³ G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 294.

²⁷⁴ RvS 28 februari 2008, nr. 180.181; RvS 8 december 2009, nr. 198.670; RvS 29 maart 2010, nr. 202.434; G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 294.

²⁷⁵ RvS 22 september 2009, nr. 196.261; G. VAN HAEGENDOREN, "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 295.

²⁷⁶ L. VAN SLYCKEN, "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 91.

²⁷⁷ Artikel 8 Verdrag 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, *BS* 19 augustus 1955; Artikel 12 Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, *B.S.* 31 maart 1949; artikel 17 Internationaal Verdrag voor Burgerlijke en Politieke Rechten, *BS* 6 juli 1983; artikel 7 en 8 Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie; VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 115; VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 181.

in. De minderjarige beschikken over een eigen recht op privacy.²⁷⁸ In wat volgt zal duidelijk worden dat de privacybescherming van de minderjarige leerling een belangrijke plaats in het onderwijs inneemt. Ook de onderwijsinstellingen zijn immers verplicht om de privacy van hun leerlingen te respecteren.²⁷⁹

Onderafdeling a. Publiceren van schoolfoto's

52. Elk individu beschikt over een recht op afbeelding.²⁸⁰ Het recht op afbeelding is een afgeleide van het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer, ook wel 'privacy' genoemd.²⁸¹ Dit recht op afbeelding houdt in dat zonder de toestemming van de afgebeelde persoon geen foto of tekening mag worden gepubliceerd, gemaakt of gereproduceerd.²⁸²

Tegenwoordig beschikken veel scholen over een website om ouders op de hoogte te houden van het reilen en zeilen op hun school. Vaak worden er foto's van de leerlingen gepubliceerd. Het publiceren of online zetten van klasfoto's of individuele foto's valt volgens de Commissie onder het begrip 'verwerking van persoonsgegevens', zodat de privacywet van toepassing is.²⁸³

53. Diegene die de verantwoordelijkheid heeft over het medium, bijvoorbeeld de schoolwebsite, waar de foto's worden gebruikt of diegene die de foto's wil gebruiken, moet aan de persoon die afgebeeld is de toestemming vragen om deze foto's te mogen gebruiken. Voor de foto's in de schoolomgeving is het derhalve aangewezen dat de school de toestemming vraagt namens het schoolbestuur.²⁸⁴

De Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer neemt een streng standpunt in inzake de publicatie van foto's van leerlingen.²⁸⁵ De vereiste toestemming is afhankelijk van het soort beeldmateriaal.

Wanneer het gaat over *gerichte foto's* van een individuele leerling, moet de toestemming uitdrukkelijk worden gegeven.²⁸⁶ Onder gerichte foto's vallen de individuele, al dan niet geposeerde

²⁷⁸ Artikel 16 Verdrag van 20 november 189 inzake de rechten van het kind, *BS* 17 januari 1992; artikel 22bis Gw; artikel 25 Decreet 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *BS* 4 oktober 2004; A. BAILLEUX, F. VERBRUGGEN, "Hoor wie klopt daar kinderen? Zoekingen in onderwijsinstellingen", *TORB* 2011-2012, 312; C. VAN DEN BROECK, "Zoeking ten aanzien van minderjarigen: mogelijk met toestemming?", *Nullum Crimen* 2015, 16.

²⁷⁹ A. BAILLEUX, F. VERBRUGGEN, "Hoor wie klopt daar kinderen? Zoekingen in onderwijsinstellingen", *TORB* 2011-2012, 312.

²⁸⁰ Hof van Beroep Gent 26 april 1996, *RW* 1999-2000, 642; E. BREWAEYS, "Recht op afbeelding", *NJW* 2010, 206; P. DE HERT, R. SAELENS, "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, 867; P. VAN EECKE, "Foto's leerlingen kunnen niet zomaar op website.", *TORB* 2002-03, 477.

²⁸¹ Artikel XI.174 Wetboek van economisch recht van 28 februari 2013, *BS* 29 maart 2013; Artikel 17 BUPO, artikel 8 EVRM, artikel 22 Grondwet; J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 341.

²⁸² E. BREWAEYS, "Recht op afbeelding", *NJW* 2010, 206; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 339; P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 148.

²⁸³ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007; L. VAN SLYCKEN, "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 93.

²⁸⁴ J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 347.

²⁸⁵ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 98.

VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 124.

foto's, de foto's waarvoor men één of enkele personen tijdens een groepsactiviteit eruit licht of de geposeerde (groeps)foto's zoals de klassieke klasfoto.²⁸⁷

Aangezien voor het *nemen* van gericht beeldmateriaal reeds een toestemming is vereist, spreekt het voor zich dat dit evenzeer geldt voor het *gebruik* van die beelden.²⁸⁸

Een stilzwijgende toestemming kan worden vermoed bij het *nemen* van *niet-gerichte foto's*.²⁸⁹ Zo kan een stilzwijgende toestemming worden vermoed ingeval van het nemen van een niet-gerichte foto om verslag uit te brengen van bijvoorbeeld een schoolfeest. Gefotografeerd worden bij een dergelijke activiteit valt binnen het normale verwachtingspatroon van de betrokkenen.²⁹⁰ Onder niet-gerichte foto's vallen aldus foto's welke een eerder spontane en algemene, niet-geposeerde sfeeropname weergeven van bijvoorbeeld een activiteit, zonder dat daarvoor één of enkele personen eruit worden gelicht, zoals bijvoorbeeld een groepsfoto van de klas tijdens een sportactiviteit.²⁹¹

Het *gebruiken* van een niet-gerichte foto om bijvoorbeeld publiciteit voor de school te voeren, valt buiten de stilzwijgende toestemming die geldt voor het *nemen* van dergelijke foto. De toelating tot het maken van zo een foto impliceert niet de toelating tot het verspreiden of het gebruiken ervan.²⁹² Voor het gebruiken van dergelijke niet-gerichte foto's zal de school derhalve een bijkomende handeling moeten stellen. Voor niet-gerichte foto's volstaat informeren van de betrokkenen door de school dat zulke foto's worden genomen, voor welk doel en welke publicatie.²⁹³ Een schriftelijke toestemming is aldus niet vereist.²⁹⁴ De school kan zulke informatie in het schoolreglement weergeven.

54. De vraag die hierbij moet worden gesteld is of de minderjarige zelf de toestemming kan geven of dat dit enkel is weggelegd voor de personen die het gezag uitoefenen over een minderjarige leerling (artikel 373 e.v. BW). Voor minderjarige leerlingen moet er een onderscheid worden gemaakt op basis van het onderscheidingsvermogen van de minderjarige.

Wanneer het een minderjarige zonder onderscheidingsvermogen betreft, is deze onbekwaam om toestemming te geven en moet hij worden vertegenwoordigd door zijn ouders of de persoon die het wettelijk gezag over hem uitoefent.²⁹⁵ Wanneer een kind beide ouders heeft, dan beslissen deze ouders normaliter samen over het geven van de toestemming (artikel 372-373 BW). In geval het kind beide ouders heeft, maar slechts één van beide ouders het ouderlijk gezag in zijn geheel alleen uitoefent, beslist de door de rechter aangeduide ouder in principe exclusief

²⁸⁶ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 340.

²⁸⁷ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 98; J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 344.

²⁸⁸ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 345.

²⁸⁹ VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over jurisdering en onderwijs*, Leuven, Acco, 2010, 124; M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 340.

²⁹⁰ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 344.

²⁹¹ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, aanbeveling nr. 02/2007 van 28 november 2007; B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 99.

²⁹² J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 344; D. VOORHOOF, *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 149.

²⁹³ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007.

²⁹⁴ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 344.

²⁹⁵ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 340; Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007.

over het verlenen van de toestemming (artikel 374 BW). In geval het kind slechts één ouder heeft, oefent deze ouder het ouderlijk gezag alleen uit en beslist hij derhalve alleen over het geven van de toestemming (artikel 375 BW). In geval dat de minderjarige twee ouders heeft, maar één van beide is in de onmogelijkheid zijn wil te uiten, oefent de andere ouder uitsluitend het gezag uit over de minderjarige en beslist deze over het verlenen van de toestemming (artikel 375 BW). Wanneer het kind geen ouders heeft dan wordt de beslissing omtrent de toestemming genomen door de voogd (artikel 389 BW). Hier kan mijn inziens de link worden gelegd met het begrip 'betrokken personen' (*cf. supra* rn. 34). Opnieuw kunnen enkel de wettelijke vertegenwoordigers de beslissing nemen en valt de minderjarige niet onder deze categorie van betrokken personen.

Indien het een minderjarige met onderscheidingsvermogen betreft, opteert de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer voor een samenwerkingsstelsel.²⁹⁶ Dit vormt een tempering op de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige. Er zal een samenspraak moeten plaatsvinden tussen de minderjarige en de ouders. De toestemming wordt dan niet enkel door de wettelijke vertegenwoordigers gegeven, maar tevens door de minderjarige zelf.²⁹⁷ In de praktijk zal de school waarschijnlijk, bij gebrek aan tegenspraak door de leerling, steeds voortgaan op de verleende toestemming van de ouders.²⁹⁸ Hier wordt aan het beginsel dat de minderjarige aanspraak heeft op een zelfstandige uitoefening van bepaalde persoonlijkheids- en grondrechten tegenover zijn ouders, die sterker wordt naarmate hij ouder wordt, vorm gegeven. De Raad van State oordeelde in zijn arrest van 22 februari 1989 dat de minderjarige uitzonderlijk toch moet worden toegelaten om op te treden voor de Raad van State, omwille van de belangentegenstelling die kan rijzen tussen de wettelijke vertegenwoordigers en de minderjarige, telkens het annulatieberoep rechten betreft die aan zijn persoon verbonden zijn, en voorzover zijn leeftijd aannemelijk maakt dat hij voldoende onderscheidingsvermogen heeft om die rechten zelf en zelfstandig uit te oefenen (*cf. supra* rn. 46).²⁹⁹

Mijn inziens handelt de school die een afbeelding gebruikt van een leerling, met oordeel des onderscheids die hier niet akkoord mee gaat, niet in overeenstemming met de bepalingen in verband met het recht op privacy van deze leerling.³⁰⁰ We kunnen besluiten dat hieruit volgt dat met de mening van de leerling rekening moet worden gehouden, van zodra deze over het vereiste onderscheidingsvermogen beschikt.

Het is vanzelfsprekend dat de betrokken persoon ten alle tijde de gegeven toestemming kan intrekken of dat deze persoon kan vragen dat zijn afbeelding onherkenbaar wordt gemaakt. In dit geval zal de inrichtende macht op dit verzoek moeten ingaan.³⁰¹

²⁹⁶ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007.

²⁹⁷ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 347.

²⁹⁸ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 347.

²⁹⁹ P. SENAËVE, *Compendium van het personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 369.

³⁰⁰ Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, BS 8 maart 1993; artikel 10 wet 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten, BS 1 augustus 1994.

³⁰¹ M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 341.

Onderafdeling b. Camera's op school

55. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen bewakingscamera's op school en andere dan bewakingscamera's op school.

Hebben we te maken met de bewakingscamera's op school dan is de camerawet van 21 maart 2007 toepassing.³⁰² Deze wet regelt de plaatsing en het gebruik van de bewakingscamera's om misdrijven tegen personen of eigendommen te voorkomen, vast te stellen of op te sporen; overlast te voorkomen, vast te stellen of op te sporen en de openbare orde te bewaren.³⁰³ Zo valt het gebruik van een bewakingscamera om vandalisme te voorkomen onder deze wet. De wet van 21 maart 2007 maakt een onderscheid tussen een niet-besloten plaats, een voor het publiek toegankelijke besloten plaats en een niet voor het publiek toegankelijke besloten plaats.³⁰⁴ Een niet-besloten plaats is bijvoorbeeld de straat en de stoep net voor net voor de schoolpoort.³⁰⁵ Een voor het publiek toegankelijke besloten plaats op school kan bijvoorbeeld de inkomhal, de feestzaal, de publieke parking en de toneelzaal zijn. Deze locaties kunnen door bezoekers gebruikt worden wanneer deze zich aanmelden om informatie in te winnen over het studieaanbod, om een feestzitting of een toneelvoorstelling bij te wonen enzovoort. Een niet voor het publiek toegankelijke besloten plaats op school kunnen bijvoorbeeld de klaslokalen, de turnzaal, de laboratoria, de leraarskamer, de fietsenstalling van leerlingen enzovoort zijn.³⁰⁶ De school moet bij het gebruik van bewakingscamera's bij de ingang van de school een pictogram hangen dewelke aangeeft dat er camerabewaking is.³⁰⁷ De school mag de gefilmde beelden aan de politie en het gerecht verstrekken als bepaalde feiten mogelijks een inbreuk zijn op de Strafwet en ter identificatie van de dader.³⁰⁸

Hebben we te maken met andere dan bewakingscamera's op school, die bijvoorbeeld controleren of het schoolreglement wordt nageleefd, dan geldt niet de camerawet, maar wel privacywet.³⁰⁹ Het filmen zelf en ook de opnames van beelden van leerlingen zijn immers een verwerking van persoonsgegevens, net zoals de privacywet het heeft bedoeld.³¹⁰ Wanneer de school een camera wil plaatsen, zal er steeds de evenwichtsoefening moeten worden gemaakt tussen het belang van de school en het recht op privacy van de leerlingen. Opnieuw moet de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige worden genuanceerd in het licht van de

³⁰² Wet van 21 maart 2007 tot regeling van de plaatsing en het gebruik van bewakingscamera's, *BS* 31 mei 2007.

³⁰³ L. VAN SLYCKEN, "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 107.

³⁰⁴ Artikel 2 Wet van 21 maart 2007 tot regeling van de plaatsing en het gebruik van bewakingscamera's, *BS* 31 mei 2007.

³⁰⁵ VVKSO, *Bewakingscamera's op school*,

<http://ond.vsko.be/pls/portal/docs/PAGE/VVKBUORUBRIEKEN2006/NIEUWSBRIEF/SNELBERICHTEN/ARCHIEF/2009/SB09109%20-%20BEWAKINGSCAMERAS%20OP%20SCHOOL%20-%20BIJLAGE.PDF> (consultatie 8 mei 2015).

³⁰⁶ VVKSO, *Bewakingscamera's op school*,

<http://ond.vsko.be/pls/portal/docs/PAGE/VVKBUORUBRIEKEN2006/NIEUWSBRIEF/SNELBERICHTEN/ARCHIEF/2009/SB09109%20-%20BEWAKINGSCAMERAS%20OP%20SCHOOL%20-%20BIJLAGE.PDF> (consultatie 8 mei 2015).

³⁰⁷ X., *Camerabewaking op school?*, <http://www.klasse.be/leraren/vraagantwoord/cameras-op-school> (consultatie 29 maart 2015).

³⁰⁸ L. VAN SLYCKEN, "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 107.

³⁰⁹ Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *BS* 18 maart 1993.

³¹⁰ X., *Wie beslist?*, <http://onderwijs.ikbeslis.be/onderwijs-wie-beslist> (consultatie 29 maart 2015).

grondrechten (*cf. supra* rn. 53). Elke leerling heeft het recht om de opgenomen beelden van zichzelf te bekijken, te laten verwijderen of om te verbieden dat er van die beelden gebruik worden gemaakt.³¹¹ De minderjarige leerling is derhalve bekwaam om tegen een inbreuk op zijn recht op privacy op te komen.

Onderafdeling c. Gebruik Rijksregisternummer leerling

56. Het Rijksregisternummer is een bijzonder persoonsgegeven dat wordt beschermd door de Privacywet en door de wet van 8 december 1983 betreffende het Rijksregister. Over het gebruik van gepersonaliseerde gegevens, zoals het Rijksregisternummer, met betrekking tot leerlingen in de onderwijscontext, heeft de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zich reeds uitgesproken.³¹² De schooldirecties zijn gemachtigd om het Rijksregisternummer van hun leerlingen uit te wisselen met bepaalde derden voor bepaalde doeleinden.³¹³ Dit gebruik is evenwel uitdrukkelijk beperkt tot de uitwisseling van gegevens met het Agentschap voor Onderwijsdiensten betreffende de in de school ingeschreven leerlingen in het kader van de controle op de inschrijvingen en op het geregeld schoolbezoek, de opvolging van de studie- en schoolloopbaan van de leerling en de rationalisatie van de bestaande gegevensopvragingen.³¹⁴ De commissie oordeelde dat de gegevensverzameling omtrent leerlingen beperkt moet blijven tot wat noodzakelijk is.³¹⁵ Als gevolg van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige kunnen in beginsel enkel de wettelijke vertegenwoordigers opkomen tegen het niet noodzakelijk gebruik van de gegevensverzameling (artikel 373 e.v. BW). De principiële handelingsonbekwaamheid moet hier worden getemperd. Naarmate het kind ouder wordt, versterkt zijn aanspraak op een zelfstandige uitoefening van de persoonlijkheidsrechten en de mensenrechten waarvan hij titularis is, hier het recht op privacy (*cf. supra* rn. 54). De minderjarige leerlingen kunnen derhalve door middel van hun recht op privacy zelf opkomen tegen het niet noodzakelijk gebruik van de gegevensverzameling.

Onderafdeling d. drugsbezit op school

57. Zonder toestemming kan een leraar of een directeur de minderjarige leerling en zijn spullen niet controleren op drugs. De boekentas, sporttas, handtas, enzovoort van de leerling behoren tot de persoonlijke levenssfeer, met andere woorden de privacy, van de leerling.³¹⁶ De school moet die privacy eerbiedigen en beschikt, wanneer de leerling zich daartegen verzet, dan ook niet over de

³¹¹ Artikel 10 en 12 Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzicht van de verwerking van persoonsgegevens, *BS* 18 maart 1993.

³¹² Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.22/2001 van 12 juli 2001, *B.S.* 17 september 2002.

³¹³ KB 7 juli 2002 tot wijziging van het koninklijk besluit van 5 september 1994 tot regeling van de toegang tot de informatiegegevens en van het gebruik van het identificatienummer van het Rijksregister van de natuurlijke personen in hoofde van de Depart, *BS* 17 september 2002.

³¹⁴ L. VAN SLYCKEN, "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 99.

³¹⁵ A. OVERBEEKE, "Levensbeschouwelijk onderricht: keuzepalet en keuzevrijheid in Vlaanderen anno 2002", *TORB* 2002-03, 148.

³¹⁶ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 349.

bevoegdheid om de persoonlijke bezittingen van een leerling te doorzoeken.³¹⁷ Enkel de bevoegde instanties, namelijk de politie of andere daartoe bij wet gemachtigde overheidsdiensten, kunnen de persoonlijke bezittingen van de leerlingen controleren.³¹⁸ De school die derhalve leerlingen wil controleren op het bezit van drugs, zal ofwel de toestemming van de leerling moeten verkrijgen ofwel de tussenkomst van de politie moeten vragen. De leerlingen zijn bekwaam, op basis van hun recht op privacy, om de toestemming te weigeren.

Ook uit artikel 22bis Gw volgt dat elk kind recht heeft op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit.³¹⁹ Hieruit volgt dat de school bijvoorbeeld wel in het schoolreglement mag stipuleren dat het bezit van drugs niet toegelaten is op school en dat de politie zal worden ingeschakeld voor het doorzoeken van boekentassen, of dat de leerling om toelating zal worden gevraagd, wat inhoudt dat hij/zij ook mag weigeren. Het schoolreglement kan echter niet stellen dat het personeel van de school de bevoegdheid heeft om persoonlijke bezittingen te doorzoeken.³²⁰

Ook het fouilleren, het onderzoek aan het lichaam, van een leerling kan niet door de school gebeuren.³²¹ Deze bevoegdheid komt ook enkel toe aan de daartoe gemachtigde ambtenaren of de politie.³²²

Onderafdeling e. Fraude met behulp van technologische snufjes

58. Waar er vroeger gebruik werd gemaakt van spiekbriefjes op school, wordt er vandaag de dag steeds meer gebruik gemaakt van allerhande technologische snufjes, zoals het gebruik van een gsm. Er speelt hier naast de verplichting van de school om toe te zien op het correct toetsen en examineren van leerlingen, het brief- en telefoongeheim.³²³ Dit brief-en telefoongeheim is een grondrecht waarvan de minderjarige titularis is.³²⁴ Hieruit volgt dat wanneer de leerling een gsm gebruikt om te spieken, dat het personeel de sms-berichten niet zomaar mag openen en lezen. Ze hebben hiervoor de toestemming van de leerling nodig.³²⁵ Ook kan de leerkracht de gsm niet in beslag nemen.³²⁶ Wanneer het gebruik van de gsm het verstrekken van het onderwijs hindert, kan de leraar de gsm wel bij wijze van ordemaatregel 'afnemen'. Dit kan in geen geval manu militari:

³¹⁷ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 349.

³¹⁸ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 349.

³¹⁹ A. BAILLEUX, F. VERBRUGGEN, "Hoor wie klopt daar kinderen? Zoekingen in onderwijsinstellingen", *TORB* 2011-2012, 312.

³²⁰ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 350.

³²¹ Corr. Antwerpen 3 maart 1999, *RW* 1999-2000, 400.; A. BAILLEUX, F. VERBRUGGEN, "Hoor wie klopt daar kinderen? Zoekingen in onderwijsinstellingen", *TORB* 2011-2012, 322; C. VAN DEN BROECK, "Zoeking ten aanzien van minderjarigen: mogelijk met toestemming?", *Nullum Crimen* 2015, 26.

³²² Artikel 28 Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992; J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 350.

³²³ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 101.

³²⁴ Artikel 16 Verdrag van 20 november 189 inzake de rechten van het kind, *BS* 17 januari 1992.

³²⁵ VVKSO, Fraude tijdens proeven of examens,

<http://www2.sip.be:40000/groepen/personenzorg/Gedeelde%20documenten/Nieuws%20van%20het%20studiegebied%20personenzorg/regelgeving%20zie%20www.ond.vlaanderen.be.%20edulex%20en%20mededelingen%20www.vsko.be/fraude%20leerlingen.pdf> (consultatie 29 maart 2015).

³²⁶ VVKSO, Scholen en de nieuwe media, <http://ond.vvksso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2011/M-VVKSO-2011-009.pdf> (consultatie 5 april 2015).

de leerkracht kan de leerling enkel vragen het voorwerp vrijwillig af te geven.³²⁷ Gaat de leerling niet akkoord, dan kan deze leerling als ordemaatregel bijvoorbeeld tijdelijk uit de les verwijderd worden.³²⁸

Onderafdeling f. Vaccinaties

59. Het recht op eerbiediging van de fysieke integriteit is een fundamenteel mensenrecht, waarop minderjarigen zich kunnen beroepen.³²⁹

Omdat de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige tot gevolg heeft dat de minderjarige onderworpen is aan gezag van de wettelijke vertegenwoordigers (ouders of voogd), moeten deze instemmen met de behandeling van het minderjarige kind (*cf. supra* rn. 22-23).³³⁰ De vertegenwoordigingsbevoegdheid van de wettelijke vertegenwoordigers gaat immers ver en omvat ook de uitoefening van de persoonlijkheidsrechten van de minderjarige, zoals het recht op fysieke integriteit.³³¹ Dit kan het eigen recht op fysieke integriteit van de minderjarige in het gedrang brengen. Om hieraan tegemoet te komen voorzagt de wet op de Patiëntenrechten daarom in een wettelijke basis voor de rechten van de minderjarigen als patiënt.³³² Artikel 12 van de wet op de Patiëntenrechten luidt als volgt: "*Bij een patiënt die minderjarig is, worden de rechten zoals vastgesteld door deze wet uitgeoefend door de ouders die het gezag over de minderjarige uitoefenen of door zijn voogd. De patiënt wordt betrokken bij de uitoefening van zijn rechten rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. De in deze wet opgesomde rechten kunnen door de minderjarige patiënt die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, zelfstandig worden uitgeoefend.*" Deze bepaling bepaalt echter niet wanneer of op welke leeftijd de minderjarige tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht.

Hoe moet men deze beoordelingscapaciteit dan bepalen? Uit onderzoek blijkt dat men in de praktijk zich vaak baseert op de mate waarin de minderjarige de verstrekte informatie duidelijk heeft begrepen, de leeftijd, de mate waarin de minderjarige de voor- en nadelen kan afwegen en een voldoende realistisch inzicht heeft in de eigen gezondheidstoestand.³³³

³²⁷ VVKSO, Scholen en de nieuwe media, <http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2011/M-VVKSO-2011-009.pdf> (consultatie 5 april 2015).

³²⁸ VVKSO, Scholen en de nieuwe media, <http://ond.vvkso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2011/M-VVKSO-2011-009.pdf> (consultatie 5 april 2015); VVKSO, Fraude tijdens evaluatie, <http://ond.vvkso-ict.com/vvksomain/verslag/Codis20080311-B01.pdf> (consultatie 5 april 2015).

³²⁹ Artikel 8 EVRM, artikel 17 Internationaal Verdrag voor Burgerlijke en Politieke Rechten, *BS* 6 juli 1983; Artikel 22bis Gw; KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 93.

³³⁰ KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 93.

³³¹ T. VANSWEEVELT, F. DEWALLENS, *Handboek gezondheidsrecht. Volume II, Antwerpen*, Intersentia, 2014, 817.

³³² Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002, *BS* 26 september 2002.

³³³ M. SCHOONACKER, *De wet op de patiëntenrechten: kennis, toepassing en attitudes bij beroepsbeoefenaar*, Heverlee, VUB, 2006, http://vlaamspatiëntenplatform.be/uploads/documents/200605_De_Wet_op_de_patiëntenrechten_kennis_toepassing_en_attitudes_bij_beroepsbeoefenaars.pdf (consultatie 5 april 2015); KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Toestemming bij vaccinatie?*, http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2012_2013_1_advies_verzoekschrift_vaccinatie.pdf (consultatie 5 april 2015); C. LEMMENS, *De minderjarige en de Wet Patiëntenrechten*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 12-18; F. DEWALLENS, T. VANSWEEVELT, *Handboek gezondheidsrecht Volume II*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 827.

Uit de bepaling kunnen we mijn inziens derhalve afleiden dat de minderjarige die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, tegen de wil van de ouders zelfstandig kan beslissen over de vaccinatie. Er is dan geen bijkomende toestemming nodig van de ouders.

Wanneer het gaat over het weigeren van vaccinaties in het kader van de geloofsovertuiging, primeert het gezondheidsbelang van de minderjarige op de vrijheid van godsdienst.³³⁴ Wanneer een beslissing de gezondheid evident in het gedrang brengt, kan er dan ook een beperking van de vrijheid van godsdienst plaatsvinden.³³⁵

Onderafdeling g. Persoonsgevoelige informatie

60. Het is niet langer vanzelfsprekend om privacygevoelige informatie waarvan de minderjarige leerling wenst dat de ouders ervan niet op de hoogte worden gebracht zonder meer uit te wisselen.³³⁶ Er dient een onderscheid te worden gemaakt naargelang de leerling zich richt tot de leerkracht of het CLB.³³⁷

Wanneer de leerling zich richt tot een leerkracht, stelt zich de vraag of leerkrachten onderworpen zijn aan het beroepsgeheim. Een leerkracht heeft geen beroepsgeheim, maar wel een ambtsgeheim.³³⁸ Er wordt aangenomen dat noch de school op zich, noch de individuele leerkracht kan worden beschouwd als een professionele hulpverlener, zodat het beroepsgeheim van artikel 458 Sw niet van toepassing is op hen.³³⁹

Het ambtsgeheim houdt in dat leerkrachten voorzichtig en discreet moeten omgaan met vertrouwelijke informatie. Op de leerkracht rust een welbepaalde geheimhoudingsplicht omtrent de informatie waarvan hij kennisneemt in de uitoefening van zijn functie.³⁴⁰ Het ambtsgeheim is niet ingesteld om gegevens uit een vertrouwensrelatie te beschermen, maar om de noodzakelijke uitwisseling van die gegevens te beperken tot de instelling waarbinnen zij professioneel worden aangewend.³⁴¹ Dit heeft tot gevolg dat het ambtsgeheim geen absolute zwijgplicht oplegt ten

³³⁴ G. MAES, "Het recht op een levensbeschouwelijke opvoeding en het belang van het kind", *TBP* 2004, 418.

³³⁵ Rb. Luik, 13 juni 1991, *J.L.M.B.* 1991, 1287; Gent 20 maart 1996, *RW* 1996-1997, 1257; B. EECKHOUT, *Inenting is een kinderrecht*, <http://www.demorgen.be/nieuws/inenting-is-een-kinderrecht-a1731864/> (consultatie 5 april 2015).

³³⁶ B. BELIËN, G. VAN HAEGENDOREN, *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 97.

³³⁷ Zie bijlage V.

³³⁸ Artikel 11 Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 25 mei 1991; Artikel 14 Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding, *BS* 25 mei 1991; Artikel 57 Decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs, *BS* 28 augustus 2009; X., *Heeft een leraar beroepsgeheim?*, <http://www.klasse.be/ouders/12964/heeft-een-leraar-beroepsgeheim> (consultatie 29 maart 2015); X., *De school en de hulpverlener in gesprek: beroepsgeheim en ambtsgeheim*, http://www.jeugdrecht.be/custom_output.php?action=printobject_pdf&class=artikel&id=336 (consultatie 29 maart 2015); Kinderrechtswinkel, *Tzitemzo met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen*, file:///C:/Users/Lise/Downloads/Tzitemzo2_beroepsgeheim-20140903-1150.pdf (consultatie 29 maart 2015); X., *Privacy op school*, <http://www.klasse.be/archief/privacy-op-school> (consultatie 29 maart 2015).

³³⁹ E. ANKAERT, J. PUT, "De geheimhoudingsplicht van vertrouwensleerkrachten en bijstandspersonen", *TORB* 2007-08, 408; G. LAUWERS, "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 419; F. HUTSEBAUT, "Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs", *TORB* 1999, 51.

³⁴⁰ J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 545.

³⁴¹ J. DERIDDER, C. DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 548; F. HUTSEBAUT, "Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs", *TORB* 1999, 50.

aanzien van elke andere persoon, maar integendeel een spreekrecht en zelfs een specifieke vorm van spreekplicht inhoudt.³⁴² Zij moeten spreken en mogen spreken. De leerkracht moet de vertrouwelijke informatie die hij van een ouder of een leerling toevertrouwd heeft gekregen en die relevant is voor de begeleiding van de leerling meedelen aan zijn collega's.³⁴³ De leerkracht zal wel steeds een afweging moeten maken tussen de voordelen van het delen van de informatie en de nadelen van het afbreuk doen aan de privacy van de leerling.³⁴⁴ Het ambtsgeheim behelst wel degelijk een discretieplicht en derhalve een spreekverbod in verband met gegevens ten aanzien van derden, dit zijn personen buiten de instelling.³⁴⁵ De schending van het ambtsgeheim is enkel tuchtrechtelijk of burgerlijk sanctioneerbaar.³⁴⁶

Het centra voor leerlingenbegeleiding ('CLB') is wel onderworpen aan het beroepsgeheim (artikel 458 Sw en artikel 11 CLB-decreet).³⁴⁷ Iemand die onderworpen is aan dit beroepsgeheim moet in beginsel zwijgen tegenover collega's, de directeur en iedereen buiten de instelling. Hij heeft namelijk een zwijgplicht en een zwijgrecht.³⁴⁸ De schending van het beroepsgeheim wordt strafrechtelijk gesanctioneerd.

De minderjarige leerling is mijn inziens bekwaam wanneer deze het vereiste onderscheidingsvermogen heeft (*cf. supra* rn. 54) om door middel van zijn recht op privacy op te komen tegen het oneigenlijk gebruik van de gegevens persoonsgevoelige informatie.

Onderafdeling h. Religieuze symbolen op school

61. Zoals de laatste jaren duidelijk werd in de media heeft het dragen van religieuze symbolen in officiële en vrij scholen vaak tot problemen geleid. Er rees ten aanzien van de leerlingen telkens de vraag in hoeverre het schoolreglement een verbod op het dragen van dergelijke uiterlijke tekens kon opleggen.³⁴⁹ De rechtspraak omtrent het verbod op het dragen van religieuze symbolen in de schoolomgeving is doorheen de jaren geëvolueerd. De oudere rechtspraak bepaalde dat het verbod op het dragen van religieuze symbolen in het Gemeenschapsonderwijs, zoals een hoofddoek, voorgeschreven door het schoolreglement, geen inbreuk vormde op de vrijheid van godsdienst, zoals deze is gewaarborgd door artikel 9 EVRM.³⁵⁰ Op 1 februari 2013 keurde de Raad van het Gemeenschapsonderwijs zelfs nog een omzendbrief goed omtrent het verbod op het dragen van levensbeschouwelijke kentekens.

³⁴² J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 548; G. LAUWERS, "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 420.

³⁴³ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 552.

³⁴⁴ G. LAUWERS, "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 423.

³⁴⁵ J. DERIDDER, C.DRIESEN, *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 552.

³⁴⁶ G. LAUWERS, "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 420.

³⁴⁷ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding, *BS* 10 april 1999; F. HUTSEBAUT, "Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs", *TORB* 1999, 51.

³⁴⁸ G. LAUWERS, "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 419.

³⁴⁹ *Vr. en Antw.* VI. Parl., 14 december 1992 (*Vr. nr. 14 F. Dewinter*); M. VENY, *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 227.

³⁵⁰ E. BREMS, 'De hoofddoek als constitutionele kopzorg', *TBP* 2004, 323; *RvS* 21 januari 2003, nr. 114.776; *KG Rb.* Brussel 1 december 1989; *KG Rb.* Gent 25 maart 1994.

Deze rechtspraak kende een ommekeer door het arrest van de Raad van State van 14 oktober 2014. De Raad van State sprak zich in meerdere arresten uit over het verbod op het dragen van levensbeschouwelijke kentekens in het Gemeenschapsonderwijs.³⁵¹ De Raad van State vernietigde de bepalingen uit twee schoolreglementen wegens een schending van de godsdienstvrijheid.³⁵² In één van de zaken werd een beroep tot nietigverklaring ingesteld tegen het schoolreglement van een scholengroep in Dendermonde, door enkele moslimmeisjes die geen hoofddoek mochten dragen.³⁵³ Wat volgt uit de arresten is dat de Raad van State een verbod niet ipso facto ontoelaatbaar acht.³⁵⁴ Het oordeel luidt dat het verbieden van religieuze kentekens een beperking van de godsdienstvrijheid vormt die slechts is toegelaten mits voldaan is aan de voorwaarden van artikel 9, lid 2 EVRM. Dat is het geval wanneer de beperking van de godsdienstvrijheid bij wet is voorzien, een legitiem doel dient, en nodig is in een democratische samenleving.³⁵⁵ Om te voldoen aan de eerste voorwaarde 'bij wet voorzien' volstaat het dat de beperking van de godsdienstvrijheid in een norm vervat is die voldoende voorzienbaar, toegankelijk en precies is.³⁵⁶ Een schoolreglement kan aan deze voorwaarden voldoen.³⁵⁷ Aan de tweede voorwaarde 'een legitiem doel dienen' is voldaan wanneer de school bijvoorbeeld wilt vermijden dat leerlingen die geen levensbeschouwelijke symbolen dragen, onder morele druk komen te staan om dat wel te doen.³⁵⁸ Aan deze voorwaarde is niet voldaan wanneer de school louter de neutraliteit wil nastreven, zonder dat er concrete ordeverstoringen door de leerlingen plaatsvinden. Aan de laatste voorwaarde 'nodig in een democratische samenleving' is voldaan wanneer de neutraliteit van de onderwijsomgeving werkelijk in gevaar komt of er een reële dreiging daartoe aanwezig is.³⁵⁹

In beginsel kan elke leerling derhalve een hoofddoek dragen op school. Als uitzondering op dit beginsel, kan er een verbod op het dragen van levensbeschouwelijke kentekens worden opgelegd, indien aan de voorwaarden van artikel 9, lid 2 EVRM is voldaan.

³⁵¹ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748, Raad van State 14 oktober 2014, nr.228.752, Raad van State 14 oktober 2014, nr. 228.754.

³⁵² D. CUYPERS, "De Raad van State en religieuze symbolen in het Gemeenschapsonderwijs", *RW* 2014-2015, 802; J. LIEVENS, J. VRIELINK, "Symbolenstrijd. De Raad van State en religieuze kentekens in het (Gemeenschaps)onderwijs", *TORB* 2014, 4; B. WARNEZ, "Schoolverbod op religieuze tekens mag alleen bij mogelijk conflict", *Juristenkrant* 5 november 2014.

³⁵³ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752.

³⁵⁴ J. LIEVENS, J. VRIELINCK, De Raad van State over het 'hoofddoekenverbod' in het Gemeenschapsonderwijs: een kentering inzake kentekens, *TJK* 2015, 84.

³⁵⁵ J. LIEVENS, J. VRIELINCK, De Raad van State over het 'hoofddoekenverbod' in het Gemeenschapsonderwijs: een kentering inzake kentekens, *TJK* 2015, 84.

³⁵⁶ . LIEVENS, J. VRIELINCK, De Raad van State over het 'hoofddoekenverbod' in het Gemeenschapsonderwijs: een kentering inzake kentekens, *TJK* 2015, 85.

³⁵⁷ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752.

³⁵⁸ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752.

³⁵⁹ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.748; RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752.

Hoofdstuk 5. De lege ferenda

62. Door de verworven inzichten in de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige, stelt zich de vraag of deze theorie van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige nog wel kan worden aangehouden in de huidige samenleving. In wat volgt wordt er een eigen visie op de eventuele hervorming van deze theorie gevormd.

De regel van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige is, zoals reeds besproken, door de discrepantie tussen de wet en de werkelijkheid moeilijk met de maatschappelijke realiteit te verzoenen. De besproken nuanceringen zorgen voor de formulering van een aantal uitzonderingen op deze principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige. De principiële handelingsonbekwaamheid geldt in het maatschappelijke leven derhalve niet meer absoluut, en kan eerder worden opgevat als een betrekkelijke handelingsbekwaamheid. De nuanceringen op de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige leiden mijn inziens tot een uitholling van de wettelijke regel, waardoor een wijziging van deze regel noodzakelijk wordt. Wat is met name nog het nut van de bepaling omtrent de principiële handelingsonbekwaamheid als het in de praktijk toch niet meer resoluut wordt toegepast?

Uit de analyse van de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving volgt dat de principiële handelingsonbekwaamheid en de nuanceringen hierop ook van toepassing zijn in de schoolomgeving. Vraag is dus niet alleen of die algemene principiële handelingsonbekwaamheid nog wel kan worden aangehouden in de huidige samenleving, maar ook of er geen specifieke regels omtrent de handelingsonbekwaamheid in de schoolomgeving moeten worden voorgesteld.

Afdeling A. Modellen voor de principiële handelingsonbekwaamheid

63. De noden van de minderjarigen zijn verschoven van bescherming naar meer mondigheid, naar meer zelfbeschikking. Deze tendens naar meer zelfbeschikking moet mijn inziens op de voorgrond komen te staan en moet worden getransponeerd naar de wettelijke bepalingen. Dit werd in het algemeen reeds deels gerealiseerd door onder andere de verlaging van de meerderjarigheid van éénentwintig naar achttien jaar door de wet van 19 januari 1990 en door de bepalingen van het Internationaal verdrag betreffende de Rechten van het Kind. Er is evenwel nog veel werk aan de winkel en er moet mijn inziens worden gesleuteld aan de theorie van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige. De Belgische wettelijke regeling kan een herziening namelijk wel gebruiken. De regeling met de wettelijke afwijkingen en de uitzonderingen in de praktijk, zorgt ervoor dat we momenteel te maken hebben met een onoverzichtelijk kluwen van regels. De regeling moet derhalve herzien en aangepast worden aan de huidige maatschappij. Er moet meer recht op zelfbeschikking voor de minderjarige zijn, maar toch mag de bescherming van de minderjarige niet uit het oog worden verloren. Minderjarige beschikken immers niet altijd over voldoende kennis of ervaring om beslissingen te nemen, maar dat mag mijn inziens niet betekenen dat hen alle mogelijkheden worden ontnomen zodat ze geen beslissingen meer kunnen nemen.

Mijn inziens kan men er best voor opteren om de omkadering van de principiële handelingsonbekwaamheid te behouden. Zo moet het beschermingsidee over de minderjarige blijven spelen. Uit de bescherming vloeit de wettelijke vertegenwoordiging en de handelingsonbekwaamheid voort. Enkel het model van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige moet worden gecorrigeerd. In wat volgt zullen enkele mogelijke modellen die de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige hervormen worden voorgesteld.

64. Als eerste model zou er kunnen worden geopteerd voor het maken van een onderscheid binnen de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige tussen vermogensrechtelijke en persoonsgebonden aangelegenheden. De handelingsbekwaamheid vanaf een welbepaalde leeftijd in persoonsgebonden aangelegenheden zou als regel kunnen worden vooropgesteld. De theorie van de principiële handelingsonbekwaamheid met zijn nuancerings zou dan blijven gelden voor het vermogensrechtelijke luik. Over het vaststellen van die welbepaalde leeftijd zou er voldoende moeten gedebatteerd worden. Mijn inziens lijkt de leeftijd van zestien jaar een geschikte leeftijd voor de persoonsgebonden aangelegenheden. In ons huidig recht wordt de leeftijd van zestien jaar immers in enkele domeinen reeds voorop gesteld. Zo wordt de leeftijd van zestien jaar gehanteerd in het strafrecht waar de strafbepaling van aanranding van de eerbaarheid (artikel 372 SW) impliceert dat een minderjarige die jonger is dan zestien jaar niet kan toestemming met een handeling die zijn lichamelijke seksuele integriteit aantast. Minderjarigen kunnen op het vlak van strafrecht ook verantwoordelijk geacht worden voor misdrijven vanaf 16 jaar via het systeem van uithandengeving (artikel 38 Wet Jeugdbescherming). Ook de recente politieke discussie omtrent de stemgerechtigde leeftijd vanaf 16 jaar kan hier worden aangehaald. Zo verkondigde Open VLD dat ze nog voor de zomer een wetsvoorstel gaan indienen om het stemrecht op zestien jaar in te voeren.³⁶⁰ In België is er momenteel een stemplicht vanaf achttien jaar. Open VLD zou aan die plicht niets willen veranderen, maar zou enkel een stemrecht invoeren vanaf de leeftijd van zestien jaar.

65. Als tweede model kan er mijn inziens een trapsgewijze handelingsonbekwaamheid worden ontwikkeld. Zo kan er worden vertrokken van het uitgangspunt van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige, maar naargelang het kind opgroeit, kan dan een beperkte handelingsbekwaamheid worden toegekend. Dit model zou dan meer in overeenstemming zijn met de huidige praktijk, met de geleidelijke evolutie naar de zelfstandigheid. Het kind wordt dan niet meer gezien als een object vanuit het beschermingsidee, dat hulpeloos is, maar er wordt meer rekening gehouden met de veranderde positie van de minderjarige en de toenemende mondigheid van deze in de huidige maatschappij. Dit model kan dan worden ingevuld door leeftijdsgrenzen vast te stellen. Er moet echter worden opgemerkt dat ieder kind verschillend is en dan ook een andere ontwikkeling kent. Daardoor kan er best bij het vaststellen van de leeftijdsgrenzen ook een wettelijk vermoeden worden ingevoerd. Zo kan er dan worden uitgegaan van de handelingsbekwaamheid van de minderjarige, maar met de mogelijkheid dat de wettelijke vertegenwoordigers kunnen bewijzen dat het kind over onvoldoende onderscheidingsvermogen

³⁶⁰ X, *Open VLD wil stemrecht op 16*, http://www.standaard.be/cnt/dmf20150506_01667193 (consultatie 8 mei 2015).

beschikt om een welbepaalde handeling te stellen. Voorgaande vormt de concrete basis voor dit model, maar ook hier zal over het vaststellen van de leeftijdsgrenzen voldoende gedebatteerd moet worden. Zo kan er binnen dit trapsgewijze model worden gekozen voor verschillende systemen om de leeftijdsgrenzen vast te stellen.

Men kan als een mogelijk systeem invoeren dat de minderjarigen beneden de leeftijd van twaalf jaar principieel handelingsonbekwaam zijn. Vanaf twaalf jaar verkrijgt de minderjarige vervolgens een beperkte handelingsbekwaamheid. Deze beperkte handelingsbekwaamheid kan men dan limiteren tot handelingen die in het maatschappelijke verkeer gebruikelijk zijn. Deze handelingen kunnen de minderjarige vanaf twaalf jaar dan zelf en zelfstandig stellen, behoudens de bezwaren van de wettelijke vertegenwoordigers. Verder kan men dan vastleggen dat de minderjarige vanaf zestien jaar nog steeds beperkt handelingsbekwaam is, maar dat de handelingsbekwaamheid breder is vanaf deze leeftijd. Men zou dan kunnen invoeren dat de minderjarige vanaf zestien jaar alle handelingen kan stellen, behoudens de handelingen die in het maatschappelijk verkeer niet gebruikelijk zijn. Voor deze handelingen zal de minderjarige dan nog steeds toestemming behoeven.

Er kan ook voor een systeem worden gekozen dat de minderjarige tot de leeftijd van twaalf jaar handelingsbekwaam acht voor het verrichten van handelingen die gewoonlijk door hen verricht kunnen worden. Tussen de leeftijd van twaalf en zestien jaar zou men er dan voor kunnen kiezen dat de minderjarige bekwaam zijn voor alle handelingen te stellen, buiten voor de handelingen die niet gewoonlijk door hen verricht kunnen worden.

Ook een systeem die gebruik maakt van één leeftijd, bijvoorbeeld de leeftijd van zestien jaar, gekoppeld aan een wettelijk vermoeden kan worden ingevoerd. Zo kan de minderjarige vanaf zestien jaar handelingsbekwaam worden geacht. Deze leeftijdsgrens kan dan worden gekoppeld aan een wettelijk vermoeden. Zo wordt de minderjarige vanaf zestien jaar handelingsbekwaam geacht, maar met de mogelijkheid dat de wettelijke vertegenwoordigers kunnen bewijzen dat deze minderjarige nog niet over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om een welbepaalde handeling te stellen.

Bovenstaande systemen zijn slechts enkele voorbeelden uit de vele mogelijkheden omtrent het vaststellen van de leeftijdsgrenzen. Men kan zoals in bovenstaande voorbeelden één of twee leeftijdsgrenzen gebruiken, of ervoor kiezen om meerdere leeftijdsgrenzen in te voeren en de leeftijden aan te passen.

66. Als derde model kan er worden geopteerd voor een model dat haaks staat op het model dat de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige als uitgangspunt neem. Dit model opteert dan voor een principiële handelingsbekwaamheid van de minderjarige, waarbij een lijst wordt opgenomen met handelingen waarvoor de minderjarige handelingsonbekwaam wordt geacht. Uitgangspunt is derhalve de principiële handelingsbekwaamheid van de minderjarige in plaats van de principiële handelingsonbekwaamheid. Niettemin komt hier bij kijken dat het ontwikkelen van zo een lijst met uitzonderingen niet vanzelfsprekend is. Ook de nood aan bescherming voor de minderjarige zou hier niet echt meer een plaats vinden. Mijn inziens is dit model derhalve niet geschikt.

67. Als vierde model zou er kunnen worden voor gekozen om het huidige uitgangspunt van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige te behouden, dus zowel de regel als de uitzonderingen, maar met de maximum leeftijd van bijvoorbeeld twaalf of zestien jaar. Het uitgangspunt zou dan niet meer de principiële handelingsonbekwaamheid van minderjarigen, aldus kinderen onder de leeftijd van achttien jaar zijn, maar de principiële handelingsonbekwaamheid van jongeren beneden de leeftijd van twaalf of zestien jaar. Vanaf de leeftijd van twaalf of zestien jaar zouden deze minderjarigen derhalve handelingsbekwaam zijn.

68. Mijn inziens past het trapsgewijze model het best bij onze huidige maatschappij. In de groei naar de volwassenheid, moet er ook een groei in handelingsbekwaamheid plaatsvinden. Naarmate de minderjarige ouder wordt, moet het beschermingsidee afnemen en moet er meer ruimte voor zelfbeschikking worden ontwikkeld. Zonder echter afbreuk te doen aan het gezag van de wettelijke vertegenwoordigers. Een leeftijdsgrens, gekoppeld aan het wettelijk vermoeden, lijkt me dan ook gepast.

Afdeling B. Concreet voorstel schoolomgeving

69. Het model dat mijn voorkeur draagt, het trapsgewijze model, dat uitgaat van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige, maar dat naargelang het kind opgroeit een beperkte handelingsbekwaamheid toekent aan het kind, kan worden ingevoerd als algemene bepaling. Deze bepaling kan derhalve ook worden toegepast in de schoolomgeving. Dit model zou aan huidige pijnpunten in de schoolomgeving tegemoet komen. Momenteel wordt er slechts in een samenspraak met de minderjarige leerling voorzien in enkele onderdelen van de schoolomgeving. Door de vastgestelde leeftijdsgrens wordt de minderjarige leerling dan handelingsbekwaam geacht voor het stellen van alle handelingen in de schoolomgeving. De wettelijke vertegenwoordigers behouden de optie om te bewijzen dat de minderjarige leerling niet over voldoende onderscheidingsvermogen beschikt om een bepaalde handeling te stellen.

Hoofdstuk 6. Besluit

70. In deze masterscriptie is gezocht naar het antwoord op de vraag hoe ver de handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving reikt. Het antwoord lag verscholen in het onderzoek naar de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in het algemeen gecombineerd met het specifieke onderzoek van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving.

71. Uit het algemene uitgangspunt van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige volgt dat de minderjarigen algemeen en volledig handelingsonbekwaam zijn en moeten worden vertegenwoordigd door hun ouders of hun voogd. Deze principiële handelingsonbekwaamheid kan in de huidige maatschappij niet meer absoluut worden opgevat, omdat deze regel niet in overeenstemming is met wat er in de werkelijkheid gebeurt. Dit is het gevolg van de beschouwing van de minderjarigen als volwaardige rechtssubjecten in plaats van enkel als beschermingsobjecten. Hieruit volgt dat deze principiële handelingsonbekwaamheid genuanceerd dient te worden. Zo zorgt de sanctieregeling ervoor dat er slechts sprake is van een betrekkelijke nietigheidssanctie wanneer de minderjarige zelf een rechtshandeling verricht, waartoe deze niet handelingsbekwaam is. Vervolgens zorgt ook het onderscheidingsvermogen van de minderjarige voor een nuancering op deze principiële handelingsonbekwaamheid. Indien de minderjarige over het oordeel des onderscheids beschikt, kan de rechter namelijk de nietigheid niet zonder meer toekennen. Zo is er slechts sprake van een facultatieve nietigheid indien de minderjarige een rechtshandeling heeft gesteld die zijn ouders respectievelijk zijn voogd zonder bijkomende formaliteiten wel zouden mogen verrichten. De rechter kan de rechtshandeling derhalve enkel nietig verklaring indien de benadeling van de minderjarige wordt bewezen. Ten slotte wordt de minderjarige uitzonderlijk handelingsbekwaam geacht. Zo kunnen minderjarigen bijvoorbeeld zelf en zelfstandig dagdagelijkse handelingen stellen. Er kan worden besloten dat deze temperingen op het uitgangspunt van de principiële handelingsonbekwaamheid ervoor zorgen dat men in onze huidige samenleving eerder van een betrekkelijke handelingsbekwaamheid, dan van een algemene en volledige handelingsonbekwaamheid, van de minderjarige kan spreken.

72. Uit het onderzoek naar de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving volgt dat deze principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige en diens nuanceringen ook doorwerken in de schoolomgeving en er zelfs ruimere nuanceringen in de schoolomgeving van toepassing zijn.

Zo moet de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige eerst en vooral worden genuanceerd in het licht van de decreetgeving. Het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen voorziet bij de schoolkeuze en bij de keuze van een studierichting in een samenspraak met de minderjarige leerling vanaf twaalf jaar. Bij de keuze van het levensbeschouwelijke onderricht wordt er ook in een samenspraak met de minderjarige leerling vanaf twaalf jaar voorzien door het Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs.

Vervolgens moet de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige worden genuanceerd in het licht van de rechtspraak van de Raad van State. In het principe-arrest van de Raad van State van 22 februari 1989 werd er aanvaard dat de minderjarige leerling, wanneer voldaan aan de voorwaarden, persoonlijk een annulatieberoep kon instellen tegen een beslissing tot een definitieve uitsluiting uit school.

Ten slotte moet de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige worden genuanceerd in het licht van de grondrechten en in het bijzonder het recht op privacy. De minderjarige heeft aanspraak op een zelfstandige uitoefening van deze grondrechten tegenover zijn ouders die sterker wordt naarmate deze minderjarige ouder wordt. Zo zal onder meer de toestemming tot het publiceren van schoolfoto's in samenspraak met de minderjarige leerling moeten plaatsvinden, wanneer het een minderjarige met onderscheidingsvermogen betreft. De minderjarige leerling heeft in het licht van zijn recht op privacy ook het recht om beelden van zichzelf, opgenomen door een camera op school, te bekijken, te laten verwijderen of om te verbieden dat er van die beelden gebruik zal worden gemaakt. De minderjarige leerling kan door middel van zijn recht op privacy ook zelf opkomen tegen het niet noodzakelijk gebruik van de gegevensverzameling op school. Door het recht op privacy kan een leerkracht noch de spullen van een minderjarige leerling controleren, noch het lichaam van de minderjarige leerling fouilleren op drugs zonder deze zijn toestemming. Om uiting te geven aan het eigen recht op fysieke integriteit van de minderjarige voorziet de wet op de Patiëntenrechten erin dat de minderjarige patiënt, die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, de in die wet opgenomen rechten zelfstandig kan uitoefenen. De minderjarige leerling die tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat kan worden geacht, kan derhalve tegen de wil van zijn ouders zelfstandig beslissen over vaccinaties op school.

73. Er kan worden besloten dat bovenstaande nuanceringen op de principiële handelingsonbekwaamheid leiden tot een uitholling van de wettelijke bepalingen. Deze masterscriptie bevat dan ook concrete modellen die een eventuele hervorming van de principiële handelingsonbekwaamheid van de minderjarige vorm kunnen geven.

Bibliografie

Wetgeving

1. Internationaalrechtelijke normen

- ✓ Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, *BS* 31 maart 1949.
- ✓ Internationaal Verdrag inzake Burgerlijke en Politieke Rechten van 19 december 1966, *BS* 6 juli 1983, 8815.
- ✓ Internationaal verdrag inzake de Rechten van het Kind van 20 november 1989, 805.

2. Europeesrechtelijke normen

- ✓ Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie.
- ✓ Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950, *BS* 19 augustus 1955, 5029.

3. Belgische wetgeving

✓ **Wetgeving**

- ✓ Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994, 4054.
- ✓ Gerechtelijk wetboek van 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967, 11360.
- ✓ Burgerlijk wetboek van 21 maart 1804, *BS* 3 september 1807, 17889.
- ✓ Strafwetboek van 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867, 3133.
- ✓ Wetboek van economisch recht van 28 februari 2013, *BS* 29 maart 2013, 19975.
- ✓ Wet van 30 april 1958 betreffende de handelingsbekwaamheid van de minderjarige voor sommige spaarverrichtingen, *BS* 10 mei 1958.
- ✓ Wet van 29 juni 1983 betreffende de leerplicht, *BS* 6 juli 1983, 8832.
- ✓ Wet van 31 maart 1987 tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende de afstamming, *BS* 27 mei 1987, 8250.

- ✓ Wet van 19 januari 1990 tot verlaging van de leeftijd van burgerlijke meerderjarigheid tot achttien jaar, *BS* 30 januari 1990, 1239.
- ✓ Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.
- ✓ Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *BS* 18 maart 1993, 5801.
- ✓ Wet van 30 juni 1994 betreffende het auteursrecht en de naburige rechten, *BS* 1 augustus 1994, 19297.
- ✓ Wet van 13 april 1995 betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag, *BS* 24 mei 1995, 14484.
- ✓ Wet van 27 maart 2001 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de voogdij over minderjarigen, *BS* 31 mei 2001; 18177.
- ✓ Wet van 29 april 2001 tot wijziging van verscheidene wetsbepalingen inzake de voogdij over minderjarigen, *BS* 31 mei 2011, 18178.
- ✓ Wet betreffende de rechten van de patiënt van 22 augustus 2002, *BS* 26 september 2002, 43719.
- ✓ Wet van 31 maart 2007 tot regeling van de plaatsing en het gebruik van bewakingscamera's, *BS* 31 mei 2007, 29529.
- ✓ K.B. van 7 juli 2002 tot wijziging van het Koninklijk Besluit van 5 september 1994 tot regeling van de toegang tot de informatiegegevens en van het gebruik van het identificatienummer van het Rijksregister van de natuurlijke personen in hoofde van de Depart, *BS* 17 september 2002.
- ✓ Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van bepaalde personeelsleden van het Gemeenschapsonderwijs, *BS* 25 mei 1991.
- ✓ Decreet van 27 maart 1991 betreffende de rechtspositie van sommige personeelsleden van het gesubsidieerd onderwijs en de gesubsidieerde centra voor leerlingenbegeleiding, *BS* 25 mei 1991.
- ✓ Decreet basisonderwijs van 25 februari 1997, *BS* 17 april 1997.
- ✓ Bijzonder decreet betreffende het gemeenschapsonderwijs van 14 juli 1998, *BS* 30 september 1998.

- ✓ Decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding, *BS 10 april 1999*.
- ✓ Decreet aangaande de bekrachtiging van de bepalingen betreffende het secundair onderwijs van 27 mei 2011, *BS 17 juni 2011*.
- ✓ Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen, *BS 14 september 2002*.
- ✓ Decreet van 15 juli 2005 houdende wijziging van het decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen-I, *BS 30 augustus 2005*.
- ✓ Decreet van 26 maart 2004 betreffende openbaarheid van bestuur, *BS 1 juli 2004*.
- ✓ Decreet van 2 april 2004 betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, *BS 6 augustus 2004*.
- ✓ Decreet 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, *BS 4 oktober 2004*.
- ✓ Decreet van 8 mei 2009 betreffende de kwaliteit van het onderwijs, *BS 28 augustus 2009*.
- ✓ Decreet van 4 april 2014 houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *BS 20 augustus 2014*.
- ✓ Besluit van 13 maart 1991 de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van het voltijds secundair onderwijs, *BS 17 mei 1991*.
- ✓ Besluit van de Vlaamse Regering houdende de codificatie betreffende het secundair onderwijs van 17 december 2010, *BS 24 juni 2011*.

✓ ***Vorbereidende documenten***

- ✓ Wetsvoorstel van 13 oktober 1987 om de leeftijdsgrens voor burgerlijke meerderjarigheid te verlagen tot 18 jaar, om de handelingsbekwaamheid en de handelingsverantwoordelijkheid van minderjarigen te vergroten, en om de voogdijregeling te vernieuwen, *Parl.St. Kamer 1988, nr. 234/1*.
- ✓ Ontwerp van decreet betreffende gelijke onderwijskansen, *Parl.St. VI. Parl., 2001-2002, nr. 1143*.
- ✓ Ontwerp van decreet betreffende participatie op school en de Vlaamse Onderwijsraad, *Parl. St. VI. Parl. 1955, nr.1*.

- ✓ Ontwerp van decreet van 31 januari 2014 houdende diverse maatregelen betreffende de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en betreffende de participatie op school, *Parl.St.* VI.Parl 2013-2014, nr. 2421/1.
- ✓ *Vr. en Antw.* VI. Parl., 14 december 1992 (Vr. nr. 14 F. Dewinter).
- ✓ *Vr. en Antw.* KvV. 2002, 26 april 2002 (Vr. nr. 615 M. DE MEYER).
- ✓ Omzendbrief BaO/2002/1 betreffende informatie bij eerste inschrijving en schoolreglement, 8 februari 2002.
- ✓ Omzendbrief SO 64 betreffende de structuur en organisatie van het voltijds secundair onderwijs, 25 juni 1999.
- ✓ Omzendbrief GD/2002/05 betreffende de onderwijsinspectie over de erkende godsdiensten en de niet-confessionele zedenleer, 15 juli 2002.
- ✓ Omzendbrief betreffende het schoolveranderen in de loop van het schooljaar, *BS* 18 juni 1997.
- ✓ Advies RvS (Afd. Wetgeving) van 19 februari 2002 bij het voorontwerp van decreet betreffende gelijke onderwijskansen-I, 33.027/1.

Rechtspraak

1. Arresten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

- ✓ EHRM, *Valsamis t. Griekenland*, 18 december 1998.

2. Arresten van het Grondwettelijk Hof

- ✓ GwH 2 april 1992, nr. 27/92.
- ✓ GwH 8 oktober 2003, nr.134/2003.
- ✓ GwH 12 maart 2015, nr. 34/2015.

3. Arresten van het Hof van Cassatie

- ✓ Cass. 10 december 1931.

- ✓ Cour de Cassation 7 mars 1957.
- ✓ Cass. 30 mei 1969.
- ✓ Cass. 6 september 2002.

4. Arresten van de Raad van State

- ✓ RvS 27 april 1978, nr. 18.939.
- ✓ RvS 18 december 1979, nr. 19.984.
- ✓ RvS 16 oktober 1981, nr. 21.467.
- ✓ RvS 21 november 1984, nr. 24.842.
- ✓ RvS 22 februari 1989, nr. 32.054.
- ✓ RvS 26 februari 1991, nr. 36.488.
- ✓ RvS 15 juni 1994, nr. 48.004.
- ✓ RvS 17 november 1995, nr. 56.241.
- ✓ RvS 17 november 1999, nr. 76.956.
- ✓ RvS 21 januari 2003, nr. 114.776.
- ✓ RvS 23 juli 2003, nr. 121.835.
- ✓ RvS 6 juli 2005, nr. 147.376.
- ✓ RvS 29 september 2005, nr. 149.620.
- ✓ RvS 4 mei 2006, nr. 158.317.
- ✓ RvS 22 mei 2006, nr. 159.070.
- ✓ RvS 28 februari 2008, nr. 180.181.
- ✓ RvS 20 april 2009, nr. 192.415.

- ✓ RvS 22 september 2009, nr. 196.261.
- ✓ RvS 8 december 2009, nr. 198.670.
- ✓ RvS 29 maart 2010, nr. 202.434.
- ✓ RvS 28 september 2010, nr. 207.683.
- ✓ RvS 17 juni 2011, nr. 213.958.
- ✓ RvS 4 oktober 2011, nr. 215.532.
- ✓ RvS 6 december 2012, nr. 221.641.
- ✓ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.752.
- ✓ RvS juli 14 oktober 2014, nr. 228.748.
- ✓ RvS 14 oktober 2014, nr. 228.754.

5. Overige interne rechtspraak

- ✓ HvB Gent 26 april 1996, *RW* 1999-2000, 642.
- ✓ Antwerpen, 24 februari 1981, *RW* 1980-81, 2815.
- ✓ Luik 13 juni 1991, *J.L.M.B.* 1991, 1287.
- ✓ Antwerpen 22 oktober 1992.
- ✓ Gent 20 maart 1996, *RW* 1996-1997, 1257.
- ✓ Bergen 15 september 1999.
- ✓ Luik 30 juni 2000, *JDJ* 2001, afl. 405, 42.
- ✓ Brussel 5 oktober 1999, *JDJ.* 2001, 58.
- ✓ Brussel 6 november 2008, *RTDF* 2009, 871.
- ✓ Brussel 10 november 2008, *RTDF* 2009, 876.

- ✓ Corr. Antwerpen 3 maart 1999, *RW* 1999-2000, 400.
- ✓ Gent (jeugdkamer) 30 juni 2008.
- ✓ Bergen (jeugdkamer) 8 juni 2009, *TJK* 2011, afl. 2, 149.
- ✓ KG Rb. Brussel 1 december 1989.
- ✓ KG Rb. Charleroi 22 februari 1990, *J.T.* 1990, 646.
- ✓ KG, Rb. Nijvel 18 februari 1992.
- ✓ KG Rb. Gent 25 maart 1994.
- ✓ KG Rb. Brussel 15 oktober 1998, *JDJ* 1999, 35.
- ✓ KG Rb. Brussel 16 oktober 2002, *Rev.trim.dr.fam.* 2003, afl. 2, 405.
- ✓ Vred. Mol. 26 januari 1982, *RW* 1982-83, 524.
- ✓ Vred. Brussel 18 maart 1982, *T.Vred.* 1982, 300.

Rechtsleer

1. Boekwerken

- ✓ AMEZ, F., PATART, D., *Nieuwe wetgeving inzake voogdij over minderjarigen*, Antwerpen, Kluwer, 2001, 258 p.
- ✓ BAETEMAN, G., *Personen- en gezinsrecht*, Brussel, E.Story-Scientia, 1993, 650 p.
- ✓ BAETEMAN, G., *Overzicht van het personen- en gezinsrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1993, 1106 p.
- ✓ BELIËN, B., VAN HAEGENDOREN, G., *Meester wie heeft gelijk?*, Brugge, Die Keure, 2010, 112 p.
- ✓ BENOIT, G., MAERTENS, S., *Actualia ouderlijk gezag, voogdij en voorlopig bewind*, Brugge, Die Keure, 2004, 176 p.
- ✓ BEUSELINCK, I., DEVOS, G., VAN DEN BROECK, H., VANDENBERGHE, R., VERHOEVEN, J., *De rol van schoolbesturen in het schoolmanagement*, Leuven, Garant, 1999, 292 p.

- ✓ BOUCKAERT, S., DERIDDER, J., D'HONDT, S., *Kids-Codex Boek III*, Brussel, Larcier, 2014, 641 p.
- ✓ BROECKX, K., CLAESSENS, B., COUNYE, D., *Privaatrecht in de reële en de virtuele wereld*, Antwerpen, Kluwer, 2002, 840 p.
- ✓ BRUSORIO-AILLAUD, M., *Droit des personnes et de la Famille*, Bruxelles, Larcier, 2012, 345 p.
- ✓ CBR, *De procesbekwaamheid van minderjarigen*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 341 p.
- ✓ DE CORTE, R., DE GROOTE, A., *Handboek Civiel recht (herziene editie 2011)*, Gent, Larcier, 2011, 755 p.
- ✓ DE CUYPER, J., VANDERHOEVEN, J., *Rechten en plichten op school*, Leuven, Garant, 1999, 87 p.
- ✓ DE GEYTER, L., PAS, W., ANG, F., e.a., *Grondwet-EVRM*, Brugge, Die Keure, 2006, 827 p.
- ✓ DE MOOR, A., DILLEMANS, R., *Wegwijs Recht*, Leuven, Davidsfonds, 2000, 589 p.
- ✓ DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil Belge, I*, Bruxelles, Bruylant, 1962, 1367 p.
- ✓ DEKKERS, R., *Handboek burgerlijk recht*, Antwerpen, Standaard-Boekhandel, 1972, 846 p.
- ✓ DELI, D., RAUWS, W., VENY, L., VERSTEGEN, R., *Actuele vraagstukken van onderwijsrecht*, Deurne, Kluwer, 1997, 134 p.
- ✓ DELVA, W., *Personen- en familierecht*, Gent, E.Story-Scientia, 1982, 560 p.
- ✓ DERIDDER, J., DRIESEN, C., *Recht naar school*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 619 p.
- ✓ DEWALLENS, F., VANSWEEVELT, T., *Handboek gezondheidsrecht Volume II*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 1632 p.
- ✓ DU MONT, C., *Beknopte verhandeling voor het volk over de minderjarigheid, de voogdij en de zelfmaking*, Antwerpen, Kennes en Gerrits, 1856, 115 p.
- ✓ GERLO, J., *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2003, 359 p.
- ✓ HEIRBAUT, D., *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia Press, 2003, 416 p.
- ✓ Heyvaert, A., *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Mechelen, Kluwer, 2002, 475 p.

- ✓ KINDERRECHTSWINKEL, *De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*, Kortrijk, UGA, 2010, 375 p.
- ✓ LAURENT, F., *Principes de droit civil, XVI*, Bruxelles, Bruylant, 1875, 610 p.
- ✓ LELEU, Y., *Droit des personnes et des familles*, Bruxelles, Larcier, 2010, 838 p.
- ✓ LEMMENS, C., *De minderjarige en de Wet Patiëntenrechten*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 136 p.
- ✓ MASSAGER, N., *Droit familial de l'enfance. Filiation, autorité parentale, hébergement*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 616 p.
- ✓ MAST, A., DUJARDIN, J., VAN DAMME, M., VANDE LANOTTE, J., *Overzicht van het Belgisch administratief recht*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 1459 p.
- ✓ MEULEMANS, D., *Het sluiten van een vastgoedcontract door een minderjarige - Gevolgen van de nieuwe Voogdijwet*, Gent, Larcier, 2002, 244 p.
- ✓ MOSSELMANS, S., *Voogdij*, Brussel, Story-Scientia, 2004, 530 p.
- ✓ OPDEBEEK, I., *Formele motivering van bestuurshandelingen*, Brugge, Die Keure, 2013, 569 p.
- ✓ PAUWELS, J.M., *Beginnelsen van personen- en familierecht*, Leuven, Acco, 1985, 269 p.
- ✓ RENCHON, J., *Les droits de la personnalité*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 346 p.
- ✓ SENAËVE, P., *Compendium van het Personen- en Familierecht*, Leuven, Acco, 2013, 671 p.
- ✓ STORMS, E., VERSWEYVELT, P., *Variaties op het thema's Onderwijs en Recht*, Gent, Academia Press, 2011, 152 p.
- ✓ SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2015, 581 p.
- ✓ SWENNEN, F., *Geestesgestoorden in het Burgerlijk Recht*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 879 p.
- ✓ SWENNEN, F., *Het personenrecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 174 p.
- ✓ TIELEMANS, J., *Onderwijs in Vlaanderen : structuur, organisatie, wetgeving*, Leuven, Garant, 1990, 103 p.

- ✓ TILLEMANS, B., *Dading*, Antwerpen, E.Story-Scientia, 2000, 563 p.
- ✓ VAN ASSCHE, J., *De minderjarigheid in haer gansch tydvak voorgedragen*, Gent, Rogghé, 1862, 203 p.
- ✓ VAN DAMME, M., *Overzicht van het Grondwettelijk Recht*, Brugge, Die Keure, 2015, 449 p.
- ✓ VAN GERVEN, W., *Algemeen Deel*, Brussel, E. Story-Scientia, 1987, 519 p.
- ✓ VAN GRUNDERBEECK, D., *Beginnelen van personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 763 p.
- ✓ VAN GYSEL, A., *Précis de droit de la famille*, Bruxelles, Bruylant, 2009, 914 p.
- ✓ VANDER STICHELE, A., *Leerplicht*, Brussel, Larcier, 1955, 26 p.
- ✓ VENY, L., *Onderwijsrecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 426 p.
- ✓ VERBEECK, B., *Rechtsbescherming van de leerling / student in het Vlaams onderwijslandschap*, Gent, Larcier, 2008, 72 p.
- ✓ VERSCHULDEN, G., *Handboek Belgisch Familierecht*, Brugge, Die Keure, 2010, 840 p.
- ✓ VLOR, *Meester over Meester? Een probleemverkenning over juridisering en onderwijs*, Leuven, Acoo, 2010, 182 p.
- ✓ VLOR, *Gezin en school. De kloof voorbij, de grens gezet?*, Leuven, Acco, 2011, 232 p.
- ✓ VLAAMSE OVERHEID, "Onderwijs in Vlaanderen: het Vlaamse onderwijslandschap in een notendop", Brussel, 2008, 55p.
- ✓ VOORHOOF, D., *Handboek Mediarecht*, Brussel, Larcier, 2003, 478 p.
- ✓ WUYTS, T., *Vermogensbeheer door ouder(s), voogd en voorlopig bewindvoerder*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 314 p.
- ✓ WUYTS, T., *Ouderlijk gezag*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 990 p.
- ✓ WYLLEMAN, A., *Contracteren en procederen met wilsonbekwamen en wilsgestoorden*, Mechelen, Kluwer, 2005, 586 p.

2. Artikels in juridische tijdschriften

- ✓ ANKAERT, E., PUT, J., "De geheimhoudingsplicht van vertrouwensleerkrachten en bijstandspersonen", *TORB* 2007-08, 406-418.
- ✓ ANNOOT, H., "Leerlingenrechten en het vormgeven van participatie op school: mogen meepraten of zelf doen?", *TORB* 2003-04, 29-38.
- ✓ AUDOORE, S., "Overzicht van rechtspraak (2003-2011) - De uitoefening van het ouderlijk gezag", *T.FAM* 2012, 55-72.
- ✓ BAILLEUX, A., VERBRUGGEN, F., "Hoor wie klopt daar kinderen? Zoekingen in onderwijsinstellingen", *TORB* 2011-2012, 306-328.
- ✓ BAX, M., "De rechtstoestand van de jongere inzake het recht op onderwijs en de vrijheid van onderwijs", *TORB* 1994-95, 123-130.
- ✓ BREMS, E., "De hoofddoek als constitutionele kopzorg", *TBP* 2004, 323-360.
- ✓ BREWAEYS, E., "Recht op afbeelding", *NJW* 2010, 206.
- ✓ BRUNEEL, G., BOURGEOIS, F., GOENS, J., JACOBS, W., E.A., "Werken met een schoolreglement in het gewoon katholiek basisonderwijs", *TORB* 1997-1998, 348-356.
- ✓ CHARLIER, F., "Rechtspositie van leerling en student. Een boeiende queeste, op zoek naar een zinvolle inbedding in de onderwijsregelgeving", *TORB* 2003-04, 55-63.
- ✓ CLAES, E., HOOGHE, M., "Het Vlaamse participatiedecreet (2004) en de 'democratische school'. Schoolparticipatie en de politieke socialisatie van jongeren", *TORB* 2005-06, 557-565.
- ✓ CUYPERS, D., "De Raad van State en religieuze symbolen in het Gemeenschapsonderwijs", *RW* 2014-2015, 802.
- ✓ DE HERT, P., SAELENS, R., "Recht op afbeelding", *TPR* 2009, 867-917.
- ✓ DE KEZEL, E., "Het recht op rechtsingang van de minderjarige: een nieuwe lente in zicht?", *TJK* 2002, 129-131.
- ✓ DE SMET, B., "Een school kies je samen", *TJK* 2010, 259-260.
- ✓ DE WOLF, A., "De schoolkeuze voor het minderjarig kind", *TORB* 2002-03, 98-104.

- ✓ DELI, D., "De handelingsbekwaamheid van de minderjarige in het schoolgebeuren", *TORB* 1993, 74-87.
- ✓ DERIDDER, J., "Meester, mag ik overgaan, ja of nee? Zittenblijven in het basisonderwijs: wie beslist?", *TORB* 2011-12, 273-278.
- ✓ DERIDDER, J., "Het rechtspositiedecreet voor leerlingen", *TORB* 2013-2014, 291-311.
- ✓ GORIS, J., "Het intern beroep tegen examen- en studievoortgangsbepalingen in het Vlaams secundair en hoger onderwijs", *TORB* 2009-10, 86-102.
- ✓ HUTSEBAUT, F., "Het ambtsgeheim, beroepsgeheim en de meldingsplicht van personeelsleden in het onderwijs", *TORB* 1999, 49-54.
- ✓ LAUWERS, G., "Beroepsgeheim en discretieplicht van de begeleider in de socio-emotionele omgang , met leerlingen binnen het onderwijs", *TORB* 2007-08, 419.
- ✓ LEROI, B., "Het kind en de persoonlijkheidsrechten en grondrechten: in welke mate kunnen deze rechten geëffectueerd worden?", *Jura Falconis* 1992-1993, 295-301.
- ✓ LIEVENS, L., VRIELINK, J., "Symbolenstrijd. De Raad van State en religieuze kentekens in het (Gemeenschaps)onderwijs", *TORB* 2014, 4-14.
- ✓ LUST, S., STEEN, B., "Welles nietes over vrije onderwijsinstellingen, administratieve overheden en rechtsbescherming", *TORB* 2002-2003, 315.
- ✓ MAES, G., "Het recht op een levensbeschouwelijke opvoeding en het belang van het kind", *TBP* 2004, 415-418.
- ✓ NEUTS, J., "Het administratief beroep inzake beslissingen van de delibererende klassenraad", *TBP* 2002, nr.9, 600-617.
- ✓ ORNELIS, F., "Intermezzo afgelopen - de Raad van State terug bevoegd voor examen in het vrij onderwijs", *TORB* 2003-04, 146.
- ✓ OVERBEEKE, A., "Levensbeschouwelijk onderricht: keuzepalet en keuzevrijheid in Vlaanderen anno 2002", *TORB* 2002-03, 115-157.
- ✓ PLETINCK, B., "Zittenblijven, wie beslist?", *TORB* 2011-12, 272-273.
- ✓ Schram, F., "Het begrip bestuursinstantie en onderwijsinstellingen", *TORB* 2012-13, 27-31.

- ✓ SMETS, J., UYTENDAELE, R., WYLLEMAN, A., "Burgerlijke meerderjarigheid op achttien jaar", *RW* 1989-1990, 1384-1395.
- ✓ STEEN, B., "Elk kind heeft recht op onderwijs in de school naar keuze..of toch niet?", *TJK*, 2002, 252-264.
- ✓ VAN DAMME, J. "Hoog tijd voor een leerlingenstatuut", *TJK* 2002, 278-280.
- ✓ VAN DEN BROECK, C., "Zoeking ten aanzien van minderjarigen: mogelijk met toestemming?", *Nullum Crimen* 2015, 1-53.
- ✓ VAN EECKE, P., "Foto's leerlingen kunnen niet zomaar op website.", *TORB* 2002-03, 477.
- ✓ VAN HAEGENDOREN, G., "Het optreden van leerlingen en hun ouders in administratiefrechtelijke procedures betreffende onderwijsgeschillen", *TORB* 2012-13, 294-297.
- ✓ VAN RUMST, S., "Kan je zomaar van school veranderen?", *TJK* 2011, 199-200.
- ✓ VAN SLYCKEN, L., "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-92, 32.
- ✓ VAN SLYCKEN, L., "De rechtspositie van de meerderjarige leerling in het secundair onderwijs", *TORB* 1991-1992, 25-36.
- ✓ VAN SLYCKEN, L., "De toepassing van de privacywetgeving in het onderwijs", *TORB* 2011-12, 91-109
- ✓ VENY, L., VERBEECK, B., "De lange weg naar een Vlaams leerlingenstatuut", *TORB* 2003-04, 12-28.
- ✓ VERBEECK, B., "Het gelijke Onderwijskansendecreet: bijsturing of hertekening?", *TJK* 2005, 164-167.
- ✓ VERBEECK, B., "Lokale besturen en onderwijs: een nieuwe samenwerkingsdynamiek?", *T.Gem.* 2010/1, 15-24.
- ✓ VERBEECK, B., "Zittenblijven in het basisonderwijs: een juridische anomalie?", *TORB* 2011-12, 267-278.
- ✓ VERSTEGEN, R., "Wegwijs in de onderwijswetgeving", *RW* 1977-1978, 702-725.

- ✓ VERSTEGEN, R., "Wanneer treden privaatrechtelijke (onderwijs)instellingen op als administratieve overheid?", *RW* 2002-2003, nr.21, 801-814.
- ✓ VERSTEGEN, R., "Al of niet herexamens in het secundair onderwijs? Over de autonomie van de klassenraad en de grenzen daarvan", *TORB* 2005-06, 566-576.
- ✓ VERSTEGEN, R., "Wordt de pedagogische relatie bedreigd door het recht? Een klassenraadbeslissing als casus", *TORB* 2010-11, 486-497.
- ✓ VERSTEGEN, R., "Levensbeschouwing en onderwijs. Het juridisch kader.", *TORB* 2013-2014, 312-322.
- ✓ VERVOORT, I., "De procespositie van minderjarigen: onbekwaam dus (on)beschermd?", *Jura Falc.* 1999-00, 31-77.
- ✓ VINCK, B., "Ouderlijk gezag - Algemeen - Gezag over persoon minderjarige", *TPR* 2012, 2058-2107.
- ✓ VINCK, B., "Ouderlijk gezag, verblijf en recht op persoonlijk contact", *TPR* 2012, 2058-2107.
- ✓ WARNEZ, B., "Schoolverbod op religieuze tekens mag alleen bij mogelijk conflict", *Juristenkrant* 5 november 2014.
- ✓ WUYTS, D., "De verplichting van de Vlaamse onderwijsinstellingen tot het vermelden van de beroepsmogelijkheden bij examen- en studievoortgangsbepalingen", *TORB* 2008-09, 281-297.

Online bronnen

- ✓ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, advies nr.33/2007 van 28 november 2007;
http://www.privacycommission.be/sites/privacycommission/files/documents/advies_33_2007_0.pdf
- ✓ Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, aanbeveling nr. 02/2007 van 28 november 2007;
http://www.privacycommission.be/sites/privacycommission/files/documents/aanbeveling_02_2007_0.pdf
- ✓ EECKHOUT, B., *Inenting is een kinderrecht*, www.demorgen.be/nieuws/intenting-is-een-kinderrecht-a1731864/ (consultatie 5 april 2015).

- ✓ Kinderrechtswinkel, *Tzitemzo met het beroepsgeheim ten aanzien van minderjarigen*, file:///C:/Users/Lise/Downloads/Tzitemzo2_beroepsgeheim-20140903-1150.pdf (consultatie 29 maart 2015).
- ✓ SCHOONACKER, M., *De wet op de patiëntenrechten: kennis, toepassing en attitudes bij beroepsbeoefenaar*, Heverlee, VUB, 2006, http://vlaamspatientenplatform.be/uploads/documents/200605_De_Wet_op_de_patiënten_rechten_kennis_toepassing_en_attitudes_bij_beroepsbeoefenaars.pdf (consultatie 5 april 2015).
- ✓ X., *De school en de hulpverlener in gesprek: beroepsgeheim en ambtsgeheim*, www.jeugdrecht.be/custom_output.php?action=printobject_pdf&class=artikel&id=336 (consultatie 29 maart 2015).
- ✓ X, *Wie beslist?*, <http://onderwijs.ikbeslis.be/onderwijs-wie-beslist> (consultatie 29 maart 2015).
- ✓ X, *Open VLD wil stemrecht op 16*, http://www.standaard.be/cnt/dmf20150506_01667193 (consultatie 8 mei 2015).
- ✓ www.g-o.be
 - X, *Het onderwijs in Vlaanderen en de situering van het gemeenschapsonderwijs*, www.g-o.be/sitecollectiondocuments/situeringinvlaanderen.pdf (consultatie 12 januari 2015).
- ✓ www.ond.vlaanderen.be
 - X, *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015).
 - X., *Onderwijsnet*, www.ond.vlaanderen.be/gidsvoorleraren/1indienst/onderwijsnet.htm (consultatie 12 januari 2015).
- ✓ www.klasse.be
 - X., *Camerabewaking op school?*, www.klasse.be/leraren/vraagantwoord/cameras-op-school/ (consultatie 29 maart 2015).
 - X., *Heeft een leraar beroepsgeheim?*, www.klasse.be/ouders/12964/heeft-een-leraar-beroepsgeheim/ (consultatie 29 maart 2015).
 - X., *Privacy op school*, www.klasse.be/archief/privacy-op-school/ (consultatie 29 maart 2015)
 - X, *'Wat doet een inrichtende macht ? En is dat hetzelfde als een schoolbestuur?'*, www.klasse.be/archief/wat-doet-een-inrichtende-macht-en-is-dat-hetzelfde-als-het-schoolbestuur/ (consultatie 1 april 2015).
- ✓ www.scholierenkoepel.be
 - X, *Organisatie van je school*, www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie (consultatie 12 januari 2015)
 - X, *Scholen, graden, onderwijsvormen en studierichtingen*, www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie/scholengraden (consultatie 12 januari 2015).

- *X, Inrichtende macht? Wie of wat is dat?*,
www.scholierenkoepel.be/onderwijs/structuur/wievandedrie/inrichtendemacht
(consultatie 1 april 2015).
- ✓ www.kinderrechtencommissariaat.be
 - KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT, *Toestemming bij vaccinatie?*,
www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/2012_2013_1_advies_verzoekschrift_vaccinatie.pdf (consultatie 5 april 2015).
- ✓ www.vlor.be
 - Vlaamse Onderwijsraad, *Advies over participatie op school*, 26 mei 2011,
<http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/ar-adv-018-1011.pdf>.
 - Vlaamse Onderwijsraad, *Advies over de rechtspositie van leerlingen in het basis- en secundair onderwijs en de participatie op school*, 30 mei 2013,
http://www.vlor.be/sites/www.vlor.be/files/ar-ar-adv-017_1.pdf
- ✓ www.vvksso.be
 - VVKSO, *Fraude tijdens proeven of examens*,
<http://www2.sip.be:40000/groepen/personenzorg/Gedeelde%20documenten/Nieuws%20van%20het%20studiegebied%20personenzorg/regelgeving%20zie%20www.ond.vlaanderen.be,%20edulex%20en%20mededelingen%20www.vsko.be/fraude%20leerlingen.pdf> (consultatie 29 maart 2015).
 - VVKSO, *Scholen en de nieuwe media*,
<http://ond.vvksso-ict.com/vvksosites/UPLOAD/2011/M-VVKSO-2011-009.pdf>
(consultatie 5 april 2015).
 - VVKSO, *Fraude tijdens evaluatie*,
<http://ond.vvksso-ict.com/vvksomain/verslag/Codis20080311-B01.pdf> (consultatie 5 april 2015).
 - VVKSO, *Bewakingscamera's op school*,
<http://ond.vsko.be/pls/portal/docs/PAGE/VVKBUORUBRIEKEN2006/NIEUWSBRIEF/SNELBERICHTEN/ARCHIEF/2009/SB09109%20-%20BEWAKINGSCAMERAS%20OP%20SCHOOL%20-%20BIJLAGE.PDF> (consultatie 8 mei 2015).

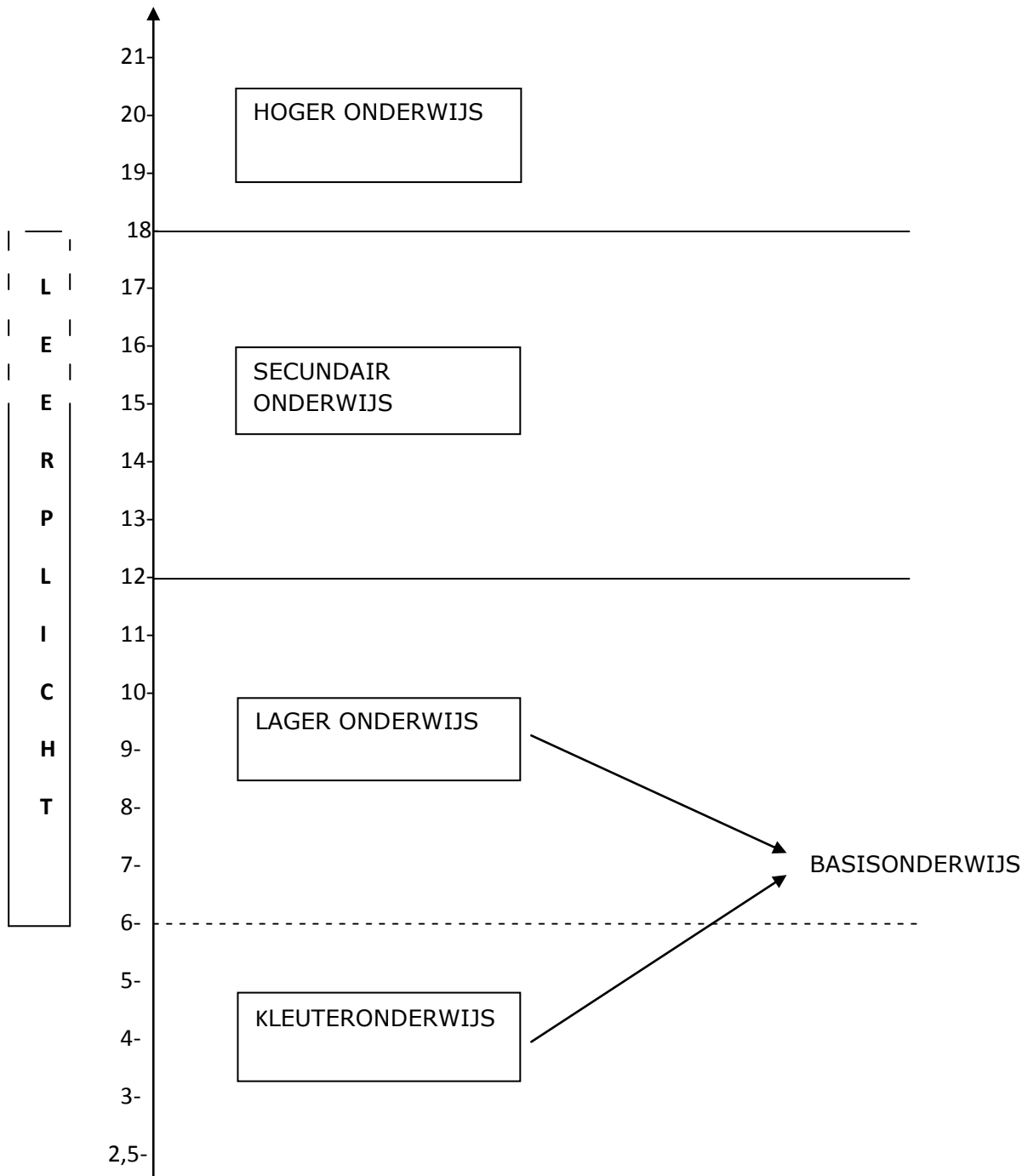
Bijlagen

Bijlage I:

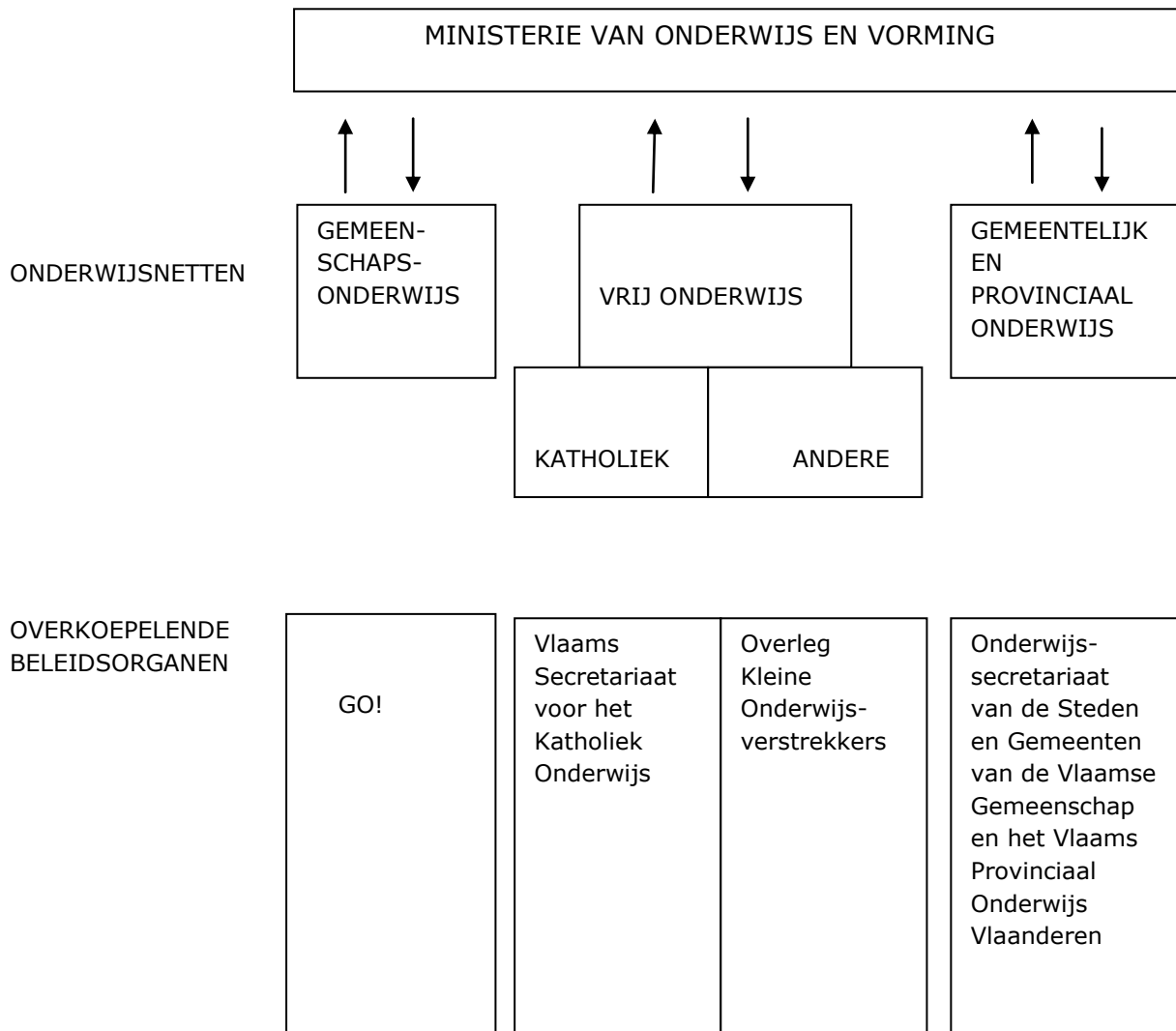
Algemeen overzicht van onbekwame personen

Rechtsonbekwaamheid	Handelingsonbekwaamheid
	Gehuwden
	Niet- ontvoogde minderjarigen
	Ontvoogde minderjarigen
Vreemdelingen	
	Onbekwaamverklaarden
	Verlengd minderjarigen
	Zwakzinnigen/verkwisters met raadsman
Strafrechtelijk veroordeelden	Strafrechtelijk veroordeelden

Bijlage II:
Overzicht onderwijsniveaus

Bijlage III:
Overzicht onderwijsnetten

Bijlage IV:**Studievoortgang: overzicht intern beroep in het secundair onderwijs**

SECUNDAIR ONDERWIJS	
Tegen welke beslissingen?	Beslissingen van de delibererende klassenraad
Wie?	'betrokken personen'
Bij welk orgaan?	1ste fase : inrichtende macht of voorzitter van de delibererende klassenraad of diens afgevaardigde 2de fase : beroepscommissie
Termijn?	1ste fase : 3 werkdagen 2de fase : 3 werkdagen
Vorm?	Geen. Onderwijsinstellingen kunnen een eigen regeling uitwerken in het schoolreglement
Horen?	Onderwijsinstellingen kunnen een eigen regeling uitwerken in het schoolreglement
Motivering van de beslissing na beroep	Strengere motiveringsplicht dan voor initiële beslissing
Beslissingstermijn	Redelijke termijn. Onderwijsinstellingen kunnen een eigen regeling uitwerken in het schoolreglement
Kennisgeving van de beslissing na beroep	Niets in de basisregelgeving; tenzij er een nieuwe bijeenkomst van de klassenraad is na de 2de fase: uiterlijk op 15/09 Onderwijsinstellingen kunnen een eigen regeling uitwerken in het schoolreglement
Beroepsmogelijkheid na georganiseerd beroep	Raad van State

Bijlage V:**Regelgeving ambts- en beroepsgeheim in het onderwijs**

Geen professionele hulpverlener bv. leerkracht, vertrouwensleerkracht, onderwijspersoneel	Professionele hulpverlener bv. CLB-medewerker
Discretieplicht/ambtsgeheim (tuchtrechtelijk gesanctioneerd en/of schadevergoeding)	Beroepsgeheim (strafrechtelijk gesanctioneerd artikel 458 Sw)
Decreten rechtspositie personeel	- artikel 458 SW : niet - limitatieve opsomming van beroepen die een beroepsgeheim kunnen laten gelden - artikel 11 CLB Decreet -artikel Decreet Integrale Jeugdhulp
Wet verwerking persoonsgegevens (finaliteit, proportionaliteit, rechtvaardigingsgronden in de wet)	Wet verwerking persoonsgegevens (finaliteit, proportionaliteit, rechtvaardigingsgronden in de wet)
/	Decreet rechtspositie minderjarige (inkijkrecht dossier)

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

De handelings(on)bekwaamheid van de minderjarige in de schoolomgeving

Richting: **master in de rechten-rechtsbedeling**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Bergmans, Lise

Datum: **15/05/2015**